

KVS 150 VUOTTA

Sivistyksen teemavuosi 2024

itjortti op ra

Julkaisija

Kvs

Säätiö • Foundation

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Julkaisija: Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.)

ISBN 978-952-7533-55-0

ISBN: 978-952-7533-56-7 (verkkoversio)

Lauri Tuomi (toim.)

Tekstieditointi ja kuvatoimitus: Kristiina Andreasson

Käännökset: Kielipalvelu Kauriin Kääntöpiiri Oy

Graafinen suunnittelu ja taitto: Jane Moisio

Sivistyksen teemavuosi on opetus- ja kulttuuriministeriön osarahoittama.

**OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ**

Kvs 150 vuotta -julkaisusarja nro 2.

Alkusanat

Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämän Sivistyksen teemavuoden 2024 tavoitteina oli pyyhkiä pölyt sivistyksen päältä ja sanoittaa sivistys tähän päivään. Vuoden aikana sivistystä tarkasteltiin kestävän tulevaisuuden, yhdenvertaisuuden, tieteen, taiteen ja kulttuurin, lukutaidon ja elinikäisen oppimisen näkökulmista. Läpäiseviksi näkökulmiksi valittiin digitalisaatio ja myötätunto.

Idea Sivistyksen teemavuodesta syntyi jo kolme vuotta sitten. Emme voineet kuvitellakaan miten ajan-kohtaiseksi teema voisi tulla: Euroopassa on puhjennut sota Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Demokratia on uhattuna, kun diktatuuria tavoittelevat pyrkivät valtaan. Maailmantalous on ollut kriisissä ja markkinat ailahtelevia. Ilmastomuutos uhkaa planeettaamme. Pelkona on, että sivistys voi jäädä näiden muutosten jalkoihin.

Sivistyksen teemavuoden aikana sadat toimijat näyttivät, että sivistystä kannattaa puolustaa. Tapah- tumien vuotta vietettiin samalla, kun valtionalouden säästöt ovat vaikuttaneet kaikkiin toimijoihin ja yhteis- kunnan sektoreihin. Tämä ei lannistanut. Tapahtumat ovat antaneet toivoa tulevasta. Pölyjä on pyyhitty innolla niin kotimaassa kuin kansainvälisesti – jopa niin, että Sivistys-sana on lanseerattu saunan, sisun ja Sibeliuksen rinnalle!

Teemavuoden aikana on tullut selväksi, että Sivistys on ensisijaisesti teon sana, joka auttaa meitä löytämään yhdessä ratkaisuja tämän ajan visaisiin haasteisiin. Sivistys nähdään monitasoisena ja moniulotteisena käsitteenä. Sivistys näyttäytyy tässä ajassa arkisivistyksenä. Arkisivistys on tekoja, joissa mietitään mitä voin tehdä muiden hyväksi – erityisesti niiden, jotka uhkaavat jäädä sivuun.

Haluamme kiittää teitä kaikkia, jotka teitte teema- vuoden todeksi. Kiitos myös kaikille, jotka ovat osallis- tuneet tapahtumiin ja tuoneet oman näkemyksensä keskusteluun.

Kiitos 150 vuotta täyttäneelle Kansanvalistus- seuralle, jonka aloitteesta ja koordinoimana vuotta vietimme. Kiitos opetus- ja kulttuuriministeriölle sekä erityisesti kansliapäällikkö Anita Lehikoiselle teema- vuoden mahdollistamisesta. Kiitos teemavuotta ohjanneelle juh latoimikunnalle ja yhteistyökumppa- neille.

Tähän teemavuoden raporttiin on koottu vuoden tulokset. Olkoon raportti työväline kaikille, jotka sivistystä pelottomasti puolustavat.

Lämmin kiitos mahdollisuudesta tuoda oma panoksemme teemavuoden toteutukseen. Erinomaisia lukuhetkiä ja vaikuttavia tekoja sivistyksen eteen toivottaen

Helsingissä 19. maaliskuuta 2025

Sirpa Pietikäinen
Sivistyksen teemavuoden juh latoimikunnan
puheenjohtaja

Sivistyksen teemavuoden suojelijat

Presidentti Tarja Halonen Nuorisola ry

Tiivistelmä

Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämää Sivistyksen teemavuottavietetettiin vuonna 2024. Sivistyksen teemavuosi osui ajankohtaan, jolloin maailman demokratiakehitys on pysähtynyt, ilmastomuutos ravistelee planeettaamme, maamme on talouskriisissä, ääriajattelu on nostanut päätään ja Euroopassa soditaan Venäjän hyökättyä itsenäistä valtiota vastaan Ukrainassa.

Sivistyksen teemavuoden tavoitteena olinosta keskusteluun sivistysvaltiomme juuret, pyyhkiä sivistyksen päältä pölyt ja sanoittaa sivistys tähän päivään. Teemavuoden kuusi pääteemaa olivat kestävä tulevaisuus, yhdenvertaisuus, tiede, taide ja kulttuuri, lukutaito ja elinikäinen oppiminen. Digitalisaatio ja myötätunto olivat läpäiseviä näkökulmia.

Sivistyksen teemavuosi oli tapahtumien vuosi: tapahtumaosallistujia oli yhteensä yli 200 000 Suomessa ja ulkomailla. Teemavuotta koordinoi 150-vuotis-juhluvuottaan viettänyt Kansanvalistusseura (Kvs-säätiö). Teemavuoteen liittyi myös Kvs-säätiön ylläpitämän Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Sopen kiertonäyttely Suomessa. Ulkoministeriön edustustot saivat sivistysaineiston käyttöönsä ja Sivistys-sana lanseerattiin lahjaksi maailmalle.

Tässä raportissa kuvataan Sivistyksen teemavuoden toiminta ja tulokset. Sivistys näyttäytyi moniulotteisena ja syvälle suomalaiseen yhteiskuntaan juurtuneena sivistysvaltion perustana. Yksilön näkökulmasta sivistys näyttäytyy toivona antavana voimavarana: sivistys on erityisesti toimintaa paremman huomisen puolesta. Yhteiskunnan näkökulmasta sivistykseen kohdistuu uhkia muun muassa talouden säästöjen ja ääriajattelun voimistuessa. Raportti nostaa esille sivistyksen puolustamisen merkityksen koko yhteiskunnan resilienssin vahvistajana ja tulevaisuuden turvaajana.

Raportti on tarkoitettu kaikille yhteiskunnan sektoreille tukemaan sivistysvaltiomme tulevaisuutta. Tämä raportti antaa eväät toimintaan kaikille sivistyksen pelottomille puolustajille.

Sammanfattning

Undervisnings- och kulturministeriet utlyste år 2024 till Temaåret för bildning. Temaåret för bildning inföll vid en tidpunkt där världens demokratiska utveckling har stannat upp, klimatförändringen skakar om planeten, vårt land genomgår en ekonomisk kris, extremism lyfter än en gång på huvudet och det förs krig i Europa då Ryssland gått till angrepp mot den självständiga staten Ukraina

Målet med Temaåret för bildning var att skapa en diskussion kring rötterna av vår civiliserade stat, torka av dammet från bildningen och verbalisera bildning i denna dag. De sex huvudtemana för temaåret var en hållbar framtid, jämlikhet, vetenskap, konst och kultur, läskunnighet och livslångt lärande. Digitalisering och medkänsla var också övergripande teman.

Temaåret för bildning var ett år för evenemang: evenemangen hade totalt över 200 000 deltagare i Finland och utomlands. Temaåret koordinerades av Folkupplysningsällskapet (Kvs Stiftelse) som firade sitt 150-årsjubileum. Temaåret inkluderade också en turnéutställning i Finland av bildningens och lärandets vetenskapscenter Soppi, som upprätthålls av Kvs Stiftelsen. Utrikesministeriets beskickningar fick tillgång till bildningsmaterialet och ordet Sivistys lanserades som en gåva till världen.

I denna rapport beskrivs verksamheten och resultaten från Temaåret för bildning. Bildning är en flerdimensionell grund för den civiliserade staten med djupa rötter i det finländska samhället. Ur individens perspektiv är bildning en hoppningivande resurs: bildning är i synnerhet verksamhet för en bättre morgondag. Ur samhällets perspektiv står bildningen inför hot bland annat på grund av ekonomiska besparingar och ökande extremism. Rapporten lyfter fram betydelsen av att försvara bildningen, som stärker hela samhällets resiliens och tryggar framtiden.

Rapporten är avsedd för alla sektorer i samhället för att stödja framtiden av vår civiliserade stat. Denna rapport är ett underlag för bildningens alla modiga försvarare.

Summary

The Year of Sivistys designated by the Finnish Ministry of Education and Culture, was celebrated in 2024. The Year of Sivistys came at a time when the world's democratic progress had stalled, climate change was shaking the planet, our country was in economic crisis, extremism had reared its head and in Europe there was war after Russia's attack on the independent state of Ukraine.

The aim of the Year of Sivistys was to bring up the roots of our civilised state, blow the dust off Sivistys and update the concept for the modern age. The six main themes of the year were sustainable future, equality, science, arts and culture, literacy and lifelong learning. Digitalisation and compassion were pervasive perspectives.

The Year of Sivistys was a year of events, with over 200,000 participants in Finland and abroad. The year was coordinated by the Lifelong Learning Foundation (the Kvs Foundation), which was celebrating its 150th anniversary. The year also included a touring exhibition in Finland by the Science Center for Education and Learning (SOPPI), run by the Lifelong Learning Foundation. The missions of the Finnish Ministry of Foreign Affairs were given access to Sivistys material and the word "Sivistys" was launched as a gift to the world.

This report describes the activities and results of the Year of Sivistys. Sivistys is seen as the multidimensional foundation of the civilised state deeply rooted in Finnish society. From an individual's point of view, Sivistys is seen as a resource of hope: it represents, in particular, action for a better tomorrow. From a societal point of view, Sivistys is under threat from austerity and the rise of extremism, among other things. The report highlights the importance of defending Sivistys as a means of strengthening the resilience of society as a whole and safeguarding its future.

The report is intended for all sectors of society to support the future of our civilised state. This report provides a springboard for action for all the fearless defenders of Sivistys.

Johdanto

Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämänä Sivistyksen teemavuonna 2024 tavoite oli pyyhkiä pölyt sivistyksen päältä ja sanoittaa sivistys tähän päivään. Teemavuoden aikajänteenä ja inspiraation lähteenä toimi Kansanvalistusseuran (Kvs-säätiö) 150-vuotisjuhlavuosi.

Kansanvalistusseuran olemassaolon aikana Suomesta on kehittynyt yksi maailman menestyneimmistä valtioista. Juhlavuotemme kunniatehtävänä saimme koordinoida Sivistyksen teemavuotta. Opetus- ja kulttuuriministeriö mahdollisti teemavuoden koordinoinnin kolmivuotisella rahoituksella (yhteensä 100 000 euroa). Tämän rahoituksen lisäksi Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.) panosti merkittävästi teemavuoden tuotantoon ja viestintään. Mainittakoon, että teemavuoden tapahtumajärjestäjät toteuttivat tapahtumat omalla rahoituksellaan. Useat tapahtumista toteutettiin talkootyönä ja vapaaehtoisvoimin.

Teemavuoden juhlatuomikunta valitsi kuusi pääteemaa, joiden kautta sivistystä tarkasteltiin. Pääteemat olivat kestävä tulevaisuus, yhdenvertaisuus, tiede, taide ja kulttuuri, lukutaito ja elinikäinen oppiminen. Läpäiseviksi näkökulmiksi nimettiin digitalisaatio ja myötätunto.

Sivistyksen teemavuosi kokosi mittavan joukon yhteiskunnan eri sektorien toimijoita toteuttamaan tapahtumia Suomessa ja ulkomailla. Tapahtumajärjestäjäksi pääsyä haettiin Sivistyksen teemavuoden sivuston (sivistys.fi) kautta. Teemavuoden sivuston kielinä olivat suomi, ruotsi, englanti, kolme saamen kieltä ja romanikieli. Tapahtumahakemukset käsiteltiin Kansanvalistusseurassa. Arvioinnissa huomioitiin tapahtuman kytkeytyminen Sivistyksen teemavuoden pääteemoihin sekä järjestäjän sitoutuminen turvallisemman tilan periaatteisiin ja tapahtumaraportointiin.

Teemavuoden enakkona Kansanvalistusseura järjesti yhteistyössä Ylen kanssa Levillä 17.11.2023 Aurorataulevaisuustapahtuman, jonka teemana oli sivistys. Sivistyksen teemavuosi avattiin virallisesti 13.12.2023 opetus- ja kulttuuriministeriön järjestämässä kestävän

kehityksen seminaarissa. Seminaarin otsikko oli "Luo- vuus, hyvinvointi ja sivistys kestävyysmurrosta vauhdittamassa".

Sivistyksen teemavuoden sekä 150-vuotisjuhlavuotensa kunniaksi Kansanvalistusseura toteutti Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Sopen kiertonäyttelyn. Soppi kutsui kaikkia kiinnostuneita osaksi sivistyksen tarinaa: Näyttelykiertueeseen sisältyi 12 paikkakuntaa ja 18 näyttelypaikkaa. Kiertonäyttely toteutettiin yhteistyössä paikallisten järjestäjien kanssa. Kansallisgalleria tarjosi Soppi-kiertueelle Hugo Simbergin maailma -virtuaalinäyttelyn. Kansanvalistusseura vastasi virtuaalilaseista ja paikallisten kumppanien perehdyttämisestä.

Teemavuotta mahdollistamassa oli mittava joukko avainkumppaneita: Aula Research Oy, Erätuko-säätiö, Fountain Park Oy, Kansallisgalleria, Kuntaliitto, Lukukeskus ry, MustRead, Opetushallitus, ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry, Suomen Kotiseutuliitto ry, MTV/SuomiAreena, Suomi-Seura ry, Solar Films Inc. Oy ja Tieteellisten seurain valtuuskunta.

Teemavuoden näkyvyyttä seurattiin eri kanavissa. Kansanvalistusseura piti säännöllisesti infowebinaareja tapahtumajärjestäjille. Tapahtumatoimijoiden ja avainkumppaneiden viestintää tuettiin mm. teemavuoden yhteisellä visuaalisella ilmeellä. Vaikuttajaviestintää tehtiin kohdennetusti kansanedustajille sekä laajasti päättäjille MustRead-julkaisutoiminnan kanssa yhteistyössä.

Tämä raportti kokoaa teemavuoden toiminnan ja tulokset yksiin kansin. Raportti sisältää tapahtumavuoden sisällöllisen analyysin, kansalaiskuulemisen tulokset sekä yhteenvetoa Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Sopen näyttelykiertueesta. Raportin loppuun on liitetty tiedot medianäkyvyydestä ja MustReadissa julkaistut artikkelit.

Teemavuoden tuloksia toivotaan hyödynnettävän laajasti yhteiskunnan eri sektoreilla sekä vaikutettaessa päättäjiin sivistysvaltiomme jatkuvuuden turvaamiseksi.

Sisältö

Alkusanat	1
Tiivistelmä	2
Sammanfattning	3
Summary	4
Johdanto	5
2. Sivistys on jatkuvaa kehitystä	7
2.1 Yksilön suhde sivistykseen.....	7
2.2 Sivistyksessä tärkeintä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	7
2.3 Yhteisön rooli sivistyksen kehittämisessä on suuri	8
2.4 Sivistyksen määrittely vaikeaa – huolena sivistyksen arvostuksen lasku	8
2.5 Sivistyksen pitää muuttua maailman mukana	8
3. Teemavuosi ja tapahtumat	11
3.1 Kestävä tulevaisuus	14
3.2 Monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus	19
3.3 Tieteestä sivistykseksi	24
3.4 Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä	29
3.5 Lukutaito ja dialogi	34
3.6 Elinikäinen oppiminen ja sivistys	40
Kansalaiskuulemisen tulokset	45
Soppi-kiertonäyttely	50
Loppusanat – Tuliko pölyt pyyhittyä?	53
LIITE 1: Mediaseurannan avainlukuja	56
LIITE 2: Sivistyksen teemavuoden MustRead-artikkelit	57

2. Sivistys on jatkuvaa kehitystä

Tässä luvussa analysoidaan, mitä sivistys on, ja mitä sen pitäisi olla tulevaisuudessa. Analyysin pohjana ovat raportointilomakkeella kerätyt Sivistyksen teemavuoden tapahtumajärjestäjien näkemykset. Analyysiin on sisällytetty yhteensä 135 tapahtumaraporttia.

Sivistys on laaja käsite, joka viittaa ihmisen henkiseen ja kulttuuriseen kehitykseen. Sivistys kattaa muun muassa tiedot, taidot, moraalit ja estetiikan. Sivistys on ollut – ja on yhä – monien eri tieteenalojen ja ajattelijoiden tutkimusten ja pohdintojen kohteena. Sivistys on jatkuvasti kehittyvä käsite, joka heijastaa yhteiskunnan arvoja ja tavoitteita.

Sivistynyt ihminen kuuntelee, ajattelee kriittisesti, arvostaa tiedettä, taidetta ja kulttuuria sekä toimii eettisesti ja vastuullisesti. Sivistys tekee mahdolliseksi vastuullisen kansalaisuuden, itsenäisen ajattelun sekä myötätunnon ihmisiä ja muuta luontoa kohtaan. Sivistyksen avulla rakennetaan dialogia ja ymmärrystä moninaisista maailmankuvista. Sivistys on elävä ja dynaaminen prosessi, joka yhdistää sekä yksilöllisen että yhteisöllisen kasvun.

2.1 Yksilön suhde sivistykseen

Teemavuoden tapahtumissa otettiin kantaa yksilön suhteeseen sivistykseen. Sivistys nähdään uteliaisuutena, elinikäisenä itsensä kehittämisenä ja henkisenä kasvuna; pyrkimyksenä ymmärtää itseään ja maailmaa syvemmin. Tärkeä osa sivistystä on kriittinen ajattelu – kyky analysoida tietoa ja esittää sekä vastaanottaa kritiikkiä.

Sivistys on kulttuurin, taiteen ja historian ymmärtämistä sekä kykyä arvostaa kauneutta. Sivistys on myös käytännön taitoja, kuten kehotaitoja ja kädentaitoja, kielitaitoja ja matemaattisia taitoja. Nykyisin sivistyksen nähdään käsittävän myös ekososiaalisen sivistyksen.

Ekososiaalisessa sivistyksessä korostuu vastuu kaikista planeetalla elävistä lajeista, luonnosta ja ympäristöstä. Ekososiaalinen sivistys nähdään avaimena kestäväen tulevaisuuden rakentamiseen.

Sivistykseen liittyy myös kyky toimia hyvänä ihmisenä ja ymmärtää oikean ja väärän ero. Ei riitä, että on hankkinut paljon tietoa, sitä on myös kyettävä käyttämään hyvään. Tärkeitä sivistykseen liitettäviä arvoja ovat yhdenvertaisuus ja myötätunto.

2.2 Sivistyksessä tärkeintä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Teemavuoden tapahtumissa käydyissä keskusteluissa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liitettiin tärkeimpinä arvoina sivistykseen. Myös yhteisön ja myötätunnon merkitys nostettiin esiin erittäin usein.

Sivistykseen kuuluvat myötätunto, erillisuuden arvostaminen ja kaikkien ihmisten kunnioittaminen riippumatta heidän taustastaan. Sydämen sivistys, joka sisältää empatian ja toisten huomioon ottamisen, on keskeistä. Sivistys edistää ihmisten välistä ymmärrystä ja yhteistyötä. Se edistää kykyä kuunnella ja pohtia myös omasta näkökulmasta poikkeavia ajatuksia. Avoin ja rakentava keskustelu on olennainen osa sivistystä.

Myötätunto, dialogisuus ja yhteisöllisyys ovat tärkeitä sivistyksen osia. Ne auttavat luomaan yhteisöjä, joissa jokainen voi tuntea itsensä arvostetuksi ja kuulluksi. Sivistys luo osallisuutta ja kiinnittyneisyyttä yhteisöön.

Kuva 1: Sanapilvi sivistykseen liitettyistä arvoista.

2.3 Yhteisön rooli sivistyksen kehittämisessä on suuri

Teemavuoden tapahtumien puitteissa sivistyksen määrittelemisessä kietoutuvat toisiinsa yhteisölliset ja yksilölliset näkökulmat. Sivistys liittyy vahvasti yksilön tietoihin ja osaamiseen. Tieto muuttuu sivistykseksi vasta, kun sitä käytetään yhteisön hyväksi. Pelkkä tiedon kerääminen ei riitä sivistykseksi.

Sivistyksen ja demokratian välillä on vahva yhteys. Sivistyneet kansalaiset ja sivistynyt yhteiskunta ovat demokratian edellytykset. Demokratia on myös sivistyksen kehittämisen mahdollistaja. Demokratia ja sivistys tukevat siis toisiaan yhteiskunnan kehityksessä.

Toimivan demokratian peruspilareita ovat sivistyksen mahdollistamat kriittinen ajattelu, analyysikyky sekä media- ja digilukutaito. Niiden avulla yhteisön jäsenet voivat rakentaa yhteistä käsitystä maailmasta ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Arvostava ja kaikille avoin dialogi yhteiskunnan eri toimijoiden välillä sekä erilaisten mielipiteiden ja näkökulmien käsitteleminen kuuluvat sivistykseen. Nämä seikat ovat myös toimivan demokratian kannalta oleellisia.

Kansalaisyhteiskunnan, vapaan sivistystyön ja järjestöjen rooli aktiivisen ja demokraattisen kansalaisuuden tukemisessa on merkittävä. Demokratiassa erityisen tärkeää on, että kaikille taataan tasavertaiset mahdollisuudet sivistyä ja koulutautua. Vapaa-ajan sivistystyöhön, koulutukseen sekä tieteeseen ja taiteeseen tehdyt leikkaukset aiheuttavat huolta. Leikkaukset kaventavat sivistystoimijoiden toimintamahdollisuuksia ja rapaattavat tasavertaisia mahdollisuuksia sivistyä. Tällä on rapaattava vaikutus myös demokratiaan.

2.4 Sivistyksen määrittely vaikeaa – huolena sivistyksen arvostuksen lasku

Teemavuoden puitteissa tuli jopa yllättävän vähän kritiikkiä sivistystä kohtaan. Suurimmaksi osaksi kritiikki nousi sivistyksen terminologisesta epäselvyydestä ja vaikeaselkoisuudesta sekä sanan vanhanaikaisuudesta. Sivistyksellä arvioitiin myös olevan elitistinen kaiku suuremman yleisön mielissä.

Varsinaisen kritiikin sijaan teemavuoden aikana nousi useasti esiin huoli sivistyksen arvostuksen vähenemisestä sekä sivistykselle osoitettavien resurssien pienuudesta. Yleistä oli myös huoli tiedon ja sivistyksen saavutettavuudesta.

2.5 Sivistyksen pitää muuttua maailman mukana

Sivistys vaatii jatkuvaa tietojen ja osaamisen päivittämistä. Myös sivistyksen määritelmä muuttuu ja kehittyy yhteiskunnan mukana – eri aikakausina muodostuvat ja korostuvat sivistyksen erilaiset osa-alueet. Sivistyksen itsessään sisältyy mahdollisuus uudelleen sanoittamiseen, kuten sivistyksen eri näkökulmat osoittavat. Seuraavaksi kuvataan näkökulmia, joita tapahtumaporttien analyysi nosti esiin runsaasti.

Muuttuva maailma vaatii uutta osaamista kaikilta, sivistyksen tulee olla inklusiivista ja kaikkien saavutettavissa. Yhteiskunnan tulee tukea kansalaisten pyrkimyksiä oppia ja kehittyä läpi elämän: Jokaisella tulisi olla mahdollisuus oppimiseen ja sivistykseen riippumatta taustasta tai elämäntilanteesta. Luovuuden, oppimisprosessin ja toiston tärkeys on huomioitava ihmisen kasvun ja sivistyksen kehittämisen työkaluina.

Ekososiaalisen sivistyksen ja kestävyuden merkitys sivistyksen osa-alueena korostuu ilmastokriisin myötä. Sivistyksen tulee edistää vastuullista maailmasuhdetta sekä ymmärrystä ihmisen ja ympäristön monimutkaisista suhteista. Sivistys ei rajoitu vain ihmisten väliin suhteisiin, sen tulee sisältää myös muiden lajien ja planeetan kunnioittaminen. Sivistynyt ihminen ymmärtää ja arvostaa luonnon monimuotoisuutta ja toimii sen säilyttämiseksi.

Digitaalisuus on tärkeä osa nykypäivän sivistystä. Digitalisaatio on tuonut käytännössä kaiken tiedon saatavillemme. Parhaimmillaan digitaaliset työkalut voivat parantaa saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta, mutta luotettavan, oikean tiedon erottaminen väärästä voi olla vaikeaa. Digitaaliset perustaidot ja kriittinen ajattelu ovat kuitenkin keskeisiä digitaalisen sivistyksen täysimittaisen hyödyn saavuttamiseksi.

Tutkittu tieto ja tieteeseen pohjautuva maailmankuva ovat sivistyksen perusta. Sivistyksen tulee perustua oikeaan ja luotettavaan tietoon, joka on kaikkien saatavilla ja ymmärrettävissä. Tekoälyn vaikutukset tietoon, tiedonhankintaan ja sivistyksen sanoitukseen tulevat ajankohtaisiksi tulevaisuudessa.

Eräs tärkeä sivistyksen muoto on ammattisivistys, jonka arvostus tulisi nostaa sille kuuluvalla tasolla. Ammattisivistykseen liittyy paitsi oman alan syväosaaminen myös oman toiminnan yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi ja vastuunkanto. Ammatillisella koulutuksella on ratkaiseva merkitys ammattisivistyksen, mutta laajemmin myös sivistyksen tasa-arvon edistämisessä yhteiskunnassa.

Taide ja kulttuuri ovat tärkeitä sivistyksen osia, jotka ruokkivat aivoja, tukevat myötätunnon kehitystä ja auttavat yksilöitä olemaan läsnä vertaisilleen. Kulttuuri ja taide ovat myös henkisen huoltovarmuuden ja resilienssin ylläpitäjiä.

Tulevaisuuden usko ja toivo ovat tärkeitä teemoja, kun pohditaan sivistyksen merkitystä tulevaisuudessa. Tulevaisuuden usko voidaan nähdä eräänä olennaisena mittarina sivistysinvestointien tuoton arvioinnissa. On tärkeää rakentaa maailmaa, jossa nuorilla on uskoa tulevaisuuteen ja halua investoida itseensä koulutuksen ja sivistyksen kautta. Tärkeä sivistyksellinen ulottuvuus onkin toivon ja toimijuuden luominen erityisesti nuoremmille sukupolville. Sivistyksen avulla edistetään positiivista muutosta ja luodaan uskoa parempaan tulevaisuuteen.

Kolme oivallusta sivistyksestä

1

Yhteiskunnan tasolla sivistys on uhattuna, mutta yksilöissä siintää toivo:

Yhteiskunnallisella ja instituutioiden tasolla sivistys elää tällä hetkellä kurjuuden tarinaa. Sivistyksen kohdistuvat leikkaukset, polarisaatio, vaeuutiset, geopolitiikka ja kulttuurilliset ristiriidat haastavat sivistyksen kehitystä. Yksilötasolla innostus sivistyksen vaalimisesta ja kehittämistä näkyy kuitenkin kirkaana tapahtumien järjestäjissä ja osallistujissa.

2

Sivistys on henkisen huoltovarmuuden ylläpitäjä: Sivistys auttaa ymmärtämään sekä sanoittamaan maailmaa ja sitä kautta tukee selviytymistä. Sivistys luo toimijuutta ja antaa toivoa tulevasta.

3

Sivistyksen pitää muuttua maailman mukana: Olennainen osa sivistystä on jatkuva kehittyminen. Jotta sivistyksen määritelmä pysyy relevanttina tulevaisuudessakin, sen on muututtava yhteiskunnan mukana.

Sauna, sisu ja sivistys

Mitä sivistys tarkoittaa?

Sivistys tarkoittaa kokonaisvaltaista suhtautumista omaan elämään ja muihin ihmisiin sekä laajemmin maailmaan. Se näkyy muun muassa suhtautumisessa eri sukupuoliin tai maahanmuuttajiin. Sivistys tulee helpoimmin esiin siinä, miten käyttäydymme arjessa ja kohtaamme eri tilanteita.

Sivistys antaa meille kokonaiskuvan ja auttaa suhteuttamaan erilaisia muutoksia. Ilman sivistystä aikaperspektiivimme lyhenee ja kapenee ja tarvittavat uudistukset voivat epäonnistua.

Sivistys on keskeinen osa kestävästä kehitystä. YK:n kestävä kehityksen Agenda 2030:n neljäs tavoite käsittelee opetusta, mutta koko Agenda 2030 rakentuu uudelle kulttuurille tai suomen kielellä paremminkin sivistykselle. Se on puolestaan pohjana asennoitumiselle maailmaan.

Mitkä ovat suomalaisen sivistyksen erityispiirteet?

Suomalainen sivistys on meille aivan erityinen, koska se on meille läheisin ja rakkain. Sivistyksellämme on omat ominaispiirteensä. Kansalliseepoksemme Kalevala on esimerkiksi aika erilainen verrattuna muihin vastaaviin teoksiin. Kalevala on vähemmän sotaisa. Sillä on vahva kulttuurinen ja sivistyksellinen leima. Myös tarun sankari, vaka vanha Väinämöinen, ilmentää tätä sivistyksen leimaa soittamalla kannelta ja tuomalla mukanaan ikänsä luomaa aikaperspektiiviä. Toki on otettava huomioon, että Elias Lönnrot on voinut tuoda omiakin näkemyksiään ja ihanteitaan Kalevalaan runoja kerätessään.

Suomen kielen sana ”sivistys” on myös erityinen. Eri kielissä on sivistyksen kohdalla huomattavia vivahde-eroja, eikä suomen kielen sanalle löydy suoraa vastinetta muista kielistä. Siinä mielessä ”sivistys” kuuluu samaan kategoriaan ”sisun” ja ”saunan” kanssa.

Millainen on sivistyksen tulevaisuus?

Sivistyksen tulevaisuus herättää monessa meistä huolta. Osaammeko nähdä talouskuilun yli?

Taloudellisen ahdingon aikoina sivistystä ja kulttuuria joudutaan usein puolustamaan. Sivistyksen ja kulttuurin leikkaukset voivat johtaa pitkäaikaisiin negatiivisiin vaikutuksiin, erityisesti nuorten kohdalla. Koulutuksessa tulisi tavoitella laajempia päämääriä kuin vain välittömiä taloudellisia hyötyjä. Sivistyksen arvostusta ei tule mitata pelkästään rahassa. Kuten Winston Churchill tarinan mukaan totesi, kun hänelle ehdotettiin toisen maailmansodan aikana leikkauksia taiteista puolustusmenojen kasvun kattamiseksi: ”Minkä puolesta me sitten taistelemme?”

Maailma on monella tapaa muuttunut ja tullut yhä monisäikeisemmäksi. Aseelliset konfliktit eivät ehkä ole tulevaisuudessa vähentymässä. Sota merkitsee aina suurta inhimillistä kärsimystä, taloudellisia menetyksiä ja ekologista tuhoa. Rauhan tulee olla aina tavoite, joka on nähtävä sodankin aikana.

Niin pienille kuin suurille valtioille ja niiden ihmisille aiheutuu ongelmia, mikäli resurssit keskittyvät harvojen käsiin. Tarvitsemme siis ihmisoikeuksia, demokratiaa ja moniarvoisuutta. Nekin kuuluvat sivistykseen.

YK:n kestävyysraportin mukaan tilanne on tällä hetkellä huonompi kuin se oli vuonna 2012, jolloin Agenda 2030 yhdessä hyväksyttiin. Mutta tehkäämme työtä tilanteen parantamiseksi.

Multilateraalinen maailma voi tuoda omaankin sivistykseemme uusia näkökulmia. Kiinalaiset arvostavat meitä enemmän kärsivällisyyttä. Väestörakenteen ongelmat, kuten vanheneminen, ovat haasteita, joiden kohtaamisessa voimme oppia puolestaan nepalilaisesta kulttuurista, jossa vanhempien ja lasten välinen suhde on elinikäinen ja kahdensuuntainen. Ihmisoikeudet ovat voimassa ikään katsomatta, ensimmäisestä päivästä viimeiseen.

3. Teemavuosi ja tapahtumat

Sivistyksen teemavuoden puitteissa järjestettiin 231 tapahtumaa eri puolilla Suomea ja ulkomailla. Tapahtumat käsittelivät sivistys-teemaa tai liittyivät siihen monin eri tavoin.

#Sivistys2024 -aihetunniste mainittiin vuoden aikana keskimäärin neljästi päivässä ja sen tavoittavuus oli yli 10 miljoonaa ihmistä. Sivistyksen teemavuoden näkyvyys ja tapahtumamäärä suhteessa taloudellisiin panostuksiin oli huomattava.

231 tapahtumaa – lähes 200 tapahtumajärjestäjää

Tapahtumia oli järjestämässä lähes 200 organisaatiota. Monet tapahtumat järjestettiin useamman tahon yhteistyönä. 20.1.2025 mennessä oli saatu 135 tapahtumaraporttia ja ne kattoivat 164 tapahtumaa.

Tapahtumaraporttien perusteella yleisimmin tapahtumia järjestivät erilaiset yhdistykset. Seuraavaksi yleisimpiä järjestäjiä olivat opistot ja kirjastot. Myös säätiöt sekä yliopistot ja tutkimuslaitokset kunnostautuivat Sivistyksen teemavuoden tapahtumien järjestäjinä. Lisäksi tapahtumia järjestivät virastot, koulut ja kaupungit. Tapahtumajärjestäjien joukossa oli myös muun muassa kirkkoja ja seurakuntia, ministeriöitä, museoita sekä tiedejulkaisuja ja -lehtiä.

250 000 osallistujaa – yli 3 miljoonaa henkilöä saavutettu

Sivistyksen teemavuotta ennakoiti marraskuussa 2023 Tulevaisuustapahtuma Aurora. Ylen ja Kvs-säätiön (Kansanvalistusseura sr.) yhteistyötapahtuman teemoina olivat sivistys ja tasa-arvo. Auroran sisällöt ovat tavoittaneet yli 500 000 katsojaa. 2024 SuomiAreenassa sivistys oli yksi vuoden teemoista. MTV Oy:n ja Porin kaupungin järjestämässä tapahtumassa oli noin 50 000 kävijää.

Raportoiduissa tapahtumissa oli yhteensä 249 418 osallistujaa läsnä ja etänä. Keskimäärin tapahtumaosallistujia oli 1 459. Tyypillisessä tapahtumassa osallistujia oli reilu 80. Raportoitujen tapahtumien saavutavuus oli arvioiden mukaan yhteensä jopa 3 391 345 henkilöä ja tyypillisen tapahtuman 224 henkilöä.

10 € per osallistuja

Sivistyksen teemavuosi järjestettiin kaiken kaikkiaan pienellä budjetilla. Yhteensä raportoitujen tapahtumien järjestämiseen käytettiin 2,5 miljoonaa euroa. Rahaa käytettiin siis 10 € per osallistuja ja 74 senttiä per saavutettu henkilö. Tyypillisesti tapahtuman järjestämiseen käytettiin noin 900 euroa. Noin viidennes tapahtumista järjestettiin nollabudjetilla.

Sivistyksen teemavuosi ei olisi toteutunut ilman tapahtumien järjestäjiä. Raportoitujen tapahtumien järjestämiseen osallistui yhteensä 2 482 henkilöä. Tyypillistä tapahtumaa järjesti seitsemän henkilön ryhmä.

Kohderyhmä: Kaikki

Tapahtumien kohderyhmät heijastivat vahvasti ajatusta siitä, että sivistys kuuluu kaikille. Tapahtumaraporteissa yleisimmin tapahtuman kerrottiin olleen suunnattu kaikille kiinnostuneille tai yleisemmin suurelle yleisölle.

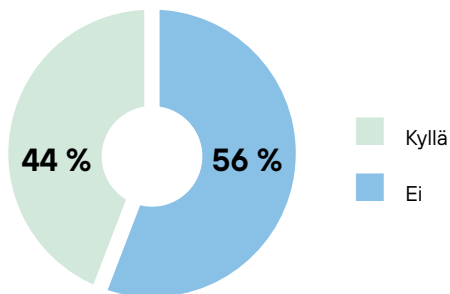
Seuraavaksi yleisimpiä kohderyhmiä olivat aikuiset, sitten lapset ja nuoret. Kasvatus- ja opetusalan ammattilaisille sekä opettajille suunnatut tapahtumat olivat myös verrattain yleisiä. Lisäksi suosittuja kohderyhmiä olivat tieteestä kiinnostuneet, tutkijat ja lapsiperheet. Tapahtumia järjestettiin myös esimerkiksi nimenomaan ulkosuomalaisille, ukrainankielisille ja ikääntyneille.

44 % tapahtumista sai medianäkyvyyttä

Sivistyksen teemavuosi näkyi mediassa muun muassa Ylen, MTV:n ja MustReadin kautta. Sosiaalisessa mediassa Kansanvalistusseuran julkaisut tavoittivat yhteensä kymmeniä tuhansia käyttäjiä.

Myös teemavuoden tapahtumat saivat näkyvyyttä mediassa. Lähes puolet raportoitujen tapahtumien järjestäjistä kertoi oman tapahtumansa näkyneen jossain mediassa. Tapahtumat näkyivät erityisesti verkossa esimerkiksi uutis- ja tiedotussivustoilla. Teemavuoden tapahtumista kirjoitettiin paikallisissa ja valtakunnallisissa sanomalehdissä (esimerkiksi Helsingin Sanomissa ja Hufvudstadsbladetissa). Tapahtumista saattoi kuulla myös radiossa Ylen kanavilta ja Radio Helsinki -kanavalta. Lisäksi tapahtumat näkyivät televisiossa Ylellä ja MTV:lla sekä sosiaalisen median kanavissa.

Saiko tapahtuma näkyvyyttä mediassa?

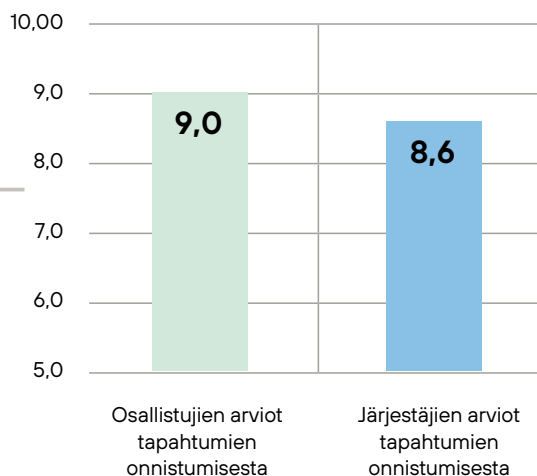

Kuvio 1. Tapahtumien järjestäjien arviot raportoitujen tapahtumien (n=135) näkyvyydestä eri medioissa.

Tapahtumien arvosana: 9

Teemavuoden 2024 tapahtumat arvioitiin erittäin onnistuneiksi. Osallistujien arviot tapahtumien onnistumisesta olivat keskiarvoltaan 9,0 asteikolla 1–10. Tapahtuman järjestäjät antoivat keskiarvoksi 8,6. Tämä osoittaa, että sekä osallistujat että järjestäjät olivat erittäin tyytyväisiä tapahtumien toteutukseen ja niiden vaikutuksiin.

Raportoitujen tapahtumien onnistuminen

Kuvio 2. Raportoitujen tapahtumien (n=135) osallistujien ja järjestäjien keskimääräinen arvio tapahtumien onnistumisesta. Tapahtumien onnistumista arvioitu asteikolla 1–10.

#Sivistys2024 -aihetunniste mainittiin vuoden aikana keskimäärin neljästi päivässä ja sen tavoittavuus oli yli 10 miljoonaa ihmistä.

¼ sivistyksestä on elinikäistä oppimista

Sivistyksen teemavuoden kuusi pääteemaa olivat:

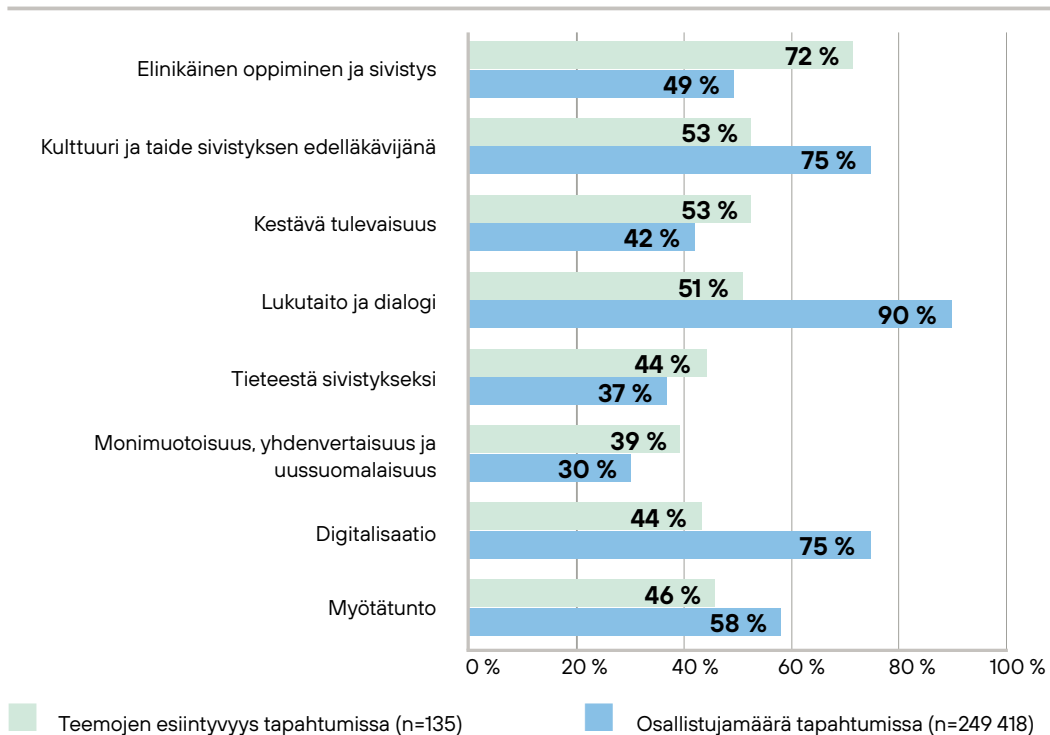
- kestävä tulevaisuus
- monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus
- tieteestä sivistykseksi
- kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä
- lukutaito ja dialogi
- elinikäinen oppiminen ja sivistys

Lisäksi kaikkia pääteemoja läpileikkaavat teemat olivat digitalisaatio ja myötätunto.

Eniten tapahtumia järjestettiin elinikäisen oppimisen ja sivistyksen teemalla – lähes kolme neljäsosaa kaikista raportoiduista tapahtumista. Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä, kestävä tulevaisuus sekä

lukutaito ja dialogi olivat teemoina yli puolessa tapahtumista. Tieteestä sivistykseksi -teema kattoi tapahtumista 44 % ja monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus 39 %. Tapahtumissa olivat esillä myös Sivistyksen teemavuoden läpileikkaavat teemat: digitalisaatio (44 % tapahtumista) ja myötätunto (46 %).

Lukutaito ja dialogi -teeman tapahtumat houkuttelivat eniten osallistujia. Peräti 90 % kaikista osallistujista kävi tapahtumassa, joka käsitteli tavalla tai toisella lukutaitoa ja dialogia. Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä -teeman tapahtumissa vieraili 75 % kaikista osallistujista. Läpileikkaavista teemoista osallistujia keräsi erityisesti digitalisaatio.

Kuvio 3. Raportoitujen tapahtumien (n=135) jakautuminen teemoittain ja osallistujamäärittäin.

Sivistyksen teemavuoden kuusi pääteemaa käsitellään erillisinä 3.1–3.6 -kappaleissa. Kappaleissa kuvataan teemaan liittyneiden tapahtumien kokonaistiedot sekä keskeisimmät tulokset. Tulosten käsittelyssä on huomioitu teemavuoden läpäisevät teemat eli digitalisaatio

ja myötätunto. Sivistyksen teemavuoden eri teemoja käsittelevät kappaleet (3.1–3.6) perustuvat tapahtumien järjestäjien kirjoittamiin raportteihin ja raporttien pohjalta tehtyyn sisällönanalyyysiin.

Teema

Kestävä tulevaisuus

SI/
VIS/
TYS

3.1 Kestävä tulevaisuus

Kestävä tulevaisuus on sitä, että täytämme nykyhetken tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia täyttää omansa. Usein kestävyyttä tarkastellaan ekologisista, taloudellisista ja sosiaalisista lähtökohdista. Tässä tasapainossa myös sivistyksellä on keskeinen rooli: Sivistys edistää kriittistä ajattelua, eettistä pohdintaa ja lopulta kestävää toimintaa.

Tässä kappaleessa käsitellään tarkemmin sivistystä kestävä tulevaisuuden näkökulmasta, ja pohditaan, miten sivistys auttaa varmistamaan tulevien sukupolvien mahdollisuudet elää hyvää elämää. Kappaleessa esitettävä tiivistys on muodostettu teemaan liittyvien tapahtumien sisällönanalyysin pohjalta.

Sivistyksen teemavuoden aikana kestävä tulevaisuutta käsitteleviä tapahtumia raportoitiin 71 kappaletta eli kestävyyttä käsiteltiin hieman yli puolessa tapahtumista. Kestävä tulevaisuuden rinnalla yleisimmin esiintynyt teema oli elinikäinen oppiminen – niin ikään voimakkaasti tulevaisuuteen kietoutuva aihe. Yhdessä nämä kaksi teemaa olivat esillä 60 raportoidussa tapahtumassa.

Kestävä tulevaisuus -teeman tapahtumat keräsivät järjestäjien raporttien mukaan yhteensä 104 415 osallistujaa. Teeman tapahtumiin oli osallisena jollain tapaa jopa 129 923 henkilöä.

Tapahtumien järjestämiseen osallistui 1 093 henkilöä, ja raportoitujen tapahtumien tuottamiseen käytettiin noin 1,7 miljoonaa euroa. Tapahtumat saivat kiitosta sekä järjestäjiltä että osallistujilta, jotka arvioivat tapahtumien onnistuneen erinomaisesti.

Sivistyksen teemavuoden kestävä tulevaisuutta käsitelleiden tapahtumien keskiössä oli sivistyksen merkitys tulevaisuuden rakentamisessa. Kestävä tulevaisuuden rakentavat ekososiaalisesti sivistyneet ihmiset, jotka ymmärtävät ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen todellisuuden väliset yhteydet sekä hahmottavat omien toimien vaikutukset nykyisiin ja tuleviin sukupolviin, luontoon ja yhteiskuntaan.

Sivistyksen varaan rakentuvaa kestävä tulevaisuutta pohditaan monesti ympäristön, ilmastonmuutoksen tai luontokadon näkökulmasta. Tällöin keskustellaan niin kutsutusta ympäristösivistyksestä.

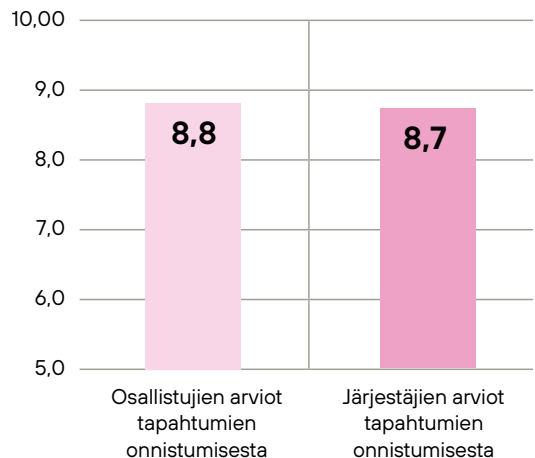
1 093 henkilöä osallistui tapahtumien järjestämiseen

104 415 osallistujaa

129 923 saavutettua henkilöä

1 693 237 tapahtumien järjestämiseen käytetty raha (€)

Kestävä tulevaisuus -teeman tapahtumat lukuina.

Kuvio 1. Osallistujien ja tapahtumajärjestäjien arviot kestävä tulevaisuus -teeman tapahtumien onnistumisesta. Tapahtumien onnistumista arvioitu asteikolla 1–10.

Kestävä tulevaisuuden ydinkysymyksiä ja sivistyksemme mittareita ovat myös sosiaaliset ulottuvuudet – kanssaihminen hyvinvoinnin turvaaminen, kun väestö vanhenee ja nuoret kamppailevat jaksamisen kanssa.

Myötätunto on kestävän tulevaisuuden tärkeimpiä raaka-aineita. Sivistystä ja kestävän tulevaisuuden tavoittelua yhdistävät toisten ymmärtäminen ja myötätunto kanssaihmiä ja itseä kohtaan. Myötätunto ajaa meitä vaalimaan kulttuuriperintöjä ja rakentamaan yhteisöjä, joissa pyritään yhteisömme nykyisten ja tulevien jäsenten hyvinvoinnin maksimointiin. Myötätunnolla on tärkeä merkitys työelämässä, erityisesti työhyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämisen näkökulmasta. Myötätuntoa tulisi ulottaa myös muiden lajien ja ympäristön huomioimiseen.

Kaikilla koulutusasteilla ja -muodoilla on keskeinen rooli kestävän tulevaisuuden mahdollistajana. Koulutus lisää erityisesti tiedollista ja yhteiskunnallista sivistystä – tiedämme, mitä tulee tehdä ja miten muutos yhteiskunnassa voidaan saavuttaa. Kestävä tulevaisuus edellyttää, että meillä on ymmärrystä historiastamme ja kykyä visioida tulevaa. Sivistus auttaa ottamaan opiksi menneisyydestä ja valjastamaan kokemukset kestävän tulevaisuuden luomiseksi.

Digitalisaatio ja teknologia ovat keskiössä kestävän tulevaisuuden rakentamisessa vain, jos meillä on osaamista käyttää niitä oikein. Koulujen ja oppilaitosten digitalisaatio sekä digitaalisten oppimisympäristöjen laajempi käyttö vievät kohti kestävämpää tulevaisuutta. Myös tekoälyllä on oma sijansa kestävässä tulevaisuudessa, sillä se vaikuttaa merkittävästi työelämään ja kouluihin.

Myös media ja tiedonvälitys ovat merkittävä osa kestävää tulevaisuutta ja sivistystä. Avoimen ja luotettavan tiedon merkitys korostuu jatkuvasti. Sosiaalinen media voi parhaimmillaan parantaa nuorten tietoisuutta ja tukea osallisuutta, mutta väärin käytettynä se vie kauemmas sivistyksestä ja kestävästä tulevaisuudesta.

Kestävän tulevaisuuden teemaa käsitellään usein uhkakuvien ja riskien kautta. Kestävää tulevaisuutta tulisi mallintaa kuitenkin myös toivon kautta. Toivon luominen motivoi toimimaan ja toteuttamaan arjen tekoja. Kierrättäminen ja kiertotalous mahdollistavat meidän kaikkien osallistumisen kestävän tulevaisuuden rakentamiseen. Esimerkiksi tekstiilialan kiertotalouspalveluita käyttämällä, tekstiilien laatua tarkkailemalla ja ylikulutusta välttämällä voi jokainen meistä osallistua kestävän tulevaisuuden rakentamiseen vaatekaapillisen kokoisella panoksella.

Kestävää tulevaisuutta tehdään nuorille, lapsille ja vielä syntymättömille sukupolville. Nuorten ilmastoahdistuksesta puhutaan paljon. Nuoret ovatkin nousevat aktiivisiksi toimijoiksi erityisesti ilmastokeskustelussa. Suurin osa nuorista sijoittuu jonnekin aktivismin ja lamaannuksen välille. Nuorten osallisuuden vahvistamiseen on tärkeä pyrkiä. Sivistus auttaa tukemaan nuorten aktiivista toimijuutta kestävästä tulevaisuuden rakentamisesta.

Kolme oivallusta

1

Sivistys toimii kestävän tulevaisuuden perustana: Kestävän tulevaisuuden rakentamiseen tarvitaan ekososiaalisesti sivistyneitä ihmisiä, jotka ymmärtävät ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen todellisuuden väliset yhteydet.

2

Kestävä tulevaisuus vaatii laaja-alaista osaamista: Kaikilla koulutusasteilla ja -muodoilla on keskeinen rooli kestävän tulevaisuuden mahdollistajina. Koulutus lisää tiedollista ja yhteiskunnallista sivistystä, mikä auttaa ymmärtämään historiaa ja visioimaan tulevaa.

3

Tarvitsemme toivoa uhkakuvien täyteiseen todellisuuteen: Kestävää tulevaisuutta tulisi mallintaa toivon kautta. Toivon luominen motivoi ihmisiä toimimaan ja toteuttamaan arjen tekoja.

Kokemuksia tapahtumista:

”Ekososiaalisen sivistyksen tutkijan Hannu Heikkisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten jokainen meistä voi toimia siten, että voisimme välttää meitä ja koko planeetan kokoista biosfääriä uhkaavan ekologisen kriisin – tai ainakin lieventää kriisin seurauksia. Jotta ihminen voi toimia itsensä, muiden ja planeetan kannalta oikein, ihmisellä on oltava tietoa sekä kykyä käyttää tietoa oikein.”

Tieteestä sivistyksen – juttusarja Tietysti.fi-sivustolla – Suomen Akatemia

”Kestävä hyvinvointi on merkityksellistä hyvää elämää planeetan rajoissa. Söimme hyvin ja kasvisruokaa, rentouduimme, liikuimme metsässä, katsoimme inspiraatiovideoita perustarpeiden täyttämistä kestävästi ja keskustelimme niistä, lisäksi teimme kotiin viemiseksi luonnonkosmetiikkaa tai kirjallisia töitä.”

Kestävän ja hyvän elämän päivä – Jalotus ry

”Ekologinen kriisi on sivistyksen ongelma. Sen ratkaisu liittyy sivistykseen. Osaamisen, teknologian ja innovaatioiden kautta voidaan tehdä kestävä tulevaisuus todeksi. Se pitää kuitenkin ensin kuvitella ja sanoittaa, ja tähän tarvitaan uudenlaista sivistystä. Meillä ei ole pulaa tiedosta, tieteestä, teknologioista ja taloudellisista resursseista vaan ideoista ja ajatuksista siitä, mihin niitä halutaan niitä käyttää. Meiltä puuttuu näkemyksiä siitä, minkälaista parempaa, planeetan kokoista tulevaisuutta haluamme tavoitella. Se on sivistyksellinen kysymys.”

Sivistys, elämämme paras investointi -keskustelu Tulevaisuustapahtuma Aurorassa. – Kvs-säätiö

”Tulevaisuus on kestävämpi, kun empatia ja ymmärrys ihmisten välillä lisääntyy, ja tässä tapauksessa nimenomaan siten, että yritetään ymmärtää ja avartaa kielellisiä käsityksiä.”

Webinaari osallistuvasta kielitieteellisestä tutkimuksesta kiinnostuneille – Arkisuomien kielitietoisuudet ja muutos -hanke

*Kestävän tulevaisuuden ydinkysymyksiä
ja sivistyksemme mittareita ovat myös
sosiaaliset ulottuvuudet.*

Sivistyksen tulee muuttua äänekkäämmäksi

Mitä sivistys tarkoittaa sinulle?

Minulle sivistys liittyy sanana sivilisaatioon, se on kykyä toimia ihmisyhteisöissä. Meidän täytyy olla ihmisinä sivistyneitä, jotta voimme muodostaa sivilisaation.

Sivistys ei ole hienostelua, vaan halua kasvaa ja kollektiivista viisastumista. Sivistys ei myöskään tarkoita pelkkää koulutustaustaa; myös kouluttamaton ihminen voi olla erittäin sivistynyt. Ei ole olemassa sivistynyttä tai sivistymätöntä, vaan me kaikki olemme pitkällä matkalla.

Sivistys antaa pohjan pelisäännöille ja sille, miksi toimitaan kuten toimitaan. Vallan kolmijakoa ei olisi ilman sivistystä, eikä myöskään ympäristön säästämistä tuleville sukupolville.

Nyt kun ympäristön ja luonnon rajat ovat tulleet vastaan, niin sivistystä on myös pohtia omia kulutustarpeita ja mistä ne kumpuavat. Ostanko esimerkiksi uuden puhelimen, koska tarvitsen sitä vanhan toimimattoman tilalle vai ostanko sen statuksen vuoksi? Mistä haen ja saan elämykset ja ilahduttavat kokemukset?

Ekososiaalinen sivistys tarkoittaa sitä, että kannetaan kollektiivisesti vastuuta maailmasta ja sen asukkaista. Se on solidaarisuutta muita ihmisiä, mutta myös luontoa ja muita elollisia kohtaan. Mielestäni on häpeällistä, miten suhtaudumme muihin lajeihin ja miten niitä kohtelemme. Miten me muka olemme erilaisia, kun kaikki muut, eikä eläimiä muiden joukossa? Miten me olemmekin keksineet kutsua kaikkia muita lajeja eläimiksi ja itseämme ihmiseksi?

Miksi sivistys on tärkeää?

Maailma on kompleksinen, ongelmia ei voi ratkaista yksitellen ilman, että ymmärtää eri ilmiöiden välisistä suhteista. Planeettaa uhkaavat haasteet kuten ilmaston lämpeneminen tai kemikalisaatio eivät ole yksittäisiä kysymyksiä.

Muutostahti kiihtyy koko ajan, ongelmat linkittyvät toisiinsa ja meidän täytyy ratkoa niitä samanaikaisesti. Meidän on pystyttävä myöntämään, ettemme tiedä ihan kaikkea. Kompleksisten kysymysten ratkaiseminen vaatii systeemiajattelua ja rajat ylittävää yhteistyötä. Sivistys antaa meille eväät tähän.

Millainen on sivistyksen tila Suomessa tällä hetkellä? Arvostetaanko sivistystä?

Toisaalta sivistystä arvostetaan jopa enemmän kuin aikaisemmin, ja se on yhä useamman saavutettavissa. Suomessa on ollut vahva sivistysusko, mutta pelkään sen rapautuvan. Lapsuudessani tyhmyys oli pahinta, mitä saattoi olla, mutta nykyään tietämättömyys ja moukkamaisuus ovat muuttumassa hyväksyttäviksi. Trumpismi ja populismi ovat esimerkkejä tästä ilmiöstä, jossa oma "mutu" on yhtä

arvokasta kuin tutkijoiden mielipiteet. Rapauttajat ovat kovaäänisiä, kun taas sivistyneet ovat hiljaa. Ehkä sivistyneiden pitäisi avata suutaan enemmän.

Sivistyksen edistäminen on ennen kaikkea globaali haaste. Tässä voitaisiin mielestäni hyödyntää enemmän kansainvälisiä organisaatioita, kuten Unescoa, jossa tehdään erinomaista tutkimusta. Myös Euroopan unioni voisi tehdä enemmän sivistyksen edistämiseksi. Suomi voisi olla EU:n sisällä sivistystä edistävä ja uudistava voima. Kaikilla kansalaisuuteen katsomatta tulisi olla oikeus koulutukseen, kirjastoihin ja itsensä sivistämiseen.

Teema

**Monimuotoisuus,
yhtenvertaisuus
ja
uussuomalaisuus**

SI/
VIS/
TYS

Monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus -teemoja käsiteltiin tapahtumissa muun muassa luennoissa, paneelikeskusteluissa, esityksissä ja näytelyissä. Tapahtumissa korostettiin erityisesti toiset huomioivan, sivistyneen keskustelun merkitystä. Tämä lähestymistapa edistää monimuotoisuutta ja yhteenkuuluvuutta ja toimii tehokkaana vastavoimana polarisaatiolle.

Kulttuurien ja kielen monimuotoisuus rikastuttaa yhteiskuntaa. Erilaiset kulttuurit ja kielet tuovat mukanaan uusia ajatuksia ja näkökulmia, jotka edistävät innovaatioita ja luovuutta. Tämä johtaa parempiin ratkaisuihin ja kehitykseen eri aloilla. Monimuotoisuus luo erilaisia taiteen, musiikin, kirjallisuuden ja ruokakulttuurin muotoja, jotka rikastuttavat yhteiskunnan kulttuurielämää. Tämä tekee yhteiskunnasta elävämman ja kiinnostavamman.

Monimuotoisuus mahdollistaa myös taloudellisia hyötyjä, kun erilaiset taidot ja osaamiset yhdistyvät. Tämä voi parantaa yritysten kilpailukykyä ja luoda uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Erilaiden kielten läsnäolo rikastuttaa kielellistä maisemaa, tarjoaa mahdollisuuksia oppia uusia kieliä ja kommunikoida laajemmin. Tämä voi puolestaan avata ovia kansainväliselle yhteistyölle ja ymmärrykselle.

Koulutuksessa yhdenvertaisuus korostuu oppilaiden vahvuuksien ja saavutettavien opetusmateriaalien kautta. Monipuolinen opettajakoulutus ja koulun tarjoama tuki erilaisille oppijoille ovat keskeisiä tekijöitä inklusion ja osallistamisen edistämiseksi.

Työpaikoilla yhdenvertaisuus näkyy siinä, että kaikki työntekijät saavat samanlaista kohtelua ja heillä on yhtäläiset työolosuhteet. Yhdenvertaisuus varmistetaan, kun rekrytointi- ja palkkausprosessit ovat oikeudenmukaisia ja syrjimättömiä. Työyhteisön tulee luoda ja ylläpitää työympäristöä, jossa kaikki työntekijät voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja arvostetuksi.

Uussuomalaisuus haastaa järjestöt ja instituutiot uudelleenmiettimään toimintansa rakenteita. Järjestöjen ja instituutioiden on mukautettava palveluitaan vastaamaan paremmin uussuomalaisten tarpeita. Erityisesti palveluiden saavutettavuuteen on kiinnitettävä huomiota. Se voi tarkoittaa esimerkiksi monikielisten palveluiden tarjoamista tai kulttuurisesti sensitiivisten käytäntöjen omaksumista. On tärkeää, että uussuomalaiset voivat osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan sen eri tasoilla.

Myötätunto ja oikeudenmukaisuus ovat keskiössä moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden vaalimisessa. Myötätuntoa edistettiin myös teemavuoden tapahtumissa, esimerkkeinä tästä turvallisemman tilan periaatteet ja kunnioittava keskustelu. Yhtenä myötätunnon osoituksen tapana nähtiin ymmärrettävä ja saavutettava kielenkäyttö. Monimuotoisuutta, yhdenvertaisuutta ja uussuomalaisuutta käsittelevien tapahtumien keskustelut herättivät ajatuksia, loivat yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä. Osallistujat oppivat lisää muun muassa eri kulttuureista, kielen moninaisuudesta ja naisten aseman historiasta. Erityisesti monimuotoisuuden tuomaa rikkautta korostettiin.

Kolme oivallusta

1

Sivistynyt keskustelu edistää monimuotoisuutta ja yhteenkuuluvuutta:

Sivistyneen, toiset huomioivan keskustelun merkitys korostuu. Se edistää monimuotoisuutta ja yhteenkuuluvuutta ja toimii tehokkaana vastavoimana polarisaatiolle.

2

Monimuotoisuus rikastuttaa yhteiskuntaa: Kulttuurien ja kielen monimuotoisuus tuo mukanaan uusia ajatuksia, näkökulmia ja luovuutta. Ne voivat johtaa parempiin ratkaisuihin ja kehitykseen eri aloilla. Tämä rikastuttaa yhteiskunnan kulttuurielämää ja voi tuoda myös taloudellisia hyötyjä.

3

Yhdenvertaisuus ja osallisuus ovat keskeisiä yhteiskunnan toimivuudelle: Yhdenvertaisuus koulutuksessa ja työelämässä sekä uussuomalaisten osallisuus yhteiskunnan toimintaan ovat tärkeitä inklusion ja osallistamisen edistämiseksi. Myötätunto ja oikeudenmukaisuus ovat keskiössä moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden vaalimisessa.

Kokemuksia tapahtumista:

"Tähän teemaan viitattiin koulutuksen tasa-arvoisuudesta ja yhdenvertaisuudesta keskusteltaessa. Lisäksi puhuttiin siitä, miten sivistys on myös kiinnostusta ja kykyä ymmärtää erilaisissa tilanteissa olevien ihmisten todellisuutta ja näkökulmia."

SuomiAreena / Olipa kerran sivistys – entä sen tulevaisuus? – Suomen Akatemia, Sivista, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

"Jenny Orphanou Suomi-Seurasta kertoi neuvontapalvelun digitaalisista palveluista, jotka mahdollistavat tiedon saannin ja vaikuttamiseen osallistumisen aika- ja paikka-riippumattomasti. Digitaalisuus on hieno kehitys ja iso apu monelle, mutta emme saa unohtaa henkilöitä, jotka eivät pääse digitaalisten palveluiden äärelle."

Muuttuva ulkosuomalaisuus ja toiveena hyvä vanhuus – Jenny Orphanou, Suomi-Seura ry

"...hanke tarjoaa foorumin kertoa kielellisen eriarvoisuuden kokemuksista. Tällöin myös muut saavat mahdollisuuden laajentaa ymmärrystään. Julkaisujen muodossa eritaustaisten näkemykset tulevat esiin ja voivat myös osaltaan edistää myönteisempää ja myötätuntoisempaa kehitystä, erilaisten suomen kielten laajemman kukoistuksen ja käytön arjessa."

Webinaari osallistuvasta kielitieteellisestä tutkimuksesta kiinnostuneille – Arkisuomien kielitietoisuudet ja muutos -hanke

Nuorten osallistaminen vahvistaa heidän sitoutumistaan yhteiskuntaan

Mitä sivistys tarkoittaa sinulle?

Yksilötasolla sivistys ilmenee mahdollisuutena saada itselleen sellaiset tiedot, taidot ja kokemukset, joiden kautta on mahdollista arvioida oman elämänpiirin ja arkikokemuksen ulkopuolista maailmaa. Se on luottamusta siihen, että on yhdenvertainen muiden kanssa, että omat ajatukset ovat arvokkaita ja että on tärkeä osa omaa yhteisöä. Silloin voi osallistua myös yhteisen maailmankuvan rakentamiseen.

Usein sivistystä käsitellään akateemisesta näkökulmasta ja sen määrittelyyn osallistuvat sellaiset tahot, jotka ovat jo valmiiksi valtaa käyttävässä asemassa. Nuorten pitäisi päästä mukaan sivistyksen määrittelyyn ja näin päästä kerryttämään omaa sivistyspääomaansa. Ilman nuorten osallistumista yhteiskunnan arvojen määrittelyyn on riskinä, etteivät nuoret sitoudu yhteiskuntaan.

Mikä tekee suomalaisesta sivistyksestä erityistä?

Suomalaiset haluavat usein korostaa, että Suomi on sivistyksellä ja koulutuksella rakennettu valtio. Koulutus ja sivistys ovat kuitenkin oikeastaan kaikkien kehittyneempien valtioiden lähtökohtana.

Mikä erottaa meitä on se, että jossain määrin meillä on ollut ja on edelleen koulutus kaikille saatavilla. Meiltä on perinteisesti puuttunut syvempi jako ylä- ja alaluokkiin.

Emme kuitenkaan ole niin täydellisen yhdenvertainen valtio kuin usein korostetaan. Meillä puhutaan usein, että Suomessa kuka tahansa voi kouluttautua tohtoriksi. On kuitenkin ihmisiä, jotka hädin tuskin selviytyvät peruskoulusta. Ei meilläkään kaikki ole mahdollista kenelle tahansa. Emme enää ole erityisen lukutaitoisia tai kouluttautuneita kansakuntana.

Millainen on sivistyksen tila Suomessa tällä hetkellä?

Sivistystä arvostetaan ja pidetään tärkeänä. Suomalaiset ovat kuitenkin aiempaa apaattisempia muun muassa äänestyskäytöksen sekä kansalaisjärjestöihin kuulumisen osalta. Tämä on heikentänyt sitä tietämystä ja taitoja sekä sosiaalisia ulottuvuuksia, joiden edistäminen on kuulunut kansalaisjärjestöjen vastuulle. Alamäki on loivaa, mutta se on olemassa, ja siitä on syytä olla huolissaan. Tarvitsemme rakenteellisia toimenpiteitä nyt, jotta alamäki ei jyrkkene entisestään.

Miltä sivistyksen tulevaisuus näyttää?

Suomessa pitkään vallinnut hyvä kehityskulku on hiipunut, ja enää ei voida automaattisesti ajatella, että seuraavalla sukupolvella olisivat asiat paremmin kuin edellisillä, ei sivistyksellisesti eikä yleisemmällä tasolla. 1970-luvulla syntyneiden sukupolvi on suomalaisista kaikkein koulutetuin, fyysisesti tervein ja heillä on paras taloudellinen asema, kun taas nuoremmat sukupolvet ovat heikommassa asemassa. Jo nyt kolmasosa nuorista voi niin huonosti, etteivät he todennäköisesti tule olemaan työkykyisiä omassa aikuisuudessaan.

Tarvitaan rakenteellisia ja kulttuurisia muutoksia, jotta saamme pysäytettyä tämän kehityskulun, jolla voi olla suuria vaikutuksia niin yksilöiden kuin yhteiskunnankin tulevaisuuteen.

Miten sivistyksen tilaa tulisi Suomessa kohentaa?

Suomalaisen sivistyksen tilan kohentamisen tulisi lähteä liikkeelle oikeusnäkökulmasta – määritellään yhdessä, mitkä ovat sivistykselliset oikeudet, jotka Suomi on valmis takaamaan kaikille.

Mikä on Suomen lupaus kaikille kansalaisilleen? Millaisia tietoja ja taitoja haluamme, että kaikilla on? Kun se on päätetty, on vain sovittava, miten sivistys toteutetaan.

Teema

Tieteestä sivistykseksi

SI/
VIS/
TYS

3.3 Tieteestä sivistykseksi

Tieteellä ja sivistyksellä on erityinen, kahdensuuntainen suhde. Tiede saavutuksineen tarjoaa pohjan sivistykselle. Tieteellinen tieto ja tutkimus edistävät sivistystä – yksilön ja yhteiskunnan henkistä ja moraalista kehitystä – esimerkiksi tarjoamalla välineitä ja menetelmiä uuden tiedon hankkimiselle ja maailman ymmärtämiselle. Sivistys taas toimii ennakkoehtona tieteen kulmakiville: arvoille, eettisyydelle ja kriittiselle ajattelulle. Näin tiede ja sivistys kietoutuvat yhteen ja luovat perustan kestäville ja edistyksellisille yhteiskunnille.

Tässä kappaleessa käsitellään tarkemmin Tieteestä sivistykseksi -teemaisten tapahtumien sisältöä sekä tapahtumien ja teeman suhdetta sivistykseen. Kappaleessa esitettävä tiivistys on muodostettu teemaan liittyvien tapahtumien sisällönanalyysin pohjalta.

Tieteen ja sivistyksen keskinäistä suhdetta käsitteleviä tapahtumia raportoitiin teemavuoden aikana yhteensä 60. Tapahtumissa oli osallistujia yhteensä 93 187. Raportoitujen tapahtumien laskettiin saavutaneen jopa 103 004 henkilöä. Tieteestä sivistykseen -teema oli esillä hieman alle puolessa kaikista raportoituista teemavuoden tapahtumista. Yleisin rinnakkaisteema tieteestä sivistykseksi -tapahtumissa oli elinikäinen oppiminen.

Suhteessa osallistujamäärään ja saavutettuihin henkilöihin Tieteestä sivistykseksi -tapahtumat onnistuttiin järjestämään pienillä resursseilla. Tapahtumien järjestämiseen osallistui yhteensä 994 ihmistä. Tapahtumien toteutunut budjetti oli 1 662 262 euroa. Tapahtumien voidaan sanoa onnistuneen erinomaisesti – sekä tapahtumien järjestäjät että osallistujat antoivat tapahtumille kiitosta.

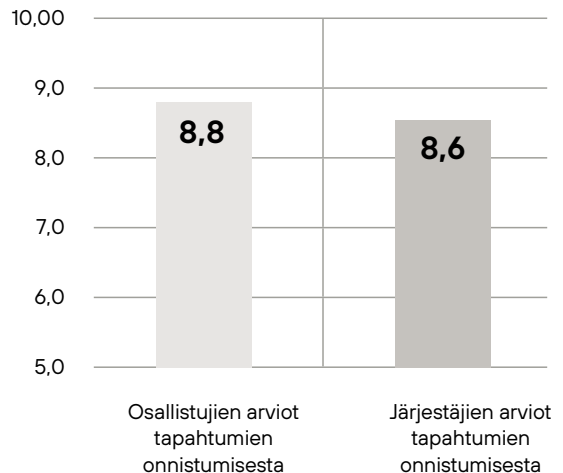
994 henkilöä osallistui tapahtumien järjestämiseen

93 187 osallistujaa

103 004 saavutettua henkilöä

1 662 262 tapahtumien järjestämiseen käytetty raha (€)

Tieteestä sivistykseksi -teeman tapahtumat lukuina.

Kuvio 1. Osallistujien ja tapahtumajärjestäjien arviot Tieteestä sivistykseksi -teeman tapahtumien onnistumisesta. Tapahtumien onnistumista arvioitu asteikolla 1–10.

Tieteestä sivistykseksi -teeman tapahtumien keskeisin sanoma on, että tiede ja sivistys kulkevat käsi kädessä. Sivistys pohjautuu tutkittuun tietoon, se on välttämättömyys tieteen tekemiselle. Tapahtumissa esiteltiin tieteellistä tutkimusta sekä keskusteltiin tieteen ja tutkimuksen merkityksestä yhteiskunnalle.

Tieteen menetelmillä tuotettua tietoa voidaan pitää sivistyksen pohjana – tiedon kautta rakennetaan ymmärrystä ympäröivästä maailmasta sekä ihmisistä. Tieteellinen tutkimus ja tiedon päivittäminen rakentuvat uuden tutkimuksen kautta, mutta uusi tutkimus tarvitsee myös akateemikkojen ja aiempien tutkijoiden elämäntyön kautta saavutettua vakiintunutta tietoa.

Kun sivistys elää ajassa ja käsitykset tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta päivittyvät yhteiskunnassamme, muutos näkyy myös tieteen tekemisessä. Tieteen historiassa käsitellään yksittäisiä lahjakkaiden naisten saavutuksia miehisessä tiedemaailmassa. Nykypäivänä naisilla on tieteentekijöinä Suomessa tasa-arvoisempi ja aiempaa selvästi suurempi rooli osana tiedeyhteisöjä.

Tiedettä ja sivistystä yhdistää halu ymmärtää ympäröivää maailmaa paremmin. Kuten sivistyksen rakentamiseen, myös tieteen tekemiseen tarvitaan nöyryyttä, uteliaisuutta ja myötätuntoa.

Usein kovaksi ja ehdottomaksi miellettyyn tieteen tekemiseen moni ei intuitiivisesti yhdistä myötätuntoa. Myötätunto ja ihmisyyden ovat kuitenkin läsnä myös tieteessä. Kukaan ihminen ei osaa kaikkea, tutkijakin on ihminen ja ihminen on erehtyväinen. Internetin keskustelualustoilla esiintyvä vihapuhe voi satuttaa tai pelottaa myös tiedemiestä tai -naista. Tutkimuskohteissa ja -aiheissa myötätunto on luontevammin läsnä joillain tieteenaloilla toisia enemmän, mutta esimerkiksi avaruustutkijoiden kohtaamia haasteita tutkittaessa kivikova tiede kohtaa jotain hyvin inhimillistä.

Tieteelliset saavutukset eivät synny tyhjiöissä. Ne tarvitsevat mahdollisuuden keskustelulle niin tutkija-

yhteisössä kuin tieteen ja tutkittavien ilmiöiden sekä tieteentekemisen kohteiden välillä. Vuorovaikutus tieteen perustietoja työssään käyttävien opettajien ja eri alojen tutkijoiden kanssa voi olla erittäin hyödyllistä: Opettajat saavat tietoa uusista tutkimushankkeista ja tieteentekijät pääsevät kasvattamaan ymmärrystään opetuksen arjesta. Samoin esimerkiksi kieltä eri näkökulmasta käsittelevät tulkit ja kääntäjät sekä kielitieteilijät hyötyvät dialogista, kun tieto tutkimusprojekteista, ajankohtaisista ilmiöistä ja käytännön kysymyksistä liikkuu heidän välillä.

Sekä tieteen että sivistyksen tulee seurata aikaansa. Tieteellisin menetelmin tuotettu sisältö muuttuu ajan kanssa vakiintuneeksi tiedoksi ja viisaudeksi. Sivistyneet yksilöt ja yhteiskunnat välittävät sitä eteenpäin. Tieteen edistymiselle on tyypillistä, että paradigmat muuttuvat ja aiempia ilmiöitä aletaan tarkastella uuden tiedon valossa.

Sivistyneissä yhteiskunnissa nousee yhä keskeisempään rooliin tieteen ja sen löydösten kansantajuistaminen ja popularisointi. Näin tieteellistä tietoa saadaan tehokkaasti levitettyä sivistyksen polttoaineeksi. Digitalisaatio on tässä avainroolissa. Vasta hyvin lyhyen aikaa ihmisen historiassa valtava määrä tieteellistä ja epätieteellistä tietoa on ollut ylenpalttisesti kaikkien ulottuvilla verkossa. Kriittisen ajattelukykyyn merkitys sivistyksen osa-alueena on entistäkin tärkeämpää, sillä vastuu tiedon oikeellisuuden varmistamisesta on pitkälti siirtynyt kuulijalle. Media-lukutaitoa ja lähdekritiikkiä tarvitaan enemmän kuin koskaan.

Teknologiset saavutukset eivät vaikuta vain tieteellisen tiedon levittämiseen, vaan myös tieteen tekemiseen. Tekoälyllä ja robotiikalla tulee olemaan suuria vaikutuksia ihmiskuntaan ja myös tieteen sisältöihin ja sen tekemisen tapoihin. Uudet teknologiset saavutukset tuovat aina mukanaan myös eettisiä kysymyksiä, joiden ratkaisussa tarvitaan sivistystä.

Kuva: Veera Korhonen / Suomen Arkena

Kolme oivallusta

1

Tiede ja sivistys kulkevat käsi kädessä: Sivistys pohjautuu tutkittuun tietoon. Se on välttämätöntä tieteen tekemiselle. Uusi tutkimus rakentuu aina aiemman tutkimustiedon varaan ja hyödyntää sekä laajentaa olemassa olevaa tietoa uusien oivallusten ja innovaatioiden saavuttamiseksi.

2

Sivistystä ja tiedettä ei synny ilman keskustelua: Myötätunto ja ihmisyyden ovat läsnä myös tieteessä. Tieteen tekemiseen tarvitaan nöyryyttä, uteliaisuutta ja myötätuntoa. Tieteelliset saavutukset eivät synny tyhjiössä, ne vaativat vuorovaikutusta ja keskustelua tutkijayhteisössä sekä tieteen ja sen kohteiden välillä.

3

Teknologian kehitys on valjastettava sivistyksen hyväksi: Tekoälyllä ja robotiikalla tulee olemaan suuria vaikutuksia ihmiskuntaan – niihin tulee varautua, hyvässä ja pahassa. Ehdoton teknologiavastaisuus on yhtä hölmöä kuin ehdoton teknoutopistisuus.

Kokemuksia tapahtumista:

”Oppimisen ja tiedon itseisarvoisuutta käsiteltiin paljon, koska se liittyi korkeakoulujen sivistystehtävään ja korkeakoulujen rooliin ratkaista maapalloa uhkaavia kriisejä.”

Korkeakoulujen sivistystehtävä kriisin keskellä -seminaari – **Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, 3AMK ammattipedagoginen tutkimuskampus ja Kesto-verkosto**

”Pohdimme tutkitun tiedon tuottamisen, tiedon hankkimisen ja sen arvostamisen merkitystä osana sivistystä. Tiede, koulutus ja osaaminen tuovat vakautta yhteiskuntaan.”

SuomiAreena /Olipa kerran sivistys – entä sen tulevaisuus? – Suomen Akatemia, Sivistä, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

”Tiedeleirien koko ohjelmapaletti tarjoaa lapsille ja nuorille kokemuksen tieteen sivistävästä olemuksesta.”

Tiedeleirit – **Tiedekeskus Heureka**

”Tieteen, teknologian, osaamisen ja sivistyksen ei pitäisi kilpailla keskenään. Sivistys ei välttämättä taivu numeerisesti mitattaviin tuloksiin kovin helposti, mutta se ei tee siitä vähemmän tärkeää. Myös oppinut ihminen voi olla sivistymätön.”

Sivistyksen kunnianpalautus – **Jyväskylän yliopisto, Resurssiviisautyhteisö JYU.Wisdom**

”Ihmisten välinen empatia, toisen ihmisen kunnioittaminen ja ihmisten välinen tasa-arvo korostuivat monessa puheenvuorossa XIV Puistofilosofia-viikon aikana. Myötätunto koettiin keskeiseksi sivistystaidoksi, jota on mahdollista halutessaan myös opetella.”

XIV Puistofilosofia-viikko – **Puistofilosofia ry**

Tiede on vastavoima totuuden jälkeisessä ajassa

Mitä sivistys tarkoittaa sinulle?

Sivistys-käsite oli pitkään poissa muodista, kun sitä pidettiin hienostelevan elitistisenä. Uutta nousua merkitsi J. V. Snellmanin syntymän 200-vuotisjuhla vuonna 2006. Juhlan teema oli "sivistys". Snellmanin mukaan Suomi oli rakennettava sivistysvaltioksi, jossa yliopistot kasvattavat kriittisesti ajattelevia kansalaisia ja valistavat kansakuntaa totuuden ja rehellisyyden arvoista. Sivistys ilmaisee oppineisuutta, yksilön henkistä pääomaa ja kansakunnan tietovarantoa, kaikkea mitä on saatu aikaan tieteeseen, taiteeseen, uskontoon, elinkeinoelämän ja tapojen aloilla.

Arjen sivistys ei ole vain kohteliasta käytöstä. Hyödynnän tässäkin Snellmanin määritelmää: sivistys sisältää etiketin, etiikan ja moraalin, eli sivistykseen kuuluu kyky erottaa oikea väärästä sekä kyky käyttää tietoa hyviin tarkoituksiin. Sivistys on myös oppimisen halua ja kiinnostusta maailman menosta.

Sivistyksen käsitteen peruseritys on inhimillisten kykyjen jatkuvaa kehittämistä ja jalostamista. Sivistys on prosessi, yksilö ei tule koskaan valmiiksi sivistyksen kanssa. Tämä jatkuva kehittäminen koskee niin yksilöä kuin yhteiskuntaa kokonaisuudessaan.

Mikä on tieteen ja tieteentekijöiden rooli sivistyksen edistämisessä?

Tieto ja tietäminen ovat eettisyyden ohella sivistyksen keskeisiä osia. Sivistys on tiedon käyttämistä hyviin tarkoituksiin. Tiede on uuden tiedon ennakkoluulotonta tuottamista ja luomista. Tiede toimii myös vastavoimana valeuutisia levittävälle totuuden jälkeiselle ajalle ja auttaa kasvattamaan kriittisesti ajattelevia kansalaisia.

Miltä sivistyksen tulevaisuus näyttää?

Suomi on ylläpitänyt asemaansa sivistysvaltiona. Koululaitos, yliopisto ja taidekasvatus ovat hyvällä tolalla. Mutta samaan aikaan, kun on vietetty sivistyksen teemavuotta, leikataan kulttuurista ja monien sivistysinstituutioiden rahoituksesta. Rahoituksen vähentäminen ja poliittinen keskustelu, jossa sivistyksen merkitystä vähätellään, ovat merkittäviä uhkia sivistyksen tulevaisuudelle.

Tekoäly tulee olemaan huomattava yhteiskuntaan vaikuttava tekijä, jonka vaikutukset on huomioitava kasvatuksessa ja koulutuksessa. Tekoälyn vaikutus on paradoksaalinen. Toisaalta tekoäly helpottaa ihmisten työtä ja arkea valtavasti – parhaat ohjelmat kirjoittavat jo nyt hyviä esseitä, runoja ja juhlapuheita. Luku- ja kirjoitustaito kuitenkin rapautuvat, kun henkinen aktiviteetti siirretään koneille.

Sivistys vaatii jatkuvaa huolenpitoa ja vaalimista. Meillä on todella hyviä sivistysinstituutioita ja ne ovat ottaneet paljon vastuuta sivistyksen edistämisestä. Talouden Nobelin palkinto meni tänä vuonna instituutioita korostaville tutkijoille. On havaittu, että maat, joissa on hyvät instituutiot menestyvät hyvin kaikilla osa-alueilla ja vaikutus näkyy taloudessakin. Vastuu sivistyksen tilasta on kaikilla, yksittäisistä kansalaisista maan hallitukseen asti.

Miksi sivistys on tärkeää?

Sivistys on ihmisyyden ydintä ja yhteiskunnan voimavara, jolla parannetaan maailmaa. Se ylläpitää hyvää yhteiskuntaa, tukee demokratiaa ja luo infrastruktuuria talouden toimijoille. Ilman sivistystä ei ole järjestäytynyttä yhteiskuntaa tai hyvinvointia.

Teema

Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä

SI/
VIS/
TYS

3.4 Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä

Kulttuuri ja taide inspiroivat, innovoivat ja luovat muutosta niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Taide haastaa vallitsevia arvoja ja normeja sekä rohkaisee kriittiseen ajatteluun ja keskusteluun.

Kulttuuria ja taidetta sivistyksen edelläkävijöinä käsitteleviä, raportoituja tapahtumia järjestettiin teemavuoden aikana yhteensä 71. Teema oli mukana yhteensä 53 %:ssa raportoidusta tapahtumista. Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä -tapahtumissa kävi yhteensä 186 309 henkilöä. Tapahtumien arvioitiin saavuttaneen 319 798 henkilöä. Osallistujat olivat erityisen tyytyväisiä tapahtumien onnistumiseen.

Tässä kappaleessa käsitellään tarkemmin Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä -teemaisten tapahtumien sisältöä sekä tapahtumien ja teeman suhdetta sivistykseen. Kappaleessa esitettävä tiivistys on muodostettu teemaan liittyvien tapahtumien sisällönanalyysin pohjalta.

Raportoitujen tapahtumien järjestämiseen osallistui 1 880 henkilöä, ja toteutunut budjetti oli 2 224 094 euroa. Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä -teeman kanssa rinnakkaisina esiintyivät elinikäinen oppiminen (53 tapahtumaa) sekä lukutaito ja dialogi (40 tapahtumaa).

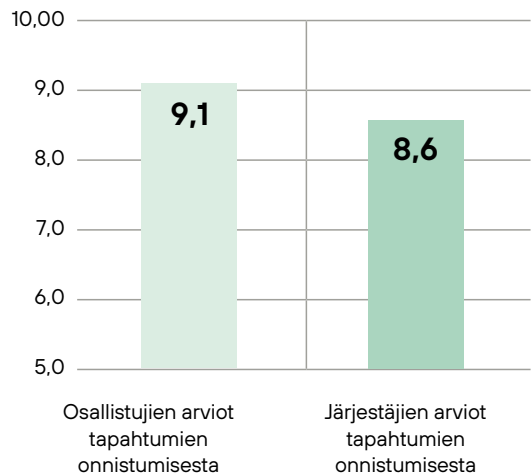
1 880 henkilöä osallistui tapahtumien järjestämiseen

186 309 osallistujaa

319 798 saavutettua henkilöä

2 224 094 tapahtumien järjestämiseen käytetty raha (€)

Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä -teeman tapahtumat lukuina.

Kuvio 1. Osallistujien ja tapahtumajärjestäjien arviot Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä -teeman tapahtumien onnistumisesta. Tapahtumien onnistumista arvioitu asteikolla 1–10.

Kulttuuri ja taide ovat keskeisiä sivistyksen edistämässä ja tulevaisuuden hahmottamisessa. Teeman tapahtumissa keskusteltiin kulttuurin ja taiteen merkityksestä, tutustuttiin taiteilijoihin ja toisiin kulttuureihin sekä koettiin taidetta ja kulttuuria esimerkiksi näyttelyissä ja konserteissa. Tapahtumissa tärkeässä osassa oli myös taiteen tekeminen, osallistujat pääsivät itse tekemään ja kokeilemaan erilaisia taidemuotoja. Tapahtumissa oli edustettuina laajasti eri taiteenlajeja, kuten elokuvia, kuvataidetta, musiikkia ja kirjallisuutta.

Taide ja kulttuuri luovat merkityksiä sekä yksilöille että yhteisöille. Taide antaa yksilölle voimaa ja vapautta. Taiteen teko, kuten instrumentin opettelu, ei ole pelkästään teknisen taidon kehittämistä. Kyse on sivistysprosessista, jossa yksilö tulee osaksi suurempaa yhteisöä. Taide on meille keino kohdata vaikeita aiheita. Taide ja kulttuuri rakentavat yhteisöllisyyttä ja edistävät hyvinvointia. Yhteisöllisyys ja turvallinen ympäristö ovat keskeisiä oppimisen ja sivistymisen kannalta.

Taiteella ja kulttuurilla on tärkeä rooli myös kestäväen tulevaisuuden rakentamisessa. Taide voi olla sekä yksilöille että yhteisöille myös aktivismin keino. Museot ja kulttuurilaitokset voivat omalta osaltaan edistää ekososiaalista sivistystä, taiteen avulla voidaan esimerkiksi saada ihmiset pohtimaan omaa suhdettaan luontoon. Taiteen merkitystä sivistyksen ja kestäväen tulevaisuuden rakennuspalikkana ei voi aliarvioida. Toisaalta taide luo kulttuuriperintöämme. Kulttuuriperintömme suojelu on tärkeä investointi kansakuntamme yhtenäisyyteen, tulevaisuuteen ja yhteiskunnan kokonaisturvallisuuteen.

Tulevaisuudessa digitalisaatio tuo mahdollisuuksia taiteen ja kulttuurin kentälle. E-aineistojen ja äänikirjojen käytön yleistäminen lisää näiden saavutettavuutta ja edistää lukijoiden ja kuuntelijoiden yhden-

vertaisuutta. Digitaaliset työkalut tuovat paljon uusia mahdollisuuksia kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja jakamiseen. Verkon kautta kenen tahansa on helppo tutustua arkistomateriaaleihin, ja uusien kanavien kautta on mahdollisuus tavoittaa myös uusia yleisöjä. 3D-mallinnus luo uusia mahdollisuuksia paitsi historian ymmärtämiseen myös tulevaisuuden hahmottamiseen.

Tekoäly tulee muuttamaan kieltämme ja kulttuuriamme, mutta vaikutusten suuntaa ja voimaa on vielä vaikea arvioida. Tekoälypohjaiset kielimallit voivat köyhdyttää kieltämme ja ajatteluamme.

Ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta ja myötätunnosta tulee yhä merkityksellisempi osa kulttuuriamme koneiden muokatessa sitä. Myötätunnon kehittämisessä taide on keskeinen työkalu. Tunnetaidot kehittyvät taiteen ja tarinoiden kautta. Inhimillisyyttä ja myötätuntoa voi kehittää kulttuuri- tai taideharrastuksen parissa. Taide perustuu kokemuksiin ja tunteisiin. Sitä kautta se antaa mahdollisuuden ymmärtää muiden näkökulmia ja kokemuksia maailmasta.

Taide opettaa meitä havainnoimaan ja havaitsemaan. Taiteen avulla ihmiset voivat kehittää kykyään tarkkailla ympäristöään ja huomata yksityiskohtia, joita he eivät ehkä muuten huomaisi. Taide rohkaisee ihmisiä katsomaan asioita eri näkökulmista ja kiinnittämään huomiota pieniin, mutta merkityksellisiin yksityiskohtiin.

Teemavuoden tapahtumat tuottivat paljon keskustelua ja oivalluksia taiteen ja kulttuurin merkityksestä sivistykselle ja ihmisyydelle. Yhteistyö eri organisaatioiden välillä kulttuuritapahtumien järjestämiseksi syveni. Taidekokemukset nostivat tunteita pintaan. Teoksia myytiin ja uusia taideteoksia syntyi paljon. Uudet yleisöt pääsivät tutustumaan taiteen ja kulttuurin eri muotoihin.

Kulttuuri ja taide ovat keskeisiä sivistyksen edistämässä ja tulevaisuuden hahmottamisessa.

Kolme oivallusta

1

Taiteen ja kulttuurin avulla rakennetaan siltoja yksilöiden ja yhteisöjen välille:

Taide ja kulttuuri luovat merkityksiä sekä yksilöille että yhteisöille, edistävät hyvinvointia ja rakentavat yhteisöllisyyttä.

2

Taide synnyttää myötätuntoa: Taide mahdollistaa toisen asemaan asettumisen ja erilaisen näkökulmien ja kulttuurien havainnoimisen ja ymmärtämisen. Taide ja kulttuuriperintömme auttaa meitä katsomaan maailmaa ylisukupolisesti.

3

Taide opettaa havainnoimaan ja havaitsemaan: Taiteen tekeminen ei johda vain taide-teoksiin. Taiteen avulla oppii näkemään ja tuntemaan sekä ilmaisemaan omia tunteitaan ja kokemuksiaan uusin tavoin.

Kokemuksia tapahtumista:

"Kulttuuri vaikuttaa omaan sivistykseen ja siihen, mikä mielletään sivistyksenä. Kulttuurien tuntemus myös edistää sivistystä. Kovin kapeakatseinen ihminen ei voi olla kovin sivistynyt."

Vad betyder bildning för mig nu och i framtiden? – **Erätauko-säätiö**, osana Hyvin sanottu -keskustelufestivaalia

"Kulttuuri ja taide ovat inhimillisen rohkeuden ja leikillisyyden osoituksia, ja niiden avulla on mahdollista kohdata mahdolltomaltakin tuntuvia aiheita. Sivistys edellyttää tällaista rohkeutta muuttuvassa maailmassa."

Kirsi Kunnas 100 -juhlavuosi – Kirsi Kunnas 100 -juhlavuoden yhteistyöryhmä, koordinoija **Kulttuurikeskus PiiPoo**

"Tekoäly avaa uusia mahdollisuuksia: Tekoälyllä tuotettu musiikki, kuvat ja taide osoittavat, kuinka teknologia voi toimia sekä sivistyksen edistäjänä että luovuuden uusien muotojen mahdollistajana.... Keskustelu tekoälyn vaikutuksesta taiteen arvoon ja taitelijan rooliin on osa laajempaa pohdintaa siitä, mitä sivistys merkitsee digitalisaation aikakaudella."

ProCom-päivä 2024 – Tekoälykäs viestintä – **ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry**

Talkoot ovat suomalaista supersivistystä

Mitä sivistys tarkoittaa sinulle?

Sivistys on väylä itsensä kehittämiseen, se on tapa olla maailmassa. On selvää, että sivistykseen liittyy tiedon omaksuminen tai tiedon hankkiminen. Koulutus ei kuitenkaan pelkästään riitä määritelmäksi, sivistys on myös kykyä käyttää omaa tietotaitoaan yhteiseksi hyväksi. Sivistys on yhteisöllistä.

Sivistys syntyy oppimisen lisäksi kansalaisyhteiskunnassa, kun yhteinen organisoituminen ja yhdessäolon tapa muodostuvat. Sivistystä on, että yhteiskunnassa on tietyt pelisäännöt, yhteinen sopimus siitä, kuinka toimimme toisiamme kohtaan. Sivistyksen merkitystä kuvaa mielestäni hyvin se, että käytämme rangaistuksena yhteiskunnan, ja sitä kautta myös sivistyksen, piirin ulkopuolelle sulkemista.

Sivistykseen kuuluu vastuu, siihen on sisäänkirjoitettu vastuunottaminen itsestä, yhteiskunnasta ja maailmasta. Esimerkkinä tästä on vastuunotto ilmaston tilasta. Yksilö ei ole yksin vastuussa eikä tarvitse yksin harteillaan kantaa kaikkea vastuuta. On kuitenkin tärkeä nähdä, että omilla teoillaan vaikuttaa kehityksen suuntaan sekä osallistuu ja vaikuttaa siihen, että lopputulema on huomenna parempi kuin tänä päivänä.

En tiedä olenko konservatiivi tai vanhanaikainen, mutta minusta sivistys tarkoittaa myös käytöstapoja arjessa. Nykyisin korostetaan paljon yksilön oikeutta olla ja käyttäytyä, miten haluaa, joskus muiden oikeuksien kustannuksella. Oikeus itseilmaisuuksiin ei tarkoita, ettei tarvitse huomioida muita. Kaikki ja kaiken sanominen ei ole hyväksyttävää.

Mitä ovat mielestäsi suomalaisen sivistyksen erityispiirteet?

Talkoot, tai pohjalaisittain kökkä, on suomalainen supersivistyksen muoto. Se on työtä hyvästä tahdosta, ilman hyötymistä. Haluan nähdä talkooperinteen elävän myös tulevaisuudessa. Otetaan yhdessä vastuuta ja nähdään se yhteinen hyöty sekä tekemisen ja yhdessäolon riemu, joka talkoilla saadaan aikaan, ilman että yksilö saa työstä rahallista hyötyä. Talkoot ovat suomalaisen sivistyksen kulmakivi.

Myös kirjastot ovat tärkeä suomalaisen sivistyksen rakennuspalikka. Kirjastojärjestelmä osoittaa, miten meillä halutaan antaa mahdollisuuksia itsensä sivistämiseen. Kirjastot mahdollistavat uudella tavalla itselle vieraisiin näkemyksiin ja tietoon tutustumisen.

Miltä näyttää sivistyksen tulevaisuus?

Uskon, että sivistystä kyllä arvostetaan Suomessa, mutta aina ei nähdä, millä toimilla sivistystä edistetään ja toimeenpannaan. Liian helposti uskotaan, että koska sivistystä on, siitä ei tarvitse murehtia. Erityisesti laskusuhdanteessa sivistystoimien näkyväksi tekeminen on tärkeää, muuten siitä on hyvin helppo leikata. Voiko tulevaisuudessa käydä niin, että luisuuko sivistys jonkun luokan tai ryhmän ulottumattomiin? Toivottavasti ei. Ruohonjuuritason, kuten vapaan kansalaistoiminnan ja kirjastoverkon, rahoitus on tärkeää. Sivistyksen tulee olla jokaisen saavutettavissa.

Sivistys on aate, joka toteuttaa ihanteita, joita useimmilla meistä on yhteisössä ja yhteiskunnassa elämisestä. Haluan pitää sivistyksestä kiinni kaikin voimin. Hienosti toteutettu Sivistyksen teemavuosi on osoitus siitä, että sivistys ei pidä huolta itse itsestään. Meidän jokaisen itse ja yhdessä täytyy aktiivisesti edistää sivistystä, niin päättäjien ja kansalaisyhteiskunnan tasolla kuin omilla elämän valinnoillamme.

Teema

Lukutaito ja dialogi

SI/
VIS/
TYS

3.5 Lukutaito ja dialogi

Lukutaito on kyky ymmärtää ja tulkita kirjoitettua tekstiä sekä käyttää tätä tietoa kriittisesti ja luovasti. Lukutaito muodostaa perustan tiedon hankkimiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Dialogi puolestaan kytkeytyy avoimeen ja kunnioittavaan keskusteluun, jolla edistään ymmärrystä, yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä. Lukutaito ja dialogi ovat kumpikin keskeisiä sivistykselle. Ne mahdollistavat yksilön aktiivisen osallistumisen yhteiskuntaan ja sen kehittämiseen.

Tässä kappaleessa käsitellään tarkemmin Lukutaito ja dialogi -teemaisten tapahtumien sisältöä sekä tapahtumien ja teeman suhdetta sivistykseen. Kappaleessa esitettävä tiivistys on muodostettu teemaan liittyvien tapahtumien sisällönanalyysin pohjalta.

51 % teemavuoden raportoiduista tapahtumista käsitteli lukutaidon ja dialogin suhdetta. Lukutaito ja dialogi kietoutuivat tapahtumissa usein yhteen erityisesti Elinikäinen oppiminen ja sivistys – sekä Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijöinä -teeman kanssa.

Lukutaitoa ja dialogia käsitelleet raportoidut tapahtumat keräsivät yhteensä 225 182 osallistujaa. Tapahtumien arvioitiin saavuttaneen jopa yli 3 miljoonaa henkilöä. Lukutaito ja dialogi -teeman tapahtumia järjestettiin 69. Näiden tapahtumien järjestämiseen osallistui yhteensä 1 804 henkilöä. Tapahtumien tuottamiseen käytettiin yhteensä 2 218 033 euroa. Sekä osallistujat että järjestäjät kokivat tapahtumien onnistuneen erittäin hyvin.

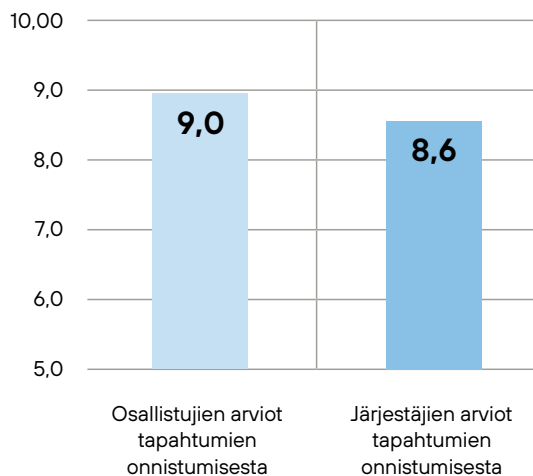
1 804 henkilöä osallistui tapahtumien järjestämiseen

225 182 osallistujaa

3 325 787 saavutettua henkilöä

2 218 033 tapahtumien järjestämiseen käytetty raha (€)

Lukutaito ja dialogi -teeman tapahtumat lukuina.

Kuvio 1. Osallistujien ja tapahtumajärjestäjien arviot Lukutaito ja dialogi -teeman tapahtumien onnistumisesta. Tapahtumien onnistumista arvioitu asteikolla 1–10.

Lukutaito ja dialogi -teeman tapahtumissa sivistystä tarkasteltiin erilaisten lukutaitokäsitysten, lukuilon löytämisen sekä dialogin merkitysten kautta. Sekä lukutaidon että dialogin taso nyky-yhteiskunnassa aiheutti huolta. Käsittelemme jatkuvasti suuria määriä tekstiä, mutta samalla lukutaito ja luetun ymmärtäminen on heikkenemässä. Digitaalisten välineiden yleistyminen on johtanut pinnalliseen ja hajanaiseen lukutapaan. Keskittymistä vaativa syväluotaava lukeminen on vähentynyt. Digitaaliset alustat ovat mahdollistaneet entistä laajemman joukon dialogin, mutta sen kasvotus on johtanut keskustelukuluttuuriin kärjistymiseen.

Lukutaito ei ole vain kykyä lukea ja ymmärtää tekstiä, vaan se kattaa monia eri taitoja, jotka ovat tärkeitä nykymaailmassa. Medialukutaito on kyky ymmärtää ja arvioida mediaa, kuten uutisia, sosiaalista mediaa ja mainoksia. Digitaalinen lukutaito puolestaan viittaa kykyyn käyttää ja ymmärtää digitaalisia laitteita ja sovelluksia, kuten tietokoneita, älypuhelimia ja internetiä. Kriittinen lukutaito on kykyä arvioida ja analysoida tietoa kriittisesti, tunnistaa luotettavat lähteet ja erottaa faktoja mielipiteistä. Näiden taitojen merkitys korostuu erityisesti digitaalisessa maailmassa, jossa tietoa on saatavilla valtavasti ja sen luotettavuus vaihtelee. Lukutaito kehittyi lukemalla, ja siksi on tärkeää löytää lukuilo jo nuorena. Kirjastoilla on keskeinen rooli lukutaidon ja lukuilon edistämisessä.

Lukutaito ja lukeminen ovat keskeisiä tekijöitä myötätunnon ja ymmärryksen kehittämisessä. Kirjat ja tarinat tarjoavat meille mahdollisuuden astua toisten ihmisten kenkiin ja kokea maailmaa heidän näkökulmastaan.

Tämä auttaa meitä ymmärtämään erilaisia elämäntilanteita, kulttuureja ja tunteita, mikä puolestaan lisää empatiaa ja myötätuntoa.

Tekoälyn kehityksen myötä kriittisen lukutaidon piiriin tulee myös kykymme tunnistaa ja arvioida tekoälyllä tuotettuja sisältöjä. Esimerkiksi viestinnälle tekoäly tuo monia uusia mahdollisuuksia, mutta on tärkeää noudattaa eettisyyden ja avoimuuden periaatteita uuden teknologian hyödyntämisessä.

Dialogi on tärkeä tapa edistää sivistystä ja avartaa maailmankuvaa. Dialogitaidot sisältävät kyvyn kuunnella aktiivisesti, ilmaista ajatuksia selkeästi ja kunnioitavasti sekä ymmärtää ja huomioda toisen osapuolen näkökulmia. Dialogitaidot auttavat luomaan avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin, jossa kaikki osapuolet tuntevat olonsa kuulluiksi ja arvostetuiksi. Hyvät dialogitaidot voivat parantaa ongelmanratkaisukykyä ja luovuutta, kun erilaiset näkökulmat ja ideat tuodaan esiin ja käsitellään rakentavasti.

Myötätunto on dialogin edellytys, mutta myös sen tulos. Jotta dialogi voi olla rakentavaa ja merkityksellistä, osapuolten täytyy osoittaa myötätuntoa toisiaan kohtaan. Myötätunto lisääntyy keskustelun myötä, kun osapuolet ymmärtävät toisiaan paremmin. Polarisoituvassa maailmassa on tarpeellista ymmärtää toisen näkökulmaa, vaikka itse olisikin eri mieltä. Sitä on vaikea saavuttaa ilman myötätuntoa.

Lukutaito ja dialogi ovat merkittäviä sivistyksen rakennuspalikoita. Ne eivät ainoastaan avaa ovia uuteen tietoon ja ymmärrykseen, vaan myös auttavat kehittämään sydämen sivistystä ja myötätuntoa. Siksi niiden vaaliminen ja kehittäminen on ratkaisevan tärkeää.

Menestyviä yhteiskuntia ei luoda Exceleillä – tarvitaan sivistystä

Mitä sivistys tarkoittaa sinulle?

Usein sivistystä määritellään rationaalisten ulottuvuuksien kautta, mutta tällöin unohdetaan sivistykselle keskeiset tunnepuolen aspektit, kuten herkkyyks ja empatia sekä halukkuus ymmärtää toisia. Sivistys ei koskaan ole vain rationaalista ajattelua.

Olen viime aikoina pohtinut paljon tekoälyä ja sitä, onko tekoälyn mahdollista olla sivistynyt.

Sivistys on tärkeää, jotta voidaan ymmärtää toista ihmistä. Otetaan elementtejä aiemmin luetuista kirjoista, elokuvista ja taiteesta, joiden avulla yritetään saada toinen ymmärtämään omia tunteita, toiveita ja unelmia. Mitä laajempi kontekstin tuntemus on, sitä helpompaa on kurkottaa etäisyyden yli.

Näenkin tekoälyn haasteen juuri siinä, ettei tekoäly voi ymmärtää näitä sivistykseen kuuluvia, piilotettuja kulttuurisia merkityksiä. Sivistykseen ja sivistyneeseen keskusteluun kuuluu myös olennaisesti mukaan empatia ja herkkyyks – pyrkimys ymmärtää toisia ja ottaa heidät ja heidän erilaiset lähtökohtansa huomioon. Tekoälyltä jää helposti puuttumaan nämä puolet sivistyksestä.

Millainen on sivistyksen tulevaisuus?

Nouseva populismi ja sosiaalisen median algoritmit ovat muuttaneet sivistyksen aseksi, jolla toiseutetaan ihmisiä. Sivistymättömyyttä pidetään vahvuutena ja sivistymättömästä käytöksestä palkitaan.

1990-luvulla ajattelin naiivisti, että internetin avulla yhdistämme kaikki maailman kansat ja muodostamme globaalia sivistystä ja ratkaisemme yhteisiä uhkia. Nyt tuntuu, että pakenemme aina vain kauemmas tästä unelmasta.

Mutta pidän yhteisen sivistyksen kehittymistä edelleen mahdollisena, kun seuraan esimerkiksi, miten lapset kerryttävät omaa ymmärrystään ja luovat globaaleja yhteyksiä internetin kautta.

Sivistys on se, jonka varaan meidän yhteinen todellisuutemme rakentuu. Tekoäly mahdollistaa yhteisöjen eriytymisen ja tekoäly voi luoda millaista tahansa todellisuutta. Nykytilanteessa on sekä suuria mahdollisuuksia että riskejä. Yhteisen todellisuuden säilyttäminen vaatii kaikkien toimimista yhteisessä kontekstissa.

Mitä on sivistys työelämässä ja yrityksissä?

Kokemukseni mukaan esimerkiksi Hollannissa, Ruotsissa ja Tanskassa käytetään paljon energiaa ja aikaa sen miettimiseen, miksi jotain tehdään, mitä tehdään ja millaiseen tulevaisuuteen uskotaan. Millaiseen lopputulokseen toiminnan odotetaan johtavan.

Työelämän sivistys onkin näkemykseni mukaan se strateginen katse, joka suuntaa lyhyen tähtäimen hyötyjen ohi kauemmas. Näin syntyy innovaatioita ja kilpailuetua, jotka ovat monimutkaisempia, kuin mitä yksinkertaiset mittarit kykenevät todentamaan. Jos Exceleillä tehtäisiin menestyvä yhteiskunta, Suomi olisi noussut jo aikaa sitten. Työelämän sivistys muodostuu niistä kaikista ei niin tuottavilta tuntuvista asioista, jotka lopulta luovat menestyvän talouden.

On uhka sivistykselle, jos ajatellaan, että esimerkiksi koulun tehtävä on tuottaa vain tietyn tyyppisiä osaajia työmarkkinoiden käyttöön. Sivistys ei tuota välitöntä taktista hyötyä, vaan sen hyödyt tulevat näkyviin myöhemmin. Yritysten ja yhteiskunnan tulee keskittyä pitkän tähtäimen strategiseen ajatteluun.

Kolme oivallusta

1

Kriittinen lukutaito ja digilukutaito ovat tärkeää osaamista: Yhteisöjen ja yksilöiden on kyettävä arvioimaan sosiaalisen median ja tekoälyllä tuotettujen sisältöjen luotettavuutta. Siihen tarvitaan kriittistä ajattelua ja osaamista teknologian mahdollisuuksista ja uhista.

2

Myötätunto on dialogin edellytys ja tulos: Mikäli haluamme lisätä myötätuntoa yhteiskunnassa, meidän tulee käydä dialogia toistemme näkökantojen ymmärtämiseksi.

3

Sivistykseen panostaminen on paitsi arvokasta myös strategisesti viisasta: Koulutusta ei tule nähdä vain välineenä tuottaa tietynlaisia osaajia työmarkkinoille. Sivistus itsessään on arvokasta, ja tulevaisuuden yhteiskunta tarvitsee osaamista, jota ei nyt osata ennakoita.

Kokemuksia tapahtumista:

”Tarvitsemme monipuolisia lukutaidon taitoja, että pystymme työskentelemään erilaisissa ympäristöissä esim. digitaaliset ympäristöt tai kasvokkaiset kohtaamiset. Kriittinen lukutaito ei synny itsestään, sitä täytyy harjoitella.”

SuomiAreena: Pitäisikö koulun muuttua? – Jyväskylän yliopisto

”Tapahtumassa ihmisten kyky tunnistaa tekoälyn tuottama materiaali sekä sen tuomat hyödyt ja haitat kasvoivat. Sivistystä sanoitettiin uudella tavalla, sivistys itsessään on jo uniikki sana, jolle ei oikein löydy muista kielistä vastinetta, sillä se sisältää esim. kohteliaan käytöksen, henkilökohtaisen kasvun, yhteiskunnallisen näkökannan, akateemisen oppimisen ja paljon muuta. Dialogissa pohdittiin myös sivistyksen ja sen tarpeiden kehitystä.”

Joululahjavalvojaiset sivistyksen siivin – Espoon työväenopisto

”Keskustelu liikkui usein verkon klikkiotsikoissa ja uutismedian käyttämässä analytiikassa, joka ohjaa mm. sitä, millaisia uutisotsikoita näemme. Ratkaisuja niiden aiheuttamiin ongelmiin ei tarkoituksella etsitty, mutta keskustelussa nousi esiin kiinnostavia kysymyksiä esimerkiksi siitä, onko mitattu sitä, millaisen hiilijalanjäljen verkkoon painottuva uutismedia jättää verrattuna painettuun uutismediaan, ja eikö lukijoiden kuuluisi saada tietää siitä.”

Uutislukupiiri – Taru – Tampereen yliopiston viestintätieteiden tutkimuskeskus

”Muiden kokemuksista lukemalla oppii havainnoimaan ja paremmin ymmärtämään elämisen moninaisuutta ja kokemaan sympatiaa.”

Opiskelua ei vain koulua varten – Pukinmäki-Seura Bocksbacka-Sällskapet ry, yhteistyössä Pukinmäen kirjaston kanssa

Koulutus ja sen luoma sivistys on itsessään arvokasta

Mitä sivistys tarkoittaa sinulle?

Sivistys on todella moniulotteinen termi. Yksilötasolla sivistyksen voidaan nähdä olevan kehitysmuutosta ja -kehityshalukkuutta. Sivistys on halua oppia ja kehittyä, tehdä yhteistyötä ja reflektoida muiden kanssa. Se on halua kehittyä älyllisesti, taidollisesti ja eettisesti. Sivistykseen kuuluu myös kiinnittyminen omaan yhteisöön ja yhteisön kehittäminen.

Sivistynyt ihminen osaa reflektoida omaa elämäänsä ja elämäntapaansa, omia ajatuksiaan, arvojaan, tekemisiään ja päätöksentekoaan. Sivistykseen kuuluu myös kyky ajatella kriittisesti ja kyseenalaistaa. Meidän ajassamme on keskeistä myös esimerkiksi ekosivistys eli ympäristönsuojeluun liittyvä sivistys ja luontokadon estäminen. Osa ekosivistystä on myös hyvän elämän määrittely yhdessä – miten haluamme elää tulevaisuudessa ja millaisia asioita mahdollistaa yhteisönä.

Sivistykseen liittyy myös oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, moniarvoisuus ja toisten kunnioittaminen. En usko, että meillä olisi näiden osalta näin edistyneitä yhteiskuntia ilman sivistystä.

Millainen on sivistyksen tila Suomessa tällä hetkellä?

Tällä hetkellä taloutta arvostetaan enemmän kuin sivistystä, etenkin isoissa keskusteluissa.

Puhutaan paljon siitä, mihin on varaa ja mihin ei, etsitään nopeita ratkaisuja isoihin ongelmiin.

Suomalaiseen sivistykseen on pitkään kuulunut keskeisenä osana maksuton koulutus ja yhteiskunnallinen tasa-arvo. Koulutususkon ja sivistyksen itseisarvo ovat kuitenkin rapautumassa. Koulupolitiikalla on niin sivistyksen kuin demokratiankin kannalta merkittävä rooli yhteiskunnassa. Koulutuksen kautta luodaan tunnetta osallisuudesta, kiinnostusta yhteiskuntaan sekä kykyä toimia yhteiskunnassa. Jos ihmiset eivät enää usko koulutukseen tai ajattele, että se on heille tai heidän lapsilleen merkityksellistä, silloin ollaan isojen yhteiskunnallisten ongelmien äärellä.

Koulutuksen arvoa ei tulisi nähdä pelkästään välinearvona, mahdollisuutena saada parempi työ ja enemmän palkkaa tai yhteiskunnan tasolla talouskasvun välineenä. Koulutus ja sen luoma sivistys tulisi nähdä arvokkaana itsessään.

Kenellä on vastuu sivistyksen tulevaisuudesta?

Tarvitsemme sivistyspoliittista keskustelua siitä, millainen Suomi, Pohjoismaat ja Euroopan unioni halutaan rakentaa. Tärkeää on myös tulevaisuudentoivon herättäminen. Tämä on erityisen tärkeää lapsille ja nuorille.

Meidän tulee pohtia oikeudenmukaisuuden kysymyksiä, niin sosiaalisesta kuin taloudellisestakin näkökulmasta – erityisesti mihin meillä on varaa ja mihin ei, mihin haluamme julkisia varoja käyttää. Tarvitsemme keinoja kehittää kansalaisten kriittistä ajattelua ja digilukutaitoa sekä kehittää keskustelukulutturia toisia kunnioittavammaksi. Koulutuksella ja jatkuvalla oppimisella on äärettömän tärkeä merkitys sivistyksen tilan kohentamisessa. Tarvitsemme tasavertaisia mahdollisuuksia koulutukseen ja kaikille saavutettavaa tietoa koulutusmahdollisuuksista.

Poliittisten päättäjien tulee ottaa oma vastuunsa sivistyksen edistämisestä. Opetushallituksella ja koulutusjärjestelmällä on oma vastuunsa. Sivistys ja sen tilan kohentaminen ei ole yksin opettajien vastuulla, mutta opettajilla on iso rooli käytännön sivistystyössä. Myös perheissä tehdään työtäsivistyksen kehittämiseksi ja sen tuomiseksi nykypäivään kasvatuksellisin keinoin. Sivistyksen kehittäminen ei ole vain yhden tahon vastuulla, eikä yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen ole nopeita ja yksinkertaisia ratkaisuja.

Teema

Elinikäinen oppiminen ja sivistys

SI/
VIS/
TYS

3.6 Elinikäinen oppiminen ja sivistys

Elinikäinen oppiminen on sivistyksen kulmakivi. Sivistys ei ole staattinen tila, vaan jatkuva prosessi. Ilman jatkuvaa oppimista sekä uuden tiedon ja uusien taitojen omaksumista yksilö tai yhteisö ei voi pysyä sivistyneenä.

Tässä kappaleessa käsitellään Elinikäisen oppimisen ja sivistys -teemaisten tapahtumien sisältöä sekä tapahtumien ja teeman suhdetta sivistykseen. Kappaleessa esitettävä tiivistys on muodostettu teemaan liittyvien tapahtumien sisällönanalyysin pohjalta.

Elinikäisen oppimisen suhdetta sivistykseen käsiteltiin jopa 72 %:ssa teemavuoden raportoiduista tapahtumista. Elinikäinen oppiminen kietoutui tapahtumissa usein vähintään yhteen muuhun teemaan. Useimmiten elinikäistä oppimista käsiteltiin yhdessä kestäväen tulevaisuuden kanssa.

Elinikäistä oppimista ja sivistystä käsitteleviä raportoituja tapahtumia järjestettiin teemavuoden aikana yhteensä 97 ja osallistujia niissä oli yhteensä 123 145. Tapahtumat saavuttivat 182 218 henkilöä. Tapahtumien toteuttamiseen käytettiin 1,7 miljoonaa euroa, ja niiden järjestämiseen osallistui 1 459 henkilöä.

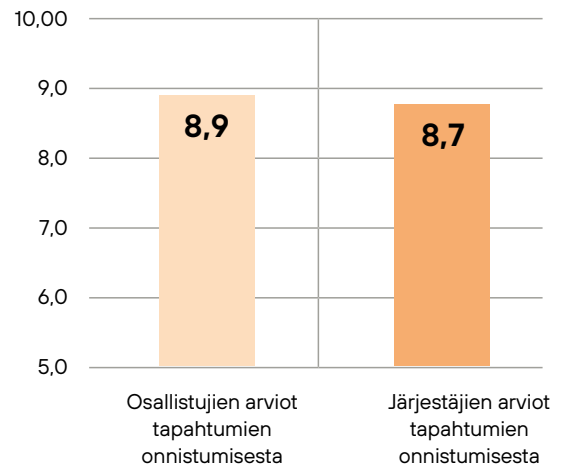
1 459 henkilöä osallistui tapahtumien järjestämiseen

123 145 osallistujaa

182 218 saavutettua henkilöä

1 764 650 tapahtumien järjestämiseen käytetty raha (€)

Elinikäinen oppiminen ja sivistys -teeman tapahtumat lukuina.

Kuvio 1: Osallistujien ja tapahtumajärjestäjien arviot Elinikäinen oppiminen ja sivistys -teeman tapahtumien onnistumisesta. Tapahtumien onnistumista arvioitu asteikolla 1–10.

Keskeinen havainto tapahtumissa oli, että elinikäinen oppiminen on sivistyksen elinehto: Sivistys rapistuu pikkuhiljaa ilman jatkuvaa kehitystä ja uteliaisuutta. Ihminen, joka ei suostu oppimaan uutta, on sivistymätön.

Koulu ja koulujärjestelmä ovat erottamaton osa sivistystyötä, mutta oppiminen jatkuu läpi elämän: työssä, harrastuksissa sekä muiden kanssa vuorovaikutuksessa. Koskaan ei ole liian myöhäistä oppia.

Elinikäisen oppimisen saavutettavuus on turvattu jokaiselle ikäryhmästä ja taustasta riippumatta. Vapaan sivistystyön järjestöt ja opistot ovat välttämättömiä elinikäisen oppimisen sekä tasa-arvoisten ja saavutettavien oppimismahdollisuuksien kannalta. Resurssien leikkaukset vaarantavat monilta osin vapaan sivistystyön edellytyksiä sekä kansalaisten mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja sivistykseen. Sivistyksestä on tulossa luksustuote.

Elinikäisen oppimisen asiantuntijuutta on vahvistettava ja toimintaedellytyksiä tuettava, jotta jokaisella olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet itsensä kehittämiseen ja sivistykseen. Yksilöiden sivistyksen edistäminen luo osallisuutta ja rakentaa yhteiskuntaa: Sivistyneet ihmiset työskentelevät yhteisöjensä hyväksi ja paremman yhteiskunnan puolesta.

Opetuksessa tulisi myös enemmän huomioida kestävä tulevaisuus elinikäisen oppimisen kontekstissa. Opettajien valmiuksia tuoda esiin asiantuntija-alueensa yhteyksiä kestävämmän tulevaisuuden rakentamiseen tulee pystyä tukemaan.

Ylisukupolvisessa oppimisessa ja vertaisoppimisessa myötätunnon merkitys nousee erityisen tärkeäksi. Myötätuntoa voi opetella tarinoiden ja taiteen kautta. Kulttuuri ja taide ovatkin äärimmäisen tärkeitä sivistyskasvatuksessa. Esimerkiksi musiikkiopiston ja lastentarhamuseon toiminta edistää elinikäistä oppimista taiteen kautta.

Digiosaaminen ja digilukutaito ovat nykypäivänä keskeisiä elinikäisen oppimisen ja sivistyksen edellytyksiä. Elinikäiseen oppimiseen teknologia tuo sekä uusia mahdollisuuksia että haasteita. Digitaalisten työkalujen ja verkon avulla on mahdollista tavoittaa entistä laajempia kohderyhmiä ja parantaa tiedon saavutettavuutta. Verkon kautta tapahtuva etäopetus antaa aiempaa paremmat mahdollisuudet syrjäseutujen asukkaille. E-kirjat ja äänikirjat ovat houkuttelevat kirjojen ja lukemisen pariin uusia ihmisiä. Digitalisaatio luo myös haasteita. Verkossa voi olla vaikea erottaa oikeaa tietoa väärästä. Ei myöskään pidä luottaa siihen, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet ja osaamista digitaalisten välineiden käyttöön.

Elinikäisen oppimisen asiantuntijat korostavat, että yhteisöt ja instituutiot kehittävät kansalaisten osaamista, kriittistä ajattelua, myötätuntoa ja yhteiskunnallista toimijuutta. Nämä taidot auttavat yksilöitä navigoimaan monimutkaisessa maailmassa ja osallistumaan aktiivisesti yhteiskunnan kehittämiseen. Maailma muuttuu nopeasti, ja siksi tietoja ja taitoja on päivitettävä jatkuvasti.

Kolme oivallusta

1

Sivistystä ei ole ilman elinikäistä oppimista: Sivistyksen saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi täytyy olla valmis oppimaan uusia asioita ja kehittämään itseään jatkuvasti.

2

Elinikäistä oppimista ei ole ilman sen mahdollistavia yhteisöjä ja instituutioita: Koko elämän ajan jatkuvaan oppimiseen ja kehittämiseen tarvitaan ympäristöjä, jotka tarjoavat resursseja ja tukea: kouluja, yliopistoja, kirjastoja ja vapaan sivistystyön laaja kenttä.

3

Oikein käytettynä digitaaliset välineet tekevät sivistyksestä saavutettavampaa: Digitaaliset välineet voivat helpottaa ja laajentaa tiedon ja kulttuurin saavutettavuutta tarjoamalla joustavamman pääsyn laajoihin tietolähteisiin, oppimateriaaleihin ja koulutusmahdollisuuksiin.

Kokemuksia tapahtumista:

"Koko dialogi käsitteli elinikäistä oppimista järjestömuotoisessa sivistystyössä. Tärkeänä asian pidettiin sitä, että se mahdollistaa kaikkien osallistumisen ja osallisuuden lapsista ikäihmisiin ja myös kohtauttaa eri ikäisiä taiteen ja kulttuurin avulla."

Dialogi ohjaustyön vaikuttavuudesta – **Opintokeskus Kansalaisfoorumi**

"Koko tilaisuuden otsikkoteema kertoi siitä, että emme opiskele vain koulua vaan elämää varten. Tämä tuli monella tavalla selväksi niin alustuksesta kuin puheenvuoroistakin. Moni kertoi omien kokemustensa kautta, millaista hyötyä oli erilaisesta oppimisesta ollut, niin koulussa, työväenopistossa, kansanopistossa, työhön liittyvässä koulutuksessa."

Opiskelua ei vain koulua varten – **Pukinmäki-Seura – Bocksbacka-Sällskapet ry**, yhteistyössä Pukinmäen kirjaston kanssa

"Verkkokoulutuksen merkitys syrjäseutujen asukkaille on suuri. Kun paikkakunnalta puuttuu koulutusta tarjoava yksikkö, on etäkoulutus silloin oikeasti hyvä vaihtoehto."

Syysfoorumi Kouvola – Työelämä ja tutkimus Kaakossa – **Kymenlaakson korkeakouluyhdistys ry**

"Yhteinen huoli valtion rahoitusleikkausten vaikutuksista, jotka näkyvät jo laajalla vst-kentällä. Elinikäisen oppimisen politiikkaan pitää panostaa, samalla osoittaen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Sivistystyö elää uteliaisuudesta uuden oppimiselle."

Sivistystyö tulevaisuuden tekijänä – **Vapaa Sivistystyö ry, Fritt Bildningsarbete rf**

"Elinikäisen oppimisen merkitys, elinikäinen oppiminen ei synny itsestään vaan koulutukseen tarvitaan myös rahoitusta. Yksi sivistyksen muoto on ammattisivistys."

Koulutuksen ja sivistyksen seminaari "Sivistyksen vuosi" – **Opetusalan Ammattijärjestö OAJ**

Sivistys ei synny pelkällä rahalla, mutta ilman rahoitusta se ei ole sivistystä

Mitä sivistys tarkoittaa sinulle?

Sivistystä on monenlaista, sielun, sydämen ja järjen sivistystä ja näiden kaikkien kombinaatioita. Sivistys on toimivan yhteiskunnan ja yhteisöjen elinehto, sen kautta on muodostettu yhteiset pelisäännöt. Sivistys näkyy yksilötasolla ja yhteisössä kyvyssä noudattaa yhteisiä sääntöjä ja ymmärtää eri kulttuurien tavat. Sivistys on ymmärrystä muista kulttuureista, empatiaa ja erilaisuuden ymmärrystä.

Sydämen sivistys tarkoittaa empatiaa ja tilannetajua, kykyä huomioida yhteisö, jossa toimii. Sydämen sivistys on siis oikein toimimista oikeassa paikassa.

Sivistys on yhteiskunnan peruspilari, ilman sitä vallitsisi anarkia. Sivistys mahdollistaa taiteet, musiikin ja urheilun, ja ilman sitä puuttuisi perustuslaki, hallittu yhteiskunta ja yhteiset harrastukset. Sivistys heijastuu jokaiselle inhimilliselle alalle.

Millainen on sivistyksen tila Suomessa tällä hetkellä?

Keskiarvoisesti suomalainen sivistys kestää globaalin vertailun. Vapaan koulutuksen ja kirjastojärjestelmän ansiosta olemme suhteellisen valveutuneita.

Kulttuuri on aika selkeä sivistyksen ilmenemismuoto, joka maassa on omia erityispiirteitä. Suomessa on maan sisälläkin eroja, esimerkiksi Lapissa on ollut omat kehityskulkunsa ja siten sivistykselliset erityispiirteet, samoin idässä ja lännessä omansa.

Sivistyksen tila Suomessa on isossa kuvassa stabiili. Lukutaidottomuus ja medialukutaidon puute ovat kuitenkin huolestuttavia ilmiöitä, jotka jakavat kansaa ja eriarvoistavat. On niitä, jotka oppivat ja niitä, jotka eivät opi, tai eivät välitä oppia.

Leikkaukset koulutuksesta ja kulttuurista voivat johtaa siihen, että muut maat ajavat Suomen edelle. On nähty, että kulttuuriin ja sivistykseen satsatut rahat tulevat moninkertaisena takaisin hyvinvointina.

Miten sivistyksen tilaa tulisi Suomessa kohentaa?

Pelkällä rahalla ei saa sivistystä, mutta sitä ei saada ilmankaan. Sivistyksen kohentaminen Suomessa vaatii rahoitusta ja julkisen puolen vastuunottoa kulttuurin ja sivistyksen tukemisessa. Rahoituksen lisäksi tarvitaan ihmisiä, joilla on näkemystä.

Järjestöillä ja kolmannella sektorilla on ääritärkeä rooli sivistyksen edistämisessä. Suomi on järjestöjen luvattu maa ja nämä järjestöt pyörivät pitkälti vapaaehtoistyöllä. Järjestöillä on keskeinen rooli etenkin syrjäseuduilla ihmisten sivistyksessä. Kansalaisopistot, urheilujärjestöt ja muut järjestöt tekevät erittäin tärkeää työtä sivistyksen hyväksi.

Jokaisen yksilön on kuitenkin kannettava myös oma vastuunsa sivistymisestään ja jälkikasvunsa sivistyksestä.

Kansalaiskuulemisen tulokset

Kvs-säätiö ja Fountain Park Oy toteuttivat lokakuussa 2024 Sivistyksen teemavuoden kansalaiskuulemisen verkkoavoriihenä. Verkkoavoriihi osallisti sivistyksen äärelle ja kertoi ajankohtaisesta Sivistyksen teemavuodesta.

Osallistujat pääsivät ideoimaan vapaasti, omin sanoin. Osallistumisen edetessä oli myös mahdollisuus tutustua muiden kirjoittamiin vastauksiin sekä arvioida ja jatkojalostaa niitä. Tämä mahdollisti osallistumisen myös ilman varsinaisten omien kehittämisideoiden esittämistä.

Verkkoavoriihi tunnistaa puhutuimmat ja osallistujien mielestä tärkeimmät asiat, mutta myös yksittäiset huippuideat. Tulosten saturaatio on yleensä noin 400 vastauksen kohdalla – teemavuoden verkkoavoriihessä saadut tulokset antavat hyvin suuntaa kansalaisten näkemyksistä.

Verkkoavoriiehen kutsuttiin osallistujia Sivistyksen teemavuoden tiedotteilla, uutiskirjeillä ja postituslistoilla sekä sosiaalisessa mediassa. Myös useiden kaupunkien julkisissa liikennevälineissä toteutetun Sivistys on -kampanjan yhteydessä oli kutsu verkkoavoriiehen.

Vastaajan vastauspolku eteni seuraavasti:

- taustamuuttajat
- kuvavalinta: Miltä sivistys näyttää nyky-Suomessa ja perustelut (321 valintaa)
- mitä sinulle tarkoittaa arjen sivistys? (243 vastausta)
- ideointi: Mitä kehitystä on tapahtunut, kun sivistyksen asema on paras mahdollinen vuonna 2030? (611 ideaa)
- arviointi: Mitkä asioista ovat kaikkein tärkeimpiä sivistyksen kannalta (1672 arviointia)
- Miten asiaa voi Suomessa edistää? Onko jotain jota voit itse tehdä? (401 ideaa)

Osallistumisia keskustelussa oli yhteensä 328.

Osallistujat edustivat kaikkia ikäryhmiä. Suurin vastaajaryhmä olivat 51–60 -vuotiaat (28 %). Vastaa- jista 53 % oli suorittanut korkeakouluopintoja. Enem- mistö vastaajista (73 %) oli naisia. Vastauksia saatiin kattavasti lähes kaikista maakunnista. Vastauksissa painottui Uusimaa (56 %). Osallistumiskielet olivat suomi (93 %), ruotsi (2 %) ja englanti (5 %).

Arjen sivistys

Vastaaajille arjen sivistys tarkoitti ennen kaikkea yhdes- sä toimimista ja toisen ihmisen kunnioitusta. Vastauk- sissa esiinnoitettiin muita arjen sivistyksen tarkoituk- sia olivat oppiminen ja uteliaisuus uuteen, luonnon kanssa sopusoinnussa oleminen, sukupolvelta toiselle siirtyvä sivistys, yhdenvertaiset mahdollisuudet kai- kille, kulttuurin arvostus, osallisuus ja osallistuminen, globaalius ja monikulttuurisuus, lukeminen ja lukutaito sekä teknologinen ja digitaalinen kehitys.

Ylisukupolvisuudella täydennettynä arjen sivistys näyttäytyy vastausten perusteella lähes yksi yhteen samalta kuin Sivistyksen teemavuoden kärkiteemat.

- Yhdessä toimiminen ja toisen kunnioitus – hyvät käytöstavat, toisen ihmisen kohtaaminen ja huomioonottaminen, keskusteleminen, yhteisöllisyys
- Oppiminen ja uteliaisuus uuteen – yhdessä ja yksin, elämänmittaisesti, avarakatseisuus
- Sopusoinnussa luonnon kanssa – luonnon kunnioittaminen ja monimuotoisuuden edis- täminen, kestävän kehityksen arvojen mukaan toimiminen
- Yhdenvertainen mahdollisuus kaikille – suku- puoleen, ikään, alkuperään katsomatta
- Sukupolvelta toiselle – perhe sivistyksen lähtöpisteenä, ylisukupolvisuuden arvostus

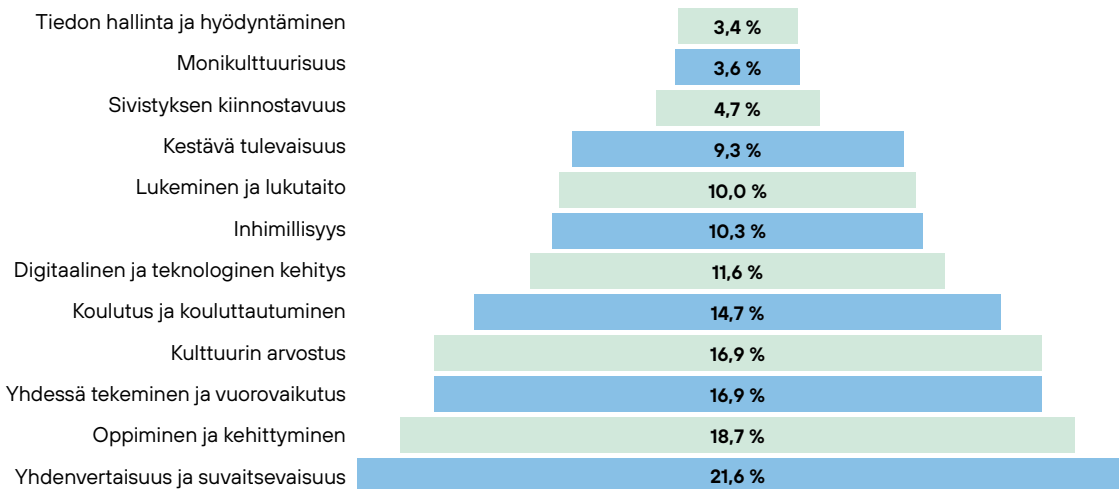
- Kulttuurin arvostus – aktiivinen kulttuurisen pääoman hyödyntäminen
- Globaalius ja monikulttuurisuus – ymmärrys ympäröivästä maailmasta ja sen vaikutuksista meihin, globaaleista kytkennöistä ja kehityssuunnista, kiinnostus monikulttuurisiin teemoihin
- Osallisuus ja osallistuminen – erilaisten osallistumismahdollisuuksien kehittäminen kaikille, avoin keskustelu
- Lukeminen ja lukutaito – avain itsensä sivistämiseen
- Teknologinen ja digitaalinen kehitys – usko ja osaaminen

Sivistyksen kehityskohteet parhaan mahdollisen aseman saavuttamiseksi

Vastaajien mukaan kaikista tärkeimmät sivistyksen kehityskohteet ovat yhdenvertaisuus ja suvaitsevaisuus. Niiden lisäksi kärjessä olivat oppiminen ja kehittäminen, yhdessä tekeminen ja vuorovaikutus, kulttuurin arvostus sekä koulu- ja kouluttautuminen.

Kehityskohteita kuvattiin yhteensä 611 kpl.

Kohteet ryhmiteltynä kehittämispiramidiin

Kuvio 1. Mitä kehitystä on tapahtunut, kun sivistyksen asema on paras mahdollinen vuonna 2030? (n=611)

*Sivistys, kulttuuri ja oppiminen
kuuluvat kaikille*

Vastaajat kuvasivat myös tarkemmin vastaustensa sisältöä:

- Yhdenvertaisuus ja suvaitsevaisuus – sivistys, kulttuuri ja oppiminen kuuluvat kaikille, erilaisuuden ymmärrys, avarakatseisuus, monimuotoisuus
- Oppiminen ja kehittyminen – oppimisen jatkuvuus, monimuotoisuus ja tasa-arvo, uteliaisuus uuteen
- Kulttuurin arvostus – kaikkien saavutettavissa, tuki laajasti kulttuuritoimijoille, merkityksen ymmärrys
- Yhdessä tekeminen ja vuorovaikutus – yhteisöllinen oppiminen, kohtaaminen, rakentava keskustelu
- Koulutus ja kouluttautuminen – arvostus, tasa-arvoisuus, panostus laatuun
- Digitaalinen ja teknologinen kehitys – ymmärrys uhkista ja mahdollisuuksista, digisyrjäytymisen estäminen

Tärkeimmät asiat ja teot sivistyksen kannalta

Vastaajat tuottivat 1 672 ideaa sivistyksen kannalta tärkeimmistä asioista. Vastaajat pääsivät myös valitsemaan omasta mielestään tärkeimmät asiat kaikista annetuista vastauksista. Näistä valinnoista muodostui 15 kohdan lista (tärkeysjärjestyksessä):

1. Sivistyksen merkityksen ymmärtäminen
2. Sydämen sivistyksen eli inhimillisyyden ja ihmissyyden arvostus
3. Sivistyksen yhdenvertaisuus
4. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen
5. Kestävä tulevaisuus ja planeetan hyvinvoinnista huolehtiminen
6. Jatkuvan oppimisen tukeminen ja mahdollistaminen
7. Yhdessä oppiminen
8. Tiede kehittää jatkuvasti uusia ratkaisuja erilaisiin ongelmiin
9. Myötätunto ja halu ymmärtää toista ihmistä
10. Oppimistulosten nousu
11. Ymmärrys siitä, että vain yhteistyöllä löytyy ratkaisuja
12. Kaikkien osallisuuden mahdollistaminen
13. Elävät ja kaikille avoimet tapahtumat
14. Monenlaisen kulttuurin tukeminen
15. Monikulttuurisuuden arvostaminen ja rasismien pois kitkeminen yhteiskunnasta

Vastauksista heijastuu sivistyksen inhimillinen näkökulma. Sivistys näyttäytyy ennen kaikkea yhteiskunnallisesta perspektiivistä: jokainen kansalainen voi vahvistaa yhteiskuntaa ja toimia sen hyväksi. Näkökulmista heijastuu elinikäisen oppimisen, kestävän kehityksen, tieteen ja kulttuurin sekä yhteisöllisyyden merkitys.

- Inhimillisuus – myötätunto, huolenpito toisesta, tunnetaidot, hyvä käytös
- Lukeminen ja lukutaito – kirjallisuuden mutta myös digilukutaidon arvostus
- Kestävä tulevaisuus – luontoyhteys, kestävät arvot, ekologinen ulottuvuus, ympäristöteot
- Sivistyksen kiinnostavuus – sivistyksen merkityksen ja sisällön yhteinen ymmärrys, arkipäiväistäminen, itseisarvo
- Monikulttuurisuus – maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen, rasismien kitkeminen
- Tiedon hallinta ja hyödyntäminen – tiedon käyttö parempaan huomiseen, vale uutisen tunnistaminen

Vastaajien kuvaukset tärkeimpinä pidettyjen asioiden toteuttamiseksi käytännössä (samansuuntaisten vastausten vuoksi otsikointia tarkennettu suhteessa tärkeysjärjestykseen):

1. Sivistyksen merkitys

- Korostetaan, ettei sivistys ole elitistinen ilmiö vaan kaikkia koskettava asia
- Käydään aktiivista ja näkyvää keskustelua sivistyksestä ja sen mukaisista arvoista kouluissa, oppilaitoksissa ja mediassa
- Konkretisoidaan sivistyksen hyötyjä yksilölle ja yhteiskunnalle
- Otetaan yhteiskunnan eri tasojen toimijat mukaan konkretisoimaan, sanoittamaan ja visualisoimaan sivistystä: mm. koulut, oppilaitokset, joukkoviestintä, erilaiset viranomaiset, kolmas sektori
- Hyödynnetään eri kohderyhmien esikuvia ja mainevaikututtajia
- Kulutetaan monipuolisesti kulttuuria lapsuudesta lähtien
- Nostetaan koulutuksen, taiteen, tieteen ja kulttuurin merkitystä entistä enemmän esille – ei leikkauksia rahoitukseen
- Tuodaan esiin, millaiseen maailmaan sivistyksen vastakohta johtaa

2. Sivistyksen yhdenvertaisuus (ml. jatkuva oppiminen)

- Korostetaan sivistyksen arkisuuden merkitystä – niin että mahdollisimman moni pystyy tunnistamaan asian omakseen
- Ylläpidetään moniäänistä keskustelukulttuuria ja korostetaan sen tärkeyttä
- Mahdollistetaan riittävä koulutustaso kaikille ja tuetaan jokaisen jatkuvaa oppimista
- Korostetaan kirjastojen roolia lukemisen ja sivistyksen kehittäjänä
- Opetetaan eri-ikäisille medialukutaitoa
- Mahdollistetaan kulttuuritapahtumiin ja kansalais-toimintaan osallistuminen yhdenvertaisesti kaikille
- Varmistetaan kansalaisopistojen ja työväenopistojen toimintaedellytykset sekä etäopinnot
- Otetaan käyttöön ”sivistyksen oma opetussuunnitelma” varhaiskasvatuksesta alkaen
- Pidetään tieto saavutettavana kaikille
- Liitetään sivistys onnellisuuden kanssa yhteen ja painotetaan ”sydämen sivistystä”
- Varmistetaan Ylen lähetysten korkea laatu
- Tunnustetaan ikäihmisten oikeudet ja merkitys yhteiskunnalle

3. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen

- Tuetaan vanhemmuutta neuvolan ja perhetyön kautta
- Parannetaan mielenterveyspalveluiden saatavuutta
- Pienennetään luokkakokoa
- Mahdollistetaan lapsille pitkä lapsuus leikkien parissa
- Kannustetaan lapsia lukemaan ja liikkumaan, vähennetään älypuhelin käyttöä
- Toteutetaan ”Koko kylä kasvattaa” -toimintamallia, mm. asuinalueen vapaaehtoisen nuorisotyön avulla
- Vahvistetaan lasten ja nuorten medialukutaitoa
- Tehdään sivistyksestä ”lasten ja nuorten juttu” esimerkiksi nuorten vaikuttajien kautta
- Haetaan tähän keinoja lapsilta ja nuorilta itseltään

4. Kestävä tulevaisuus ja planeetan hyvinvoinnista huolehtiminen

- Tuodaan yhteisen hauskan tekemisen kautta esiin ympäristöteemoja ja -toimia kaikenikäisille
- Lisätään ympäristöosaamista ja luonnossa tekemistä eri-ikäisten koulutuksessa
- Pohditaan yhdessä, mikä on tärkeää kestävän kehityksen kannalta

- Lisätään ihmisten ymmärrystä omien valintojen merkityksellisyydestä sekä listataan mahdollisia käytännön toimia
- Mahdollistetaan osallistuminen ympäristötalkoisiin arkisesti, rakentavasti ja yhteisöllisesti
- Korostetaan tutkimusten läpinäkyvyyttä ja lähdekriittisyyttä sekä tutkimustiedon tärkeyttä päätöksenteossa
- Nostetaan vapaan sivistystyön koulutusten sisältöihin ja menetelmiin ekososiaalisen sivistyksen tavoitteita
- Otetaan ekososiaaliset arvot mukaan taloudelliseen päätöksentekoon
- Myydään vihreä siirtymä kansalle selkokielellä

5. Yhdessä oppiminen

- Korostetaan yhteisöllistä tekemistä, esimerkiksi talkoita
- Nostetaan kansalaisopistojen imagoa
- Tuodaan enemmän esiin järjestö- ja vapaaehtois-toimintaa yhdessä oppimista tukevana yhteisöinä ja oppimisympäristöinä
- Ratkaistaan ongelmia yhdessä
- Perustetaan helposti lähestyttäviä yhteisötiloja kuntiin
- Lisätään tietoisesti yhdessä tekemistä kouluissa ja oppilaitoksissa
- Korostetaan kansalaisyhteiskunnan merkitystä
- Palkitaan järjestöjä keskinäisestä yhteistyöstä

6. Myötätunto ja sydämensivistys

- Opetellaan ihmissuhde- ja tunnetaitoja sekä rakentavaa keskustelukulttuuria varhaiskasvatuksesta lähtien
- Opitaan kohtaamaan, kuulemaan ja ymmärtämään muita → uusien näkökulmien saaminen
- Perustetaan kansalaisille avoimia keskustelurinkejä näkökulmia avaavaa pohdiskelua varten
- Kehitetään empatiataitoja lisäämällä lukemista
- Mahdollistetaan erilaisten ihmisten kohtaamiset arjessa, esimerkiksi asuinalueiden väestön monimuotoisuudella sekä kaupunginosien ja kylien tapahtumilla
- Tuodaan esiin tasapuolisesti erilaisia näkökulmia mediassa
- Korostetaan sydämensivistyksen tärkeyttä ja sisältöjä
- Toteutetaan vihapuhetta kitkeviä hankkeita
- Järjestetään Sydämen sivistys -teemavuosi

7. Oppimistulosten nousu

- Ratkotaan oppilaiden motivaatio-ongelmia ja kannustetaan oppimiseen
- Lisätään vaatimustasoa ja tukea tarvitsevien oppilaiden yksilöllistä huomioimista
- Kuunnellaan opettajia siitä, mikä toimii ja mikä ei
- Turvataan riittävät perusopetuksen resurssit
- Karsitaan luokista opetuksen ja oppimisen häiriötekijät
- Luodaan uskoa parempaan tulevaisuuteen
- Korostetaan lukutaidon tärkeyttä
- Panostetaan opettajankoulutukseen ja maksetaan kunnollinen palkka opettajille
- Varmistetaan vanhempien roolin ja kasvatusvastuun ymmärtäminen
- Arvostetaan koulutusta ja investoidaan siihen

Yhteenveto

Vastaajia pyydettiin vielä täydentämään lause: "Minun mielestäni sivistys on...". Vastauksia saatiin 178 kpl ja niissä korostui sivistyksen inhimillisuus.

Sivistys tarkoittaa osallistujille ennen kaikkea inhimillisyyttä, yhdessä toimimista, oppimista ja osaamista sekä sopusointua luonnon kanssa ja luonnon kunnioitusta. Kehitystä tarvitaan yhdenvertaisuudessa, suvaitsevaisuudessa, oppimisessa ja kehittämisessä

sekä kulttuurin arvostamisessa, yhdessä tekemisessä ja vuorovaikutuksessa. Sivistyksen kannalta olennaisinta on yhteinen ymmärrys ja arkipäiväistäminen: sivistys on kaikille kuuluva asia.

Verkkoavoriihen tulokset kiteytettynä alla olevassa kuvassa.

Verkkoavoriihen päätulokset

Sivistys tarkoittaa osallistujille ennen kaikkea inhimillisyyttä, yhdessä toimimista, oppimista ja osaamista sekä sopusointua luonnon kanssa ja sen kunnioitusta.

Paras mahdollinen sivistyksen asema vaatii eniten kehitystä yhdenvertaisuudessa, oppimisessa ja kehittämisessä, kulttuurin arvostamisessa sekä yhdessä tekemisessä ja vuorovaikutuksessa.

Sivistyksen kannalta olennaista on myös sen merkityksen yhteinen ymmärrys ja arkipäiväistäminen eli tuominen kaikille kuuluvaksi asiaksi.

Soppi-kiertonäyttely

Ainutlaatuinen Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Soppi

Kvs-säätiön tiloissa Helsingissä vuonna 2022 yleisölle avattu Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Soppi on ainutlaatuinen – ainoa suomalainen tiedekeskus, joka keskittyy sivistyksen ja oppimisen teemoihin.

Soppi kertoo Suomen sivistystarinaa ja avaa yhteiskunnallista keskustelua sivistyksen merkityksestä. Sivistys-teema kytkeytyy Sopessa kasvatukseen ja koulutukseen. Historian ja nykypäivän lisäksi tiedekeskuksessa katsotaan myös tulevaisuuteen. Sopessa voi tarkastella tähänastista kehitystä ja pohtia, mihin suuntaan haluamme seuraavaksi kulkea. Tiedekeskuksen tavoitteena on antaa syötteitä keskusteluun ja herätellä kysymyksiä – ei antaa valmiita vastauksia.

Tutkimustietoon pohjautuvat tiedekeskus Sopen sisällöt on tuotettu yhteistyössä laajan asiantuntijajoukon kanssa. Sisältösuunnittelun tukena olivat Sitran Sivistys+ -ohjelmasta rahoitetut ja Kvs-säätiön koordinoimat Sivistystilatyöpajat (2021–2022). Työpajoihin Kvs-säätiö kutsui yhteiskunnan eri alueilta 30 asiantuntijaa. Asiantuntijaryhmän työskentelyn tavoitteena oli lisätä ymmärrystä sivistyksestä yhteiskunnallisena tehtävänä ja etsiä ratkaisuja sen edistämiseen kasvatuksen ja kansansivistyksen kentillä.

Tiedekeskus Sopelle myönnettiin helmikuussa 2024 Aikuiskasvatuksellinen teko -palkinto. Soppi on Suomen tiedekeskuksien ry:n jäsen.

Soppi-kiertonäyttely Sivistyksen teemavuonna

Osana Sivistyksen teemavuoden tapahtumia ja Kvs-säätiön (Kansanvalistusseura sr.) 150-vuotisjuhluvoiton kunniaksi Sopensisällöistä toteutettiin historiallinen, kautta aikojen ensimmäinen sivistysteemainnäyttelykiertue Suomessa. Soppi-kiertonäyttelyllä haluttiin kertoa Suomen sivistystarinaa ja avata yhteiskunnallista keskustelua sivistyksen merkityksestä.

Soppi-näyttelykiertueeseen sisältyi 12 paikkakuntaa ja 18 näyttelypaikkaa. Kiertueella oli neljä erilaista Soppi-näyttelymoduulia. Yksi moduuleista oli suunniteltu ulkoilmatilaisuuksiin.

Suppeammat näyttelymoduulit vierailivat Sivistyksen teemavuoden aikana lyhytkestoisissa tapahtumissa kuten Educa-messuilla, Aikuiskasvatuksen tutkimuspäivillä ja ProCom-päivässä. Laajin Soppi-näyttelymoduuli kävi kahdeksalla paikkakunnalla, yhteensä kymmenessä näyttelypaikassa. Näyttelypaikat olivat keskenään erilaisia, mukana oli esimerkiksi kirjastojen, työväenopiston ja yliopiston tiloja.

Ulkoministeriön aloitteesta tuotettiin kiertuemuodulien lisäksi Suomen edustustoille erillinen Soppi-näyttely. Näyttelyn voi toteuttaa paikallisesti seinäjuliste- tai roll up -versiona.

Kiertonäyttelyn sisällöt

Tiedekeskus Sopen pysyvän näyttelyn sisällöt jakautuvat kolmeen keskeiseen teemaan:

1. Elinikäinen oppiminen – sivistystyön tarina
2. Sivistyksen tasa-arvo
3. Sivistys ja kestävä elämä

Pysyvän näyttelyn teemat toistuivat myös kiertonäyttelyssä. Laajin näyttelymoduuli sisälsi melko pitkälti myös samoja sisältöelementtejä kuin tiedekeskus Sopen pysyvä näyttely Helsingissä. Mukana kiertonäyttelyssä olivat esimerkiksi aikajana sekä Sivistyksen rakennuspalikat.

Aikajana konkretisoi eurooppalaisen sivistyskäsitteen perustaa ja lähtökohtia: muinaisen Kreikan ihanteet, keskiajan katedraalikoulujen historia, valistuksen ajan filosofit ja kansallisaatteen nousu kietoutuvat nykypäivän sivistykseen. Aikajana on Sopen pysyvän näyttelyn keskeistä sisältöä.

Laajin Soppi-näyttelymoduuleista oli nelikielinen (suomi, ruotsi, englanti, pohjoissaame). Näyttelysisältöjen lisäksi toteutettiin kiertuetta varten nelikielisenä myös Sivistyksen rakennuspalikat -setti. Sivistyksen rakennuspalikat ovat alusta asti olleet erittäin suosittuja tiedekeskus Sopessa. Rakennuspalikoita voi käyttää omien arvojensa pohtimiseen, keskustelun pohjana tai vaikka pelaamiseen.

Kiertonäyttelyntäydennyksenä oli QR-koodinkautta kuunneltavissa suppea johdatus Sopen teemoihin. Myös ääniopastus oli nelikielinen.

Hugo Simbergin maailma ja muu kiertonäyttelyn oheishjelma

Kiertonäyttelyyn liittyi monenlaista oheishjelmaa: Kvs-säätiön kautta oli mahdollisuus saada Soppi-näyttelyn ohien Hugo Simbergin maailma -virtuaalinäyttely. Kansallisgallerian tuottama virtuaalinäyttely esittelee Hugo Simbergin valonarkoja, paperipohjaisia guassimaalauksia 1890-luvun lopulta. Näiden teosten esillä pitämiseen perinteisessä näyttelyssä liittyy paljon rajoituksia.

Näyttelypaikat järjestivät Soppi-kiertonäyttelyyn liittyen myös itsenäisesti monenlaista ohjelmasisältöä, esimerkiksi räätälöityjä opastuskierroksia eri kohde-ryhmille, tehtäväresteja ja toimintapisteitä. Jyväskylässä Soppi-kiertonäyttelyn yhteydessä oli tiedekeskus Heurekan pop-up. Joensuussa kiertonäyttelyn aikaan järjestettiin sivistysviikot. Joensuun sivistysviikot -tapahtuman ohjelmassa oli Soppi-näyttelyn lisäksi mm. luentoja ja muita yleisötapahtumia.

Kävijäpalautetta – ja katse kohti tulevaa

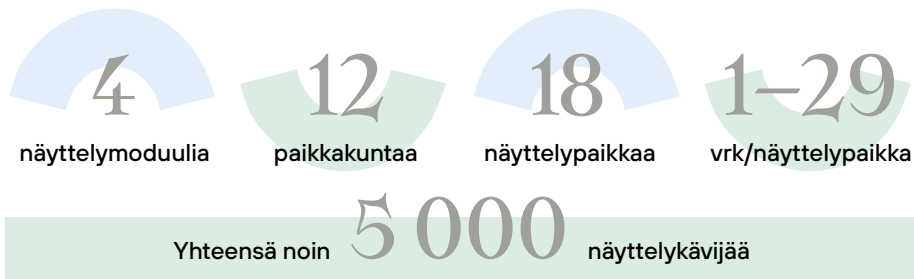
Soppi-näyttely tavoitti kiertueella noin viisituhatta kävijää. Kävijöiden tavoittamiseen ja näyttelykiertueen onnistumiseen eri puolilla Suomea vaikutti merkittävästi paikallisten yhteistyökumppanien aktiivisuus.

Näyttelysai runsaasti kiittävää palautetta kotimaisilta ja ulkomaisilta vierailijoilta. Positiivisissa palautteissa toistuivat näyttelysisältöjen tärkeys, mielenkiintoisuus ja ajankohtaisuus. Sisältöjä pidettiin ajatuksia herättävänä ja hienona. Myös Hugo Simbergin maailma-virtuaalinäyttely keräsi runsaasti kiittäviä kommentteja. Kävijöiltä ja näyttelypaikoista saatiin lisäksi sisältötoiveita: mukaan olisi kaivattu omina osioinaan esimerkiksi varhaiskasvatus sekä kansalaisopistot.

Lisäksi toivottiin tutkittavaa esineistöä/aineistoa ja näyttelyyn liittyvää tehtävä- tai oppimispakettia. Kiertonäyttelyn yleisöpalautetta on julkaistu Sopen verkkouutisissa ja Instagram-tiilillä.

Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Soppi on Helsingissä säännöllisesti avoinna yleisölle. Sopimuksen mukaan Sopessa järjestetään suomeksi ja englanniksi ryhmille näyttelyopastuksia ja räätälöityjä tapahtumia. Suomalaisen sivistyksen tarinaan pääsee jatkossa tutustumaan myös ajasta ja paikasta riippumatta Kvs-säätiön tuottamassa Sivistyksen aikamatka -verkonäyttelyssä.

Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Soppi – lisätietoja ja ajantasaiset aukiolot: tiedekeskussoppi.fi

Kvs-säätiön Soppi-kiertue 2023–2024

NÄYTTELYAIKA	NÄYTTELYPAIKKA
17.11.2023	AURORA-tulevaisuustapahtuma, Levi
26.–27.1.2024	Educa-messut, Helsinki
7.–9.2.2024	Aikuiskasvatuksen tutkimuspäivät, Helsingin yliopisto
4.–26.3.2024	Tampereen seudun työväenopisto, Sampolan toimipiste
4.–28.4.2024	Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Educarium
3.5.–1.6.2024	Jyväskylän yliopiston tiedemuseo, Kipinä-galleria
6.6.2024	ProCom-päivä, Pikku-Finlandia, Helsinki
25.–27.6.2024	Promenadikeskus, Pori
26.7.–3.8.2024	Kimara-partioleiri, Evo
1.–2.8.2024	Suomi-koulujen päivät, Opetushallitus, Helsinki
7.9.2024	Hyvän tuulen fest, Helsinki
14.–26.9.2024	Joensuun pääkirjasto
3.–22.10.2024	Vaasan pääkirjasto
4.10.2024	XVI Yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen kansainvälisyyspäivät, Vantaa
29.10.–17.11.2024	Lapin maakuntamuseo Arktikum, Rovaniemi
20.11.2024	AURORA-tulevaisuustapahtuma, Rovaniemi
21.–27.11.2024	Tiedekeskus Pilke, Rovaniemi
3.–13.12.2024	Kaupungintalon näyttelytila, Oulu

Loppusanat

– Tuliko pölyt pyyhittyä?

Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämää Sivistyksen Teemavuotta vietettiin vuonna 2024 keskellä monikriisi- ja murroaika: maailman demokratiakehitys on pysähtynyt, ilmastonmuutos ravistelee planeettaamme, maamme on talouskriisissä, ääriajattelu on nostanut päätään ja Euroopassa soditaan Venäjän hyökättyä itsenäistä valtiota kohtaan Ukrainassa. Sivistys on uhatuna monesta suunnasta ja sivistymättömyys valtaa maailmaa. Sivistyksen puolustajia tarvitaan enemmän kuin koskaan ennen.

Kansanvalistusseura oli tehnyt aloitteen opetus- ja kulttuuriministeriölle Sivistyksen teemavuodesta jo vuonna 2021. Sivistyksen teemavuoden tavoitteeksi asetettiin sivistyksen nostaminen keskusteluun, tuoda näkyviin sivistysvaltiomme juuret, pyyhkiä sivistyksen päältä pölyt ja sanoittaa se tähän päivään. Vuonna 2021 elettiin koronaa edeltävää aikaa, eikä vielä tiedetty, kuinka ajankohtainen teemavuodesta tulisi.

Teemavuoden aikajänteenä ja inspiraation lähteenä toimi Kansanvalistusseuran (Kvs-säätiö) 150-vuotisjuhluvuosi. Viimeisen 150 vuoden aikana Suomesta on kehittynyt yksi maailman menestyneimmistä valtioista. Juhlavuotemme kunniathtävänä saimme koordinoita tätä tapahtumien vuotta.

Sivistyksen teemavuoden tuloksi kannattaa tarkastella panos-tuotos -näkökulmasta. Teemavuosi tuotettiin kustannustehokkaasti. Kansanvalistusseura sai koordinointiin opetus- ja kulttuuriministeriöltä yhteensä 100 000 euron kolmivuotisen (2022–2024) rahoituksen. Vuositasolla rahoitus oli noin 30 000 euroa. Kansanvalistusseura panosti omaa rahoitusta Sivistyksen teemavuoden toteutukseen. Lisäksi tapahtumajärjestäjien yhteenlaskettu panostus oli yli kaksi miljoonaa euroa. Mittava osa tapahtumista toteutettiin talkoo- ja vapaaehtoistyönä.

Olisi varmasti voitu tehdä lisää ja enemmän, jotta olisi tavoitettu jokainen suomalainen. Lisäksi katveeseen jäi epäilemättä vaikeimmin tavoitettavia kohde-ryhmiä eli sivistyksen vastustajia. Käytettävissä olleiden resurssien näkökulmasta voidaan tuloksiin olla varsin tyytyväisiä. Lisäksi on hyvä muistaa, että työ sivistyksen tulevaisuuden eteen jatkuu.

Teemavuoden tapahtumia toteutettiin yli 200. Tapahtumissa oli yli 200 000 osallistujaa eri puolilla Suomea ja maailmaa. Teemavuoden tapahtumia täydensi Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Sopen Suomen-kiertue. Ulkoministeriön välityksellä lisäksi kaikki Suomen edustustot saivat maailmalla käyttöönsä sivistysaineistot.

Syksyllä 2024 järjestettiin kansalaiset osallistava verkkoavoriihi. Suurten ja keskisuurten kaupunkien liikenneyhtiöiden kanssa toteutettiin ”Sivistys on” -kampanja, joka toimi myös kutsuna kansalaiskuulemiseen.

Teemavuoden aikana panostettiin merkittävästi viestintään. Teemavuoteen liittynyt viestinnän tavoitavuus oli tapahtumien kautta yli 3,5 miljoonaa. Sosiaalisen median viestinnän tavoitavuus oli yli 10 miljoonaa. Lisäksi esimerkiksi Yleisradion kanssa toteutettu, Sivistys-teemaan pureutunut Tulevaisuus-tapahtuma Aurora, on sisällöllään tavoittanut yli 500 000 katsojaa. Kesän 2024 SuomiAreenassa sivistys oli yksi kärkiteemoista. Tapahtumassa kävijöitä oli yli 50 000. Vaikuttajaviestintäyhteistyötä tehtiin MustReadin kanssa: kunta- ja valtionhallinnon päätäjille suunnatut seitsemän journalistisesti tuotettua artikkelia nostivat esille Sivistyksen teemavuotta.

Avainkumppanit tukivat omalla toiminnallaan mittavasti Sivistyksen teemavuoden näkyvyyttä ja kytkivät omia tapahtumiaan sen osaksi. Esimerkiksi Kansalliskallerialian tuottama Hugo Simbergin maailma -virtuaalinäyttely saatiin mukaan tiedekeskus Sopen kiertueelle. Kansanvalistusseura tuki osana juhluvuottaan Myrskyluodon Maija -elokuvan tuotantoa. Vuonna 2024 ensi-iltaan tullut menestyselokuva vie katsojansa sivistyksen alkujuurille. Se kuvaa luontosuhdetta, tasa-arvon askeleita – ja ennen kaikkea uskoa voittoa vaikeudet.

Teemavuoden Sivistus.fi -sivusto toimi tapahtumajärjestäjien alustana. Kaikki hyväksytyt tapahtumat julkaistiin sivuston tapahtumakalenterissa. Tapahtumajärjestäjät saivat myös ohjeistukset tapahtumien järjestämiseen ja viestintään. Teemavuoden verkkosivuston kielinä olivat suomi, ruotsi, englanti, kolme saamen kieltä ja romanikieli.

Teemavuoden juhlatuomikunta valitsi kuusi pääteemaa, joiden kautta sivistystä tarkasteltiin. Nämä pääteemat ovat kestävä tulevaisuus, yhdenvertaisuus, tiede, taide ja kulttuuri, lukutaito ja elinikäinen oppiminen. Läpäiseviksi näkökulmiksi nimettiin digitalisaatio ja myötätunto.

Teemavuoden aikana sivistykseen liittyvä keskustelu näyttäytyi kahtiajakoisena. Keskustelua voisi kuvata kahden todellisuuden diskurssina. Toisessa diskurssissa sivistys näyttäytyy talouden ja säästöjen, kurjistumisen näkökulmasta. Valtion talouden säästöt kohdistuivat erityisesti kulttuurisektoriin, mutta myös kaikkiin muihin opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon aloihin. Tästä näkökulmasta sivistystä katsoneet nostivat myös kritiikkiä teemavuotta kohtaan: Sivistyksen merkitystä ja siihen liittyvää toimintaa ei saisi tuoda esille, koska samaan aikaan valtio säästää ja vie toimintaresursseja. Tämä diskurssi ohjasi näkökulman nykyhetkeen ja kurjistuvaan huomiseen.

Sivistyksen toinen todellisuus näyttäytyi tapahtumavuoden toiminnan kautta. Tässä näkökulmassa on voimallisesti läsnä tulevaisuus. Sivistus on vahvasti juurtunut yhteisöihin, kansalaisyhteiskunnan toimijoihin. Sivistyksen nähdään olevan myös voimavara, jolla vaikeista ajoista selvittää eteenpäin. Sivistyksen teemavuoden tapahtumissa resursseihin liittyvää keskustelua toki käytiin. Pääpaino oli siinä, miten yksilöt ja yhteisöt voivat vahvistaa sivistystä ja sen merkitystä. Tässä sivistyksen todellisuudessa tulevaisuus ja toivo paremmasta oli läsnä. Sivistus näyttäytyi monimuotoisena, elävänä ja toimintaan suuntautuneena voimavarana.

Voidaan sanoa, että sivistyksen molemmat todellisuudet elävät yhtä aikaa. Teemavuoden keskeinen sanoma on, että näitä näkökulmia ei pitäisi tarkastella erillisinä. Sivistus on samaan aikaan sitoutunut instituutioihin ja kansalaisyhteiskuntaan. Näiden molempien tulee pystyä toimimaan – siten valtion resurssit antavat perustan sivistusvaltion vahvistamiseen.

Sivistyksen uudelleen sanoittamiseen asemoituu vahvasti perinteinen näkemys sivistyksestä osaamisena, joka jatkuu läpi elämän. Osaaminen ei kuitenkaan riitä, vaan sivistus tulee nähdä ennen kaikkea toimintana paremman huomisen eteen. Sivistyksen uudelleen sanoittamiseen asemoituu huomisen elinehtomme. Sivistus on perusta, jonka pohjalta tämän ajan merkittävimmät haasteet tulee ratkaista: planeettamme ja demokratian pelastaminen ovat suurimmat haasteet. Uudelleen sanoittamiseen liittyy myös näkemys kansallisen turvallisuuden vahvistamisesta ja resilienssistä eli sidoskestävyydestä turvattomina aikoina.

Syksyllä 2024 toteutettu kansalaiskuuleminen tuotti yli 1 600 ideaa sivistyksen eteen tehtävästä toiminnasta. Verkkovaivoriheen osallistuneet korostivat inhimillisyyden näkökulmaa ja arjessa elävän sivistyksen merkitystä. Sivistyksen arkipäiväistyminen ja sen merkityksen tuominen jokaiselle nähtiin tärkeänä.

Sivistyksen teemavuosi tavoitti suomalaiset – myös ulkosuomalaiset – alueellisesti ja ikäryhmittäin laajasti. Teemavuoden aikana pyrittiin saavuttamaan myös niitä ryhmiä, jotka voivat jäädä sivistyskeskustelusta sivuun.

Kansainvälisesti teemavuosi herätti kiinnostusta. Sibeliuksen, saunan ja sisun rinnalle lanseerattiin Sivistus. Teemavuoden aikana syntyi myös pohjoismainen sivistusverkosto jatkamaan yhteistä keskustelua. Myös tästä raportista on toivottu englanninkielistä käännöstä. Sivistyksellä on tarvetta ja kysyntää maailmalla.

Sivistyksen teemavuoden vaikuttavuutta voidaan arvioida vasta tulevien vuosien aikana. Toivomme, että sivistyksen eteen tehtävä työ sai kaikilla yhteiskunnan sektoreilla uutta energiaa. Odotukset ovat korkealla sen suhteen, että sivistyksen merkitys tunnustetaan seuraavissa hallitusohjelmissa. Vaikeuksia ja haasteita kohdataan varmasti tulevien vuosikymmenten aikana. Tärkeintä on, että uskomme tulevaisuuteen ja sivistyksen voimaan.

Kansakuntamme säilyminen on tulevien sukupolvien varassa. Sivistysvaltiomme on annettava hyvät kasvun ja elämän edellytykset – tässä työssä tarvitaan meistä jokaista. Myös sivistyksen kritiikkiä on syytä kuunnella ja pyrkiä ottamaan mukaan heidätkin, jotka eivät sivistyksestä piittaa. Tärkein työ tehdään meidän jokaisen omassa ajattelussa ja toiminnassa. Ei tarvitse kuin katsoa ympärillemme nähdäksemme miten käy, jos sivistymättömyys valtaa ajattelun. Tämä raportti olkoon työväline kaikille kiinnostuneille jatkaa sivistyksen eteen tehtävää työtä.

Lämmin kiitos kaikille sivistyksen teemavuoden tukijoille ja tekijöille!

Lämmin kiitos vielä erikseen kaikille avainkumppaneille: Aula Research Oy, Erätauko-säätiö, Fountain Park Oy, Kansallisgalleria, Kuntaliitto, Lukukeskus ry, MustRead, Opetushallitus, ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry, Suomen Kotiseutuliitto, Mtv/SuomiAreena, Suomi-Seura ry, Solar Films Inc Oy ja Tieteellisten seurain valtuuskunta.

Pölyt tuli pyyhittyä ja samalla paljastui sivistyksemme uusi kiteytys:

Sivistys on voimavara, kansallisen turvallisuuden perusta ja toimintaa paremman tulevaisuuden eteen.

S
I
V
I
S
T
Y
S

LIITE 2: MustReadissa julkaistut Sivistyksen teemavuosi -artikkelit mustread.fi > Sivistyksen teemavuosi

Sisu, sauna, Sibelius – ja sivistys! Kaikille avoin teemavuosi pyyhkii pölyt sivistyksen päältä

31.10.2023

Suomalaisen yhteiskunnan menestys on valettu sivistyksen perustalle. Globalissa monikriisijassa sivistys tarvitsee puolustajansa. Maamme vanhin sitoutumaton sivistyssäätiö Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.) kutsuu kaikki mukaan Sivistyksen teemavuoteen 2024.

Taluskriisi, ekokriisi, demokratian kriisi. Tarvitsemme työvälineitä, joilla rakennamme tulevaisuutta globaaleissa kriiseissä. Vastaus on sivistys.

Jokainen ihminen ja aika antaa sivistykselle oman merkityksensä. Yhteistä on se, että sivistys kantaa keskeytyksen ja yhdenvertaisuuden arvoihin pohjaavaan tulevaisuuteen. Sivistystä tarvitaan, jotta voimme elää sovussa toistemme kanssa ja pitää huolta yhteisestä planeetastamme.

Sivistysyhteiskuntaa rakentamassa

Sivistysyhteiskuntaa on rakennettu määrätietoisesti elinikäisen oppimisen, avoimuuden ja osallistamisen perustalle. Kvs-säätiö on tehnyt tätä työtä pian 150 vuotta. Suomalaisessa yhteiskunnassa säätiön toiminta konkretisoituu monenlaisina, arkeamme asettuneina innovaatioina, kuten kirjastolaitoksen ja Yleisradion tuottamina opetusohjelmina ja etäopetuksena.

”Kansanvalistusseura on kehittänyt sivistysyhteiskuntaa konkreettisesti, pannut asioita liikkeelle ja niistä on tullut osa arkeamme. Kutsumme sitä arkisivistykseksi”, Kvs-säätiön toimitusjohtaja **Lauri Tuomi** sanoo. Arkisivistyksen perusta on yhdessä oppiminen.

”Sivistys on dynaaminen ja elää ajassaan”

Toimitusjohtaja Tuomi pitää suomalaisen sivistyksen vahvuutena sitä, että se voidaan sanoittaa kullekin aikakaudelle sopivaksi. Sen kuuluukin elää ja muuntua.

”Sivistys on dynaaminen käsite, joka elää ajassaan. Sivistys on tuonut Suomelle ja suomalaisille resilienssiä kohdata haastavat ajat – mutta onko tämä unohtunut? Juuri nyt on tärkeä pohtia sivistyksen merkitystä ja sanoittaa se uudelleen monikriisiaikaamme”, Tuomi sanoo.

Ensivuosi on siihen omiaan. Säätiön 150-vuotisjuhla on innoittanut opetus- ja kulttuuriministeriötä (OKM) nimeämään vuoden 2024 kaikille avoimeksi Sivistyksen teemavuodeksi. Sen kunnianhimoinen tavoite on tuoda sivistys kaikkien arkeen. Vuodesta on rakentamassa valtakunnallinen tapahtumien vuosi.

Toisin sanoen sivistys on mukana arjessa ja juhlassa, pienessä ja suuressa. Arkisivistys toteutuu joka-päiväisessä elämässä.

Pölyt pois ja vähemmän marmorinmakua

”Nyt on aika pyyhkiä pölyt sivistyksen päältä, jotta sivistysvaltiomme perusta ei rapaudu”, opetus- ja kulttuuriministeriön kansliapäällikkö **Anita Lehikoinen** toteaa.

”Toivomme, että sivistyksen teemavuoteen osallistuvat aktiivisesti kaikki keskeiset sivistysvaltiomme toimijat: koulutus, kulttuuri, liikunta, tiede ja taide, kirjastot, nuoriso sekä myös työelämä ja yritykset. Sivistyksen merkitystä on tärkeä pohtia yhdessä, ja sanoittaa sivistys tähän päivään. Sivistys ei saa jäädä unohtuksiin”, Lehikoinen painottaa.

Sivistys on kuin uudistuva metsä tai jokasyksyn marjasato – se on ehtymätön varasto, kun sitä vaalitaan ja siitä pidetään huolta. Sivistys on jokaisen oikeus.

SIVISTYKSEN TEEMAVUODEN PÄÄTEEMAT

- Kestävä tulevaisuus
- Monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus
- Kulttuuri ja taide edelläkävijöinä
- Tieteestä sivistykseksi
- Lukutaito ja dialogi
- Elinikäinen oppiminen ja sivistys

Sivistyksen teemavuosi kutsuu kaikki dialogiin ja toimintaan – Sivistys matkaa myös maailmalle

”150-vuotissyntymäpäiviemme kunniaksi saimme tehtäväksi tulevan teemavuoden koordinoinnin. Näin pääsemme myös juhlavuotena tekemään säätiömme tarkoitukseen kirjattua sivistystyötä ja elinikäisen oppimisen edistämistä. On ollut hienoa huomata, miten innostuneesti eri toimijat ovat ottaneet teemavuoden omakseen. Tapahtumia suunnitellaan ympäri Suomea”, kertoo Kvs-säätiön toimitusjohtaja Lauri Tuomi.

Sivistyksen teemavuoden juhlatoimikuntaa luotsaa puheenjohtajana europarlamentaarikko **Sirpa Pietikäinen**.

”Me elämme maailmassa, joka on tällä hetkellä rauhaton ja levoton. Euroopassa on käynnissä sota Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Kestävyyssiksi koettelee planeettaamme. Demokratia ja eurooppalaiset arvot ovat uhattuna diktatuurien ja ääriajattelun nostaessa päätään. Sivistystä tarvitaan enemmän kuin ennen. Sivistys vahvistaa demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa. Sivistys on turvallisuuden paras tae”, Pietikäinen toteaa.

Hän toivoo, että teemavuosi auttaa viemään sivistyskeskustelua myös Eurooppaan ja maailmalle. ”Esimerkiksi kesällä 2024 Helsingissä on laaja sivistyskonferenssi, joka toteutetaan yhteistyössä Euroopan ja maailman aikuiskoulutusjärjestöjen kanssa”, Pietikäinen sanoo.

Juhlatoimikunta on määritellyt teemavuodelle kuusi pääteemaa, joiden kautta sivistystä tarkastellaan.

Nämä teemat ovat

- kestävä tulevaisuus
- monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus
- kulttuuri ja taide edelläkävijöinä
- tieteestä sivistykseksi
- lukutaito ja dialogi
- elinikäinen oppiminen ja sivistys.

Lisäksi läpileikkaavina teemoina ovat digitalisaatio ja myötätunto.

”Sivistys on sanana Suomen lahja maailmalle. Sivistys on vaikeasti käännettävissä englannin kielelle, joten päädyimme juhlatoimikunnassa antamaan tämän sanan lahjaksi maailmalle osana saunan, sisun ja Sibeliuksen jatkumoa”, Pietikäinen toteaa.

Kestävää elämää Sivistyksen teemavuoden jälkeenkin

Sivistyksessä riittää työsarkaa, ja siihen Kvs-säätiö kumppaneineen kutsuu kaikkia mukaan. Pidetään yhdessä sivistys elävänä ja dynaamisena kestävä elämän perustana teemavuoden jälkeenkin.

”Sivistyksellä on katse avoimena kolmeen suuntaan: se luottaa menneisyyteen, elää omassa ajassaan ja katsoo uteliaana tulevaisuuteen”, kansliapäällikkö Anita Lehikoinen kokoaa Sivistyksen teemavuoden 2024 tavoitteen.

Teemavuoden tapahtumakalenteri löytyy osoitteesta sivistys.fi. Tietopaketit ovat saatavilla myös ruotsiksi, englanniksi, inarinsaameksi, koltansaameksi, pohjoissaameksi ja romanikielellä.

”Ota rohkeasti yhteyttä, jos sinulla on hyvä idea teemavuoden tapahtumaksi”, Lauri Tuomi kehottaa.

”Tervetuloa mukaan teemavuoden tapahtumiin ja tapahtumajärjestäjäksi. Luodaan yhdessä tulevaisuuden toivoa luova tapahtumien vuosi”, Sirpa Pietikäinen innostaa.

SIVISTYKSEN TEEMAVUOSI 2024 ON KAIKILLE AVOIN TAPAHTUMIEN VUOSI

- Yhteisöt ja verkostot voivat hakea mukaan osaksi teemavuoden tapahtumakalenteria.
- Lisätietoa muun muassa avoimista infowebinaareista sekä tapahtumakalenterin hakulomake ja -ohjeet: sivistys.fi
- Sivistyksen teemavuoden 2024 tapahtumia koordinoi 150 vuotta täyttävä, sitoutumaton Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.).

Teksti: Kansanvalistusseura/Elina Heiskanen ja Terhi Kouvo

TEEMA: Kestävä tulevaisuus

Kestävä tulevaisuus on tehtävä – sivistys on teon sana

25.1.2024

Miten käytämme valtaamme, osaamistamme ja verkostojamme sen hyväksi, että jätämme jälkipolville perinnöksi vähintäänkin elinkelpoisen planeetan? ”Kuuntelemalla toinen toisiamme, pystymme ottamaan huomioon koko planeetan kestävän tulevaisuuden”, sanoo Sivistyksen teemavuoden toinen suojelija, presidentti Tarja Halonen.

Kestävä tulevaisuus ja sivistys kietoutuvat yhteen monin tavoin. Sivistys kattaa yhteiskunnan ja elämän kaikki osa-alueet: se on tekoja ja toimintaa, joka ohjaa meitä arvojen kautta. Siksi sivistykselle ja kestävälle tulevaisuudelle on merkitystä, miten käytämme valtaamme, osaamistamme ja verkostojamme. Miten yhteiskunnalliset vaikuttajat näkevät oman vastuunsa ja kollektiivisen vastuun?

Nuorten tulevaisuususkko on koetuksella

Nuorisoalan kattojärjestö Allianssi on toinen teemavuoden suojelija, koska tulevaisuus on nuorissa ja nuorten. Yhteiskunnassa on havahduttava siihen, että kestävä tulevaisuuden ja nuorten hyvinvoinnin välillä on yhtäläisyysmerkki.

”Ilman nuoria kestävällä tulevaisuudella ei ole rakentajia. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan (TKI) ei riitä osajia eikä maalle puolustajia tai yhteiskunnalle vastuunkantajia”, järjestön toiminnanjohtaja **Anna Munsterhjelm** tiivistää.

Nuorten puolella kannattaa olla. Siksi Allianssi kumppaneineen tuottaa päättäjille malleja, joilla nuorten elämän haasteita saadaan ratkottua.

Monikriisiaika haastaa tulevaisuususkkoa. Tulevaisuustalo Sitra raportoi vuoden 2023 tulevaisuusbarometrisaan, että puolet 15–24-vuotiaista ei koe tulevaisuutta nykyisyyttä paremmaksi, ja kaksi kolmesta nuoresta ei näe tulevaisuudessa paljon mahdollisuuksia.

Mutta on myös toiveikkoutta, johon nojata.

”Nuoret suhtautuvat tulevaisuuteen muita innokkaammin, he ovat kiinnostuneimpia tulevaisuudesta ja uskovat vahvimmin, että siihen voi vaikuttaa. Liki puolet näkee Suomen tulevaisuuden nykyhetkeä parempana tai paljon parempana, mikä on mahtava juttu”, Munsterhjelm siteeraa raporttia.

Sitra on luonut yhteiskunnalliseen keskusteluun

tulevaisuusvallan käsitteen. Se sisältää ajatuksen, että valtaan kytkeytyy vastuu yhteisestä tulevaisuudestamme. Lisäksi tarvitaan politiikkaa, joka vastaa nuorten arvoihin ja tarpeisiin.

Munsterhjelm mukaan tulevaisuuskeskustelu heijastaa asennetta, jolla kansalaisjärjestöihin ja nuoriin muutenkin suhtaudutaan yhteiskunnassa: arvostus näkyy sanoissa vaan ei vallassa.

”Kysymykset asettaa aina joku muu kuin nuoret, samoin vastaukset tulkitsee ja yhteenvedon tekee joku muu kuin nuoret.”

Nuoria tukevien organisaatioiden ja vallankäyttäjien onkin kannettava vastuunsa siitä, että nuoret käyttävät tulevaisuusvaltaansa.

”Tämän päivän nuoret määrittelevät, millaisten arvojen ja osaamisen varaan tulevaisuuden yhteiskuntamme rakentuu. Heidän näkökulmansa ottaminen mukaan sivistyskeskusteluun tekee siitä kestävämmän”, Munsterhjelm sanoo.

Akuutein keskustelu koskee ilmastonmuutosta. Nuorille on tärkeintä, että ilmaston lämpeneminen pysähtyy. He ovat jo pitkään viestineet päättäjille huolensa nykyisten toimien riittämättömyydestä.

”Tätä viestiä toistavat niin Elokapinan kaltaisissa mielenosoituksissa kuin politiikan kabineteissa vaikuttavat nuoret. Ilmaston puolesta vaikuttaminen on todellinen sukupolvikysymys”, Munsterhjelm sanoo.

Jos päättäjät sivuuttavat nuorten vaatimukset, he kertovat samalla, etteivät arvosta heidän näkemyksiään eivätkä ota heidän huoltaan tosissaan.

Monikriisiajassa tarvitaan yhteisöjä, jotka luovat osallisuutta, rakentavat demokratiaa ja vahvistavat sivistystä.

”Kun nuorella on itselleen mielekästä tekemistä ja turvallinen yhteisö, johon kuulua, hän oppii luottamaan itseensä, muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Silloin nuoresta kasvaa aikuinen, joka osaa, haluaa ja jaksaa kantaa vastuunsa yhteisestä planeestastamme”, Munsterhjelm toteaa.

Sivistyksen vahva kivijalka

Suomi on sitoutunut vahvasti kestävään kehitykseen ja YK:n Agenda2030-toimintaohjelmaan. Globaaleilla linjauksilla ja sopimuksilla on merkitystä kansalaisten arjessa ja arjen sivistyksen edistämisessä.

Presidentti **Tarja Halonen** kuvaa kestävästä kehityksestä taloksi, jossa on monta ovea.

”Jokaisella on oikeus valita haluamansa ovi. Kaikki ne vievät samaan tilaan: kestävämpään tulevaisuuteen”, hän sanoo.

Seinät on rakennettu lainsäädännöstä, kansalaisvaikuttamisesta ja YK:n kestävästä kehityksen tavoitteista. Kattona ovat kansainväliset sopimukset ja poliittiset päätökset. Ikkunat on tehty elinikäisestä oppimisesta, planeetan hyvinvointia vahvistavista arvoista ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta.

Sivistys on talon vahva kivijalka. Se on muurattu elinikäisestä oppimisesta, osallisuudesta ja tutkitusta tiedosta. Asukkaita yhdistää asenne: avoimuus ja halu rakentavaan vuorovaikutukseen.

”Kun pystymme kuuntelemaan toinen toisiamme, pystymme ottamaan huomioon sekä toisemme että planeetan kestävä tulevaisuuden”, Sivistyksen teemavuoden toinen suojelija sanoo.

Presidentti Halosen perspektiivi vaikuttamiseen kattaa seitsemän vuosikymmentä. Hän kuuluu suuriin ikäluokkiin, joiden lapsuutta 1950-luvulla värittivät toisen maailmansodan pitkät varjot.

”Edellisellä sukupolvella oli tahtoa rakentaa aiempaa kestävämpää, sosiaalisesti oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa ja yhteistyön maailmaa. 1960-luvulla mukaan tuli kansainvälinen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulma, ja vähitellen esiin nousi yhä kokonaisvaltaisempi kestävä kehitys”, hän kertoo.

Ainakin yhden asian vuosikymmenet ovat opettaneet:

”Käsityksemme maailmasta on koko ajan muuttosessa, ja suhteutamme näihin muutoksiin oman elämämmemme. Se on koko ihmisiän mittainen prosessi.”

Monikriisiasjassamme opille on käyttöä. Meidän on myös hyvä nähdä, mitä kaikkea kestävä kehitys saralla on jo tehty, mihin voimme vaikuttaa ja mitä ennakoita.

Halonen näkee oman työnsä osana sukupolvien välistä ketjua: edellisten polvien oivallukset ja kokemukset vahvistavat työn perustaa, eikä työstä tarvitse koskaan jäädä eläkkeelle. Yhteistyö on välttämättömyys.

”Se ei ole vain valtioiden välistä, vaan yhteistyö koskee yhtä lailla yrityselämää, tiedemaailmaa ja kansalaisyhteiskuntaa. Vaikuttamista tehdään ylhäältä alas ja vasemmalta oikealle.”

Kestävä tulevaisuuden haasteet ovat monisyisiä ja toisiinsa kietoutuneita. Työtä planeetan hyväksi mutkistaa esimerkiksi kansainvälisten konfliktien alati kasvava määrä. Pitää myös olla utelias ja valmis oppimaan.

”Vaatii rohkeutta kohdata tuntemattomia asioita ja heittäytyä uusiin tilanteisiin. Oppiminen on suuri seikkailu, joka kannattaa ottaa vastaan.”

Vastuu omasta oppimisesta kuuluu jokaiselle. Peilikseen ja tuekseen oppija tarvitsee yhteisön.

Sivistyksen teemavuosi muistuttaa, että sivistys on teon sana. Se rakentaa yhteisymmärrystä ja aktivoi toimimaan: kansalaisyhteiskunnassa jokainen voi vaikuttaa vähintään omassa elinpiirissään ja arjessaan.

”Kullakin meistä on monta roolia: olemme työntekijöitä, vanhempia, lapsia, asuinyhteisömme jäseniä. Se on voimavara”, teemavuoden suojelija toteaa.

Kulttuuri on muutosvoima

Pääsihteeri **Eeva Furman** rakentaa kestävä tulevaisuutta valtioneuvoston kestävä kehityksen toimikunnassa.

Kestävä tulevaisuus edellyttää kestävyysmurrosta, siirtymää nykyisestä kestävämmästä kestävä elämään. Muutos läpäisee koko yhteiskunnan taloudesta ruokaketjuihin ja energiapalveluista luonnonjärjestelmien hallintaan.

Demokraattisen yhteiskunnan muutosvoima on kulttuuri. Se on elävä prosessi, joka muodostuu ihmisten yhteisöllisestä ajattelusta ja toimimisesta.

”Kulttuuri kuvaa, mitä ‘me’ yhdessä ajattelemme asioista: mikä on oikein, mikä vanhanaikaista, mikä epäeettistä, mikä julkeaa ja mikä kiinnostavaa”, Furman pohtii.

Kestävä tulevaisuus ja kulttuuri käyvät vuoropuhelua sivistyksen kanssa: sivistys antaa avaimet tulkita ja muovata kulttuuria.

Meribiologi alkuun kouluttautunut Furman vertaa kulttuurin kehittymistä ameba: sen suuntaa on vaikeaa, ellei mahdoton ohjata. Kestävyys suhteen kulttuurisessa muutoksessa ilmenee myös kitkaa sekä vastareaktioita.

Sitä paitsi kulttuurin muutosvoima voi viedä hyvin moneen suuntaan. On tärkeä ruokkia sivistystä, rohkaista aktiiviseen kansalaisuuteen ja kannustaa tulevaisuuden kuvitteluun.

”Taide ja kulttuuri kaikissa muodoissaan avaavat tunteita ja auttavat tulkitsemaan tietoa sivistyksen avulla”, hän sanoo.

Siksi Sivistyksen teemavuosikin kytkee taiteen edelläkävijyyden sivistykseen.

Furmania ilahduttaa, miten rohkeasti nuoret rakentavat kulttuurista murrosta ja luovat valmiuksia tunnustelujen ja kokeilujen kautta kuvitteellisille tulevaisuuksille yhdessä, järjestäytyneinä. Esimerkeistä käyvät Elokapiina, Operaatio Arktis ja Metsäliike. Aktivismillaan nuoret herättelevät kanssaihmiä toimimaan kestävän tulevaisuuden suuntaan sen sijaan, että sallisivat nykyämenon.

Tutkijana Furman on nähnyt, että kokonaisvaltaisen muutoksen vipuvoimina voivat toimia myös pienimuotoiset käytäntöjen muokkaamiset, ihmisten tuuppaamiset tai jopa yksittäisen ihmisen läpiviemät yksinkertaiset ratkaisut. Silloin tehdään kulttuurista kestävyysmurrosta.

”Tutkijan vastuuseen kuuluu tuoda tieto ihmisille ymmärrettävässä muodossa ja osana kokonaisuutta. Ei riitä, että kertoo faktat, vaan on kerrottava myös, miten ne vaikuttavat kuulijan omaan elämään, kulttuuriseen kokemusmaailmaan ja sivistyksen tuomaan ymmärrykseen yhteyksistä.”

Ymmärrystä voidaan lisätä tarjoamalla vuoropuhelun ja oppimisen mahdollisuuksia esimerkiksi vapaassa sivistystyössä. Kestävän tulevaisuuden polkua raivataan arkisivistyksellä.

”Sivistys herättää meissä mielenkiinnon ja uteliaisuuden tarkastella itseämme osana planeetan järjestelmää, jossa ihminen on osana luontoa. Se aktivoi meitä toimimaan – ennakoiden, empaattisesti, rationaalisesti ja rohkeasti – myönteisen tulevaisuuden eteen”, Furman sanoo.

KESTÄVÄN TULEVAISUUDEN TERMIT HALTUUN!

- **ekososiaalinen sivistys** = inhimillisen kasvun kautta saavutettua ymmärrystä oikeuksista ja velvollisuuksista, jotka perustuvat ihmisen riippuvuuteen luonnosta ja toisista ihmisistä
- **kestävä kehitys** = ihmisten hyvinvointi maapallon kantokyvyn rajoissa
- **kestävyysmurros** = monella yhteiskunnan ja elämän osa-alueella yhtä aikaa tapahtuva suuri muutos, jolla turvataan ympäristön kantokyky
- **planetaarinen terveys** = systeminen tapa tarkastella ihmisen ja muun luonnon välisiä yhteyksiä korostaen ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin riippuvuutta luonnonjärjestelmien tasapainosta
- **tulevaisuusvalta** = valtaa vaikuttaa tulevaisuusnäkyymiin eli siihen, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena tai toivottavana

Teksti: Kansanvalistusseura/Elina Heiskanen ja Terhi Kouvo

TEEMA: Monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus

Meistä on moneksi, ja se on vahvuutemme myötätunto versoo sivistyksestä

19.12.2024

Sivistys sitoo meidät samaan suuntaan katsovaksi porukaksi, vaikka tulemme eri taustoista. Poliitiikan, koulutuksen ja kotoutumisen asiantuntija pohtivat, miten monimuotoisuus on voimavara, kun rakennamme yhdenvertaista yhteiskuntaa.

”Jokainen haluaa tulla arvostetuksi ja kunnioitetuksi”

Kansanedustaja **Nasima Razmyar** (sd.) työskentelee eduskunnassa, puolueensa varapuheenjohtajana ja kaupunginvaltuutettuna luottaen dialogin ja myötätunnon voimaan.

”Mitä vähemmän teemme eroja ihmisten taustan, kuten etnisyyden, iän tai sukupuolen, perusteella, sitä vähemmän lokeroimme toisiamme. Jokaisella meistä on oma kulttuurimme taustaamme katsomatta, yhtä lailla jokaisella suomalaisella perheellä kuin maahan muuttaneella.

Eduskunnassa haluan puhua eri näkemystä edustavien poliitikkojen, esimerkiksi perussuomalaisten, kanssa. Ei ole rakentavaa sulkea eri tavalla ajattelevia vallankäyttäjää pois omasta maailmastaan, vaan pitää yrittää ymmärtää. Sitä olen toki joutunut miettimään, mihin asti.

Toistemme kuunteluun tarvitsemme yhteisöllistä myötätuntoa, joka lähtee sivistyksestä ja kyvystä nähdä asiat toisen näkökulmasta. Sen esteet on tunnistettava ja sitten purettava. Poliitikassa vastakkainasettelut voivat estää rakentavaa yhteistyötä. Vaikka on erimielisyyksiä, on tärkeää ymmärtää toisten näkemyksiä ja etsiä yhteisiä ratkaisuja.

Eduskunta on kuin mikä tahansa työyhteisö. Ruoimme myötätuntoa vahvistamalla kykyämme yhteistyöhön ja olemalla ystävällisiä, toimimalla sivistyneesti.

Työyhteisössä kaikki katsovat samaan suuntaan, mutta politiikassa toisen epäonnistuminen tai onnistuminen voi olla toisen voitto tai häviö. Kyynistyminen onkin alituinen uhka. En kuitenkaan olisi mukana politiikassa, ellen uskoisi sen muutosvoimaan. Optimisti minussa uskoo tähän työhön.

Tehtävämme on rakentaa yhdessä hyvää yhteiskuntaa, mutta kysyn, kenelle: kaikille, osalle vai tietyille? Meidän pitää ajatella politiikkaa yhteisenä Suomi Oy:nä: rakennamme hyvää, kestäväää ja yhdenvertaista ja yhteiskuntaa kaikille. Yhteisen tarinan kirjoittaminen edellyttää, että myös maahanmuuttajat otetaan mukaan.

Terveessä, hyvään johtamiseen perustuvassa yhteisössä voimme keskustella asioista avoimesti, toimia kollegiaalisesti ja tukea toisiamme vertaisina. Kun korostamme erojen sijaan sitä, mikä on yhteistä, kaikilla on mahdollisuus osallistua täysimääräisesti.

Meillä on opittavaa start upeista. Niissä työskentelee ihmisiä monista kansalaisuuksista, mutta yhtenäisen ja luottamusta rakentava työkuulttuuri on yhteinen voimavara. Monimuotoisuuden vaaliminen ei lopulta ole sen kummallisempaa kuin että jokainen meistä haluaa tulla kunnioitetuksi, nähdyksi ja arvostetuksi. Kun puhumme ihmisyydestä, emme katso taustaa.”

”Tärkeintä on oppimaan oppiminen”

Helsingin normaalikoulujen johtavalle rehtorille **Tapio Lahterolle** koulu on sivistykseen nojaava yhteisö. Se mahdollistaa erilaisista taustoista tulevien ihmisten kohtaamiset ja yhdessä oppimisen.

”Emme voi kasvattaa Leonardo da Vincin kaltaisia yleisneroja, vaan työelämässä tarvitsemme tiimejä, joissa on monenlaista osaamista. Esimerkiksi tuotesuunnittelussa insinöörin rinnalla voi toimia visuaalisesti lahjakas henkilö ja myynnin taitaja. Monimuotoisuus ruokkii tuottavuutta.

Vaikka koulu ei tuota täsmäosaamista tulevaisuuden tarpeisiin, se voi tuottaa oppimisen hingun ja vahvistaa uskoa siihen, että jokainen voi oppia ja kehittyä läpi elämän. Tällainen asenne kannustaa omaksumaan uusia taitoja. Koulu antaa eväät pärjätä globaalissa maailmassa.

Sivistys on kaiken perusta. Akateemisesta näkökulmasta se tarkoittaa osaamista ja kognitiivisia taitoja. Työelämä tuo mukaan hyödyn: sivistyksellä on väline-arvo. Sydämen sivistys taas viittaa ihmisen sisäiseen kehittyneisyyteen ja empatiaan. Kestävä ja yhdenvertainen tulevaisuus vaatii kaikkia sivistyksen muotoja.

Johtamani Viikin normaalikoulu ja Helsingin normaalilyseo, kuten muutkin Helsingin kouluverkon koulut, ottavat perusopetuksen oppilaansa lähialueilta. Harjoittelukoululle tämä on tärkeää, sillä koulu heijastaa yhteiskunnan polarisaatiota: yhä useampi oppilas saa myönteisiä oppimaan oppimisen kokemuksia, mutta yhä kasvava joukko kokee näköalattomuutta.

Vaikka peruskoulu olisi mennyt penkin alle, myönteiset kokemukset voivat auttaa löytämään oman polun myöhemmin. Koulun on sopeuduttava oppilaidensa tarpeisiin ja annettava kaikille mahdollisuus onnistua.

Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat keskusteluun monimuotoisuudesta. Vieraus voi ruokkia pelkoja ja stereotyyppisiä käsityksiä. Kulttuuri ei kuitenkaan ole jämähtänyt monoliitti vaan elävä, jatkuvasti muuttuva kokonaisuus. Taustaan katsomatta ihmisten kanssa tulee yleensä toimeen, jos kohtaa heidät kunnioituksella ja arvostuksella. Kuuntelu ja keskustelu avaavat solmuja, joita saattaa syntyä esimerkiksi kieliongelmien takia.

Opettajan työ on asiantuntija-ammatti, johon voi ja pitää koulutautua. Kukaan ei ole syntyjään opettaja. Vaikka monimuotoisuuden kysymyksiä käsitellään opettajankoulutuksessa, ensimmäisten työvuosien kokemukset voivat vahvistaa tai murtaa asenteita. Kokeneen kollegan mentorointi tukee nuorta opettajaa ja suojaa väärinkäsityksiltä ja ristiriitailanteilta, jotka saattavat luoda asennevääristymiä.

Julkisessa koulukeskustelussa moninaisuus kaventuu usein monikulttuurisuuteen, jolloin sen monet muut ulottuvuudet jäävät piiloon. Inklusio typistyy sen pohtimiseksi, siirretäänkö joku oppilas toiseen ryhmään, vaikka se tarkoittaa kaikkien osallistumista: ujoin oppilas tai kielitaidoltaan heikompi voi kokea osallisuutta.

Koulu voi olla kohtaamispaikka eri taustoista tuleville ihmisille. Opimme yhdessä toisiltamme, se vahvistaa arkisivistystä.

Kestävän ja yhdenvertaisen tulevaisuuden näkökulmasta tärkeintä on oppia oppimaan. Koulun kuuluu kasvattaa ihmisiä, jotka ovat halukkaita ja innokkaita oppimaan uutta, koska uutta tulee oppia. Motivaatiota ruokkii usko omiin kykyihin: oppiminen on arvokasta ja mahdollista, olipa maailma millainen tahansa.”

”Monimuotoisuus voi kukoistaa, kun sivistys ohjaa”

Iranilaistaustainen **Bahar Mozaffari** on kotouttamispalveluiden asiantuntija. Hänen työtään ohjaavat universaalit arvot: oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja ihmisoikeudet.

”Kestävään kotoutumiseen kuuluvat sivistisyhteiskunnan arvot: tasa-arvo, itsemääräämisoikeus, yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus. Työntantajien tehtävä on viedä arvot käytäntöön.

Edistämme yhä monimuotoisempaa ja vuorovaikutteisempaa työelämää tukemalla arvopohjaista kulttuuria ja sivistykseen perustuvia käytäntöjä. Se on työelämäsvivistystä.

Empatiaharjoitukset, jatkuva oppiminen ja eettinen johtaminen tukevat työyhteisöjä, joissa monimuotoisuus nähdään rikkautena. Kun tiimiläiset tulevat moninaisista kulttuuritaustoista ja heillä on monenlaista osaamista, ongelmia voidaan tarkastella useasta näkökulmasta ja ratkoa innovatiivisesti. Jokaisen osaaminen saadaan käyttöön, ja parhaimmillaan tiimiin tuotetaan uutta osaamista.

Vantaan osaamiskeskuksen projektipäällikkönä olen johtanut monikulttuurista työyhteisöä ja integroinut toimintaa kaupungin työllisyys- ja kotoutumispalveluihin. Yhteisöllisyyteen perustuvista kulttuureista tulevien naisten työllistymistä voivat haitata perinteiset rooliodotukset: naisen tehtävänä pidetään usein kodin ja lasten hoitamista, kun taas miehen vastuulla on elannon hankkiminen. Työelämään pääsyä hidastavat myös tutkintojen tunnustamisen monimutkaisuus, kielitaidon omaksumisen haasteet ja työmarkkinoiden syrjivät asenteet ja käytännöt.

Digitalisaatio voi tukea kotoutumista ja sen myötä osallisuutta esteettömillä palveluillaan. Esimerkiksi selkokieli ja automaattiset käännöstyökalut auttavat ylittämään kielimuureja. Virtuaalisissa yhteisöissä on mahdollisuus tehdä yhteistyötä ajasta ja paikasta riippumatta. Digitalisaatio voi tehdä yhteiskunnasta saavutettavamman ja vuorovaikutteisemmän, jos teknologioita suunniteltaessa kaikki tulevat kuulluiksi ja kokevat osallisuutta.

Myötätunto on hyvinvoivan yhteiskunnan perusta. Se kumpuaa sivistyksestä, joka tuo esiin ihmisoikeudet, oikeudenmukaisuuden ja kulttuurienvälisen ymmärryksen. Työyhteisössä myötätuntoa vahvistetaan dialogilla ja eettisellä johtamisella. Kun esteettömyys, oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus toteutuvat, myötätunto voi olla koko yhteisön voimavara.

Monimuotoisuus voimavarana edellyttää yhteisten arvojen vahvistamista dialogissa. Kun kantaväestö ja uussuomalaiset ovat valmiita oppimaan toisiltaan, syntyy pohja yhteiselle arvopohjalle ja vuorovaikutukselle.

Sivistys luo tasapainoa oman kulttuurin säilyttämisen ja uuden yhteiskunnan normeihin sopeutumisen väliin. Kun tuntee oman kulttuurinsa ja kokee ylpeyttä omista juuristaan, voi kohdata uudet kulttuurit avoimesti. Kielitaito ja kulttuurinen osaaminen tukevat osallisuutta ja aktiivista kansalaisuutta.

Elinikäinen oppiminen yhdistää vastuullisuuden, luovuuden ja yhteisöllisyyden kestävästi tulevaisuuden rakentamiseen. Sivistykseen perustuva lähestymistapa auttaa rakentamaan yhteiskuntaa, jossa jokaisen yksilön kulttuuri ja identiteetti voivat kukoistaa osana yhteisöä.”

Haastatellut kuuluvat Kvs-säätiön (Kansanvalistusseura sr.) valtuuskuntaan ja hallitukseen.

Sivistys katsoo tulevaisuuteen

Sivistyksen teemavuosi yhdisti suomalaiset sanoittamaan sivistystä uudestaan.

”Ymmärrys sivistyksestä osana kansallista identiteettiämme on syventynyt. Erityisesti esiin on noussut sivistyksen yhteisöllisyys: sivistys rakentaa yhteiskunnan resilienssiä ja vastuuta toisistamme ja ympäristöstämme”, toteaa teemavuotta koordinoivan, 150-vuotiaan Kvs-säätiön toimitusjohtaja **Lauri Tuomi**.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannusti toimeksiannossaan pyyhkimään pölyt sivistyksen päältä. Näin on tehty. Pölyjä on pyyhitty noin 250 tapahtumassa kotimaassa ja maailmalla, ja huiskaa on heilutellut yli 100 000 osallistujaa. Sivistyksen viesti on tavoittanut eri kanavissa yli 3 000 000 ihmistä.

Tapahtumissa on käsitelty teemavuoden kaikkia painopisteitä kestävästä tulevaisuudesta yhdenvertaisuuteen, tieteestä kulttuuriin ja taiteeseen ja lukutaidosta elinikäiseen oppimiseen. Digitalisaatio ja myötätunto sivistyksen osana ovat olleet läpileikkäviä teemoja.

Tapahtumien laaja kirjo on yllättänyt koordinaattorin: konsertteja, seminaareja, työpajoja, runokilpailuja, luku- ja opintopiirejä, teemaviikkoja. Vuoden anti kootaan raportiksi, joka julkistetaan maaliskuussa Sivistyksen tulevaisuus -seminaarissa.

”Tuloksia voidaan hyödyntää niin valtion kuin kuntien, kansalaisjärjestöjen ja yritysten työssä ja toiminnassa. Toivomme, että anti tulee näkyviin myös seuraavassa hallitusohjelmassa”, Tuomi sanoo.

Sivistyksen tulevaisuudessa on varjoja ja valoa. Julkisessa keskustelussa pohditaan säästöjen tuotantamaa kurimusta sivistystoimijoille. Samanaikaisesti sivistystyön kentillä vahvistuu keskustelu sivistyksen merkityksestä ja sen tulevaisuuden toivoa luovasta sanomasta.

Tuomi toivoo, että keskustelut lähentyvät toisiaan. Monikriisijassa sivistyksestä haetaan tukea esimerkiksi demokratian vahvistamiseen, kansallisen turvallisuuden edistämiseen ja konfliktialueiden jälleerakennustyöhön.

”Sivistys luo toivoa, mutta toimijoilla tulee tulla riittävät resurssit. Suomi ja Pohjoismaat ovat kiinnostuksen kohteina tänä päivänä, eikä kiinnostus koske vain Nato-jäsenyyttä vaan myös sitä, mitkä ovat sivistysvaltion rakennuspalikat.”

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.) järjestävät Sivistyksen tulevaisuus -seminaarin Tieteiden talolla (Kirkkokatu 6, Helsinki) 19. maaliskuuta 2025 kello 13–16. Se suunnataan kaikille teemavuoden tuloksista ja sivistyksen tulevaisuudesta kiinnostuneille.

Teksti: Kansanvalistusseura / Terhi Kouvo

TEEMA: Tieteestä sivistykseksi

Tiede on toimintaa – tieteestä sivistykseksi

10.10.2024

Planeettamme kestävä tulevaisuus vaatii rakennuspuikseen tieteelliseen tietoon perustuvaa vuoropuhelua ja toimijuutta. Suomen Akatemian pääjohtaja Paula Eerola, Suomen tiedekeskusten pääsihteeri Johanna Enqvist ja Puistokatu 4:n toiminnanjohtaja Minttu Jaakkola vaikuttavat työllään siihen, että tieteestä tulee sivistystä.

Kuvittele itsesi lenkiksi sukupolvien ketjuun, jossa kaikki osaaminen ja tietäminen kertyy vuosisatana, maantieteen ja tieteenalojen rajat ylittävänä vuoropuheluna.

Näin Suomen tiedekeskukset ry:n pääsihteeri **Johanna Enqvist** näkee tiedeyhteisön.

”Tieteen voima perustuu ylisukupolvisen yhteisöllisyyteen ja vuorovaikutukseen. Tiedeyhteisöt etsivät totuutta ja muodostavat tietoa ihmettelemällä ja ajatteleamalla yhdessä”, hän kuvaa.

Tieteellinen tieto, sen luotettavuus ja pätevyys, kattavuus ja objektiivisuus kumpuavat tiedeyhteisön moninaisuudesta, toisiaan täydentävien, haastavien ja korjaavien näkökulmien mosaiikista.

Mosaikkia vahvistamaan tarvitaan myös kansalaisia. Siksi kaikille avoimen, opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämän Sivistyksen teemavuoden yksi painopiste on tieteestä sivistykseksi.

”Yhdessä ajattelu, kokemusten jakaminen ja yhteisen ymmärryksen kerryttäminen rikastavat tiedettä ja erilaisten yhteisöjen ja ihmisten mahdollisuuksia rakentaa kestävää tulevaisuutta”, Enqvist sanoo.

Kestävä tulevaisuus yhdistää

Yhteisöllisyyteen tähtää myös tieteen ja toivon taloksi perustettu Puistokatu 4. Se on kahden yksityisen toimijan, Tiina ja Antti Herlinin sekä Maja ja Tor Nesslingin säätiöiden, alulle panema yhteisö. Monialainen tutkijoiden ja toimijoiden talo yhdistää tutkijat ja erityisesti kestävyyskysymyksistä kiinnostuneet sidosryhmät päättäjistä ja liike-elämästä kansalaisyhteiskunnan toimijoihin ja kansalaisiin.

Talossa on haettu uudenlaisia toimintamalleja dialogin vahvistamiseksi.

”Taloomme voi esimerkiksi kutsua itsensä lounaalle yhteisömme tutkijan kanssa. Yhteisessä pöydässä käytävä vuoropuhelu on tutkijallekin mahdollisuus kokeilla erilaista keskustelua verrattuna akateemiseen tiededebattiin”, Puistokatu 4:n toiminnanjohtaja **Minttu Jaakkola** sanoo.

Yliopisto on sivistysvaltion kivijalka

Myös yliopistot tuovat tieteentekijöitä ja kansalaisia vuoropuheluun. Esimerkiksi Helsingin yliopisto järjestää Tiedekulmassaan tutkijavetoisia keskusteluja, ja Tampereen yliopiston mediatutkijat keskustelevat kirjastonkäyttäjien kanssa uutisaiheista.

Suomen Akatemian pääjohtaja **Paula Eerola** huomauttaa, että yliopistoilla on alusta alkaen ollut kaksi tehtävää. Ensinnäkin ne ovat tutkimuksellaan edistäneet tieteen kehitystä. Toiseksi ne ovat tieteeseen pohjautuvalla korkeimmalla opetuksellaan kehittäneet ympäröivää yhteiskuntaa.

”Alussa tämä tarkoitti sivistyksen edistämistä papiston ja virkamiehien koulutuksen kautta, sittemmin tehtävä on laajentunut kaikille koulutuksen ja tutkimuksen aloille tekniikasta taiteeseen, kulttuuriin ja palveluihin. Suomen yliopistoilla on ollut erityinen asema sivistysvaltion identiteetin rakentamisessa niin yhteiskunnan, kielen ja kulttuurin kehittämisen kuin kansallisen teknologisen tietotaidon kartuttamisen kautta”, hän sanoo.

Yhteiskunnan kehittäminen on esimerkiksi lobbaamista poliitikoille, asiantuntijana toimimista työryhmissä, tieteen yleistajuistamista ja tilaustutkimusta.

Tuore tutkimustieto auttaa hahmottamaan yhteiskuntamme yhä monimutkaistuvaa kokonaisuutta ja syy-seuraus-suhteita. Siksi se on oleellista päättäjille, jotka esimerkiksi koulutuspolitiikallaan linjaavat tulevaisuutta.

Siinä missä yliopistoinstituutio on aiemmin nojannut tieteen riippumattomuuteen, se halutaan nyt nähdä myös taloudellisen kehityksen ja kansallisen kilpailukyyn moottorina. Samalla yliopistot ovat yhä riippuvaisempia sidosryhmistään ja varainhankinnastaan. Nähtäväksi jää, mikä on humboldtilaisen sivistysyliopiston ja sen sivistystehtävän tulevaisuus.

Kansalaistiede luo toimijuutta

”Tiede tarkoittaa uutta tietoa, ja uusi tieto on kaiken uuden toiminnan perusta. Se rakentaa uusia teknologioita, käytänteitä, hoitomuotoja, palveluita”, Paula Eerola sanoo.

Tieto on kuitenkin koettava omaksi, jotta se muuttuu toiminnaksi. Eerolan vastaus toimijuuden vahvistamiseksi onkin kansalaistiede. Se tuo mukaan perinteisen tiedeyhteisön rajat ylittävän yhteisöllisyyden ja mahdollistaa näin tuoreet näkökulmat tutkittavaan ilmiöön.

”Kansalaistiede toteutuu mitä parhaimmin, kun passiivisista tutkimuksen kohteista tulee aktiivisia tutkimustoimijoita”, hän sanoo.

Kansalaistiede myös purkaa tutkijan auktoriteetti-asetelmasta juontuvia valta-asetelmiä. Osallisuus vahvistaa sivistystä.

”Onnistuneista esimerkeistä käyvät kehittyvien maiden hankkeet, joissa kyläyhteisö tai muu paikallinen toimija on osa tutkimushankkeen ohjausta ja toteuttamista. Meillä Suomessakin toteutetaan esimerkiksi syöpätutkimusta, jossa potilasjärjestö on mukana”, Eerola kertoo.

Kansalaistiede näkyy myös meneillään olevan kaikille avoimen Sivistyksen teemavuoden tapahtumisissa. Esimerkiksi Tampereen yliopiston Arkisuomien kielitietoisuudet ja muutos -hanke kutsuu kielestä ja kielenkäytöstä kiinnostuneet keskustelemaan kanssattutkimuskokeiluista lokakuiseen webinaariinsa.

Missä on tutkijan paikka?

Tiedepääomalla tarkoitetaan yhteistä ymmärrystä tieteestä, tiedosta ja tietämisestä. Puistokatu 4 on ottanut tehtäväkseen kerryttää tiedepääomaa tuomalla keskusteluun asioiden keskinäisriippuvuuksia.

”Tiede tulee aina liittää ympäröivään maailmaan – siihen, jossa elämme. Onko tutkijoilla tilaisuuksia ja paikkoja jakaa tiedepääomaansa laajemmin erilaisille sidosryhmille ja kytkeä sitä muiden ajatteluun?” Minttu Jaakkola kysyy.

Tieteentekijän on löydettävä itselleen luonteva tapa toimia yhteiskunnassa ja asemoiduttava tasavertaiseksi muiden ihmisten kanssa. Se voi olla oppimisen paikka.

”Usein tutkijat nähdään tietolähteenä ja soihdunkantajana, vaikka hekin ovat ihmisiä, joilla on tunteita, arvomaailma ja henkilökohtainen näkökulma tutkimukseen. Tutkija voi tehdä virheitä, ja tutkimus voi johtaa myös kielteisiin vaikutuksiin. On tärkeää säilyttää kriittisyys”, Jaakkola sanoo.

SIVISTYKSEN TEEMAVUODEN 2024 PAINOPISTEET

- Kestävä tulevaisuus
- Monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja uussuomalaisuus
- Tieteestä sivistykseksi
- Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä
- Lukutaito ja dialogi
- Elinikäinen oppiminen ja sivistys

Lisäksi läpileikkaavat teemat ovat digitalisaatio ja myötätunto.

sivistys.fi

Tutkimustieto on jokaisenoikeus

Oikeus tutkimustietoon on sivistyksellinen jokaisenoikeus. Se toteutuu vain, jos tieto on jokaisen ulottuvilla ja hyödynnettävissä.

Päällisin puolin tutkimustietoon nojaavalle yhteiskunnalle kuuluu hyvää. Tutkimuksen volyyymi kasvaa kasvamistaan, niin myös tutkimustiedon volyyymi. Tuloksia julkaistaan avoimesti, ja tutkimusorganisaatiot viestivät tuloksistaan yhä aktiivisemmin.

Suomen Akatemia on vahvistanut jokaisenoikeuksia tutkimustietoon esimerkiksi siten, että sen rahoittama tutkimus on julkaistu avoimesti jo vuosien ajan. Pääjohtaja Eerola kuitenkin muistuttaa, että tutkimustiedon avoimuus on eri asia kuin sen saavutettavuus.

Tieto on yhä valtaa – mutta harvainvaltaa

Paula Eerolan mukaan tarvitsemme keskustelua tutkimustiedon saavutettavuudesta ja siitä, miten se välitetään tiedeyhteisön ulkopuolelle.

”Onko tieto oikeasti saavutettavassa muodossa, kun mediakenttä muuttuu ja tiedonlukutaito on yhä suurempi haaste?” hän kysyy.

Arjessamme tiede ponnahtaa tietoisuuteemme esimerkiksi iltapäivälehdien lööppinä tai uutisena sosiaalisen median virrassa. Uutisotsikon viestimä tutkimustulos kuitenkin rakentuu aiempien päälle, osana useiden tutkijoiden yhteistä, vuosikymmenten mittaista keskustelua.

”Meidän tulee ymmärtää tutkimustieto osana laajempaa keskustelua eikä ehdottomana totuutena”, Minttu Jaakkola huomauttaa.

Esimerkkinä aidosta tutkimustiedon saavutettavuudesta Eerola nostaa esiin Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) koordinoiman työn. Se konkretisoituu esimerkiksi avoimen tieteen julistuksena.

”Avoimen tieteen julistus edistää avoimuutta tieteen perusarvona kaikessa tutkimusyhteisön toiminnassa”, hän sanoo.

Jatkuvan kehitettävän linjapaperin ovat allekirjoittaneet kaikki korkeakoulut ja liki kaikki tutkimuslaitokset. Näin ne ovat sitoutuneet edistämään yhteiskunnan sivistystä ja innovaatiotoimintaa, parantamaan tutkimuksen tuotosten ja niihin perustuvien oppimateriaalin laatua sekä kehittämään tiedeviestintää.

Tieteestä sivistykseksi

Sivistyksen teemavuoden painopiste, tieteestä sivistykseksi, ohjaa ajatukset myös ihmisyyteen ja arvoihin.

”Sivistys edustaa tieteen tavoin yhteisöllistä tietoisuutta, ylisukupolvista viisautta ja parviälyä, jossa tiivistyy ihmisyyden moninaisuus. Sivistys on samalla liikettä kohti yhdessä neuvoteltavia päämääriä, ihmisyyttä ja yhteiskuntaa määritteleviä ihanteita, mahdollisuuksia ja tavoitteita”, kotimaisten tiedekeskusten ja -museoverkoston toiminnanjohtaja **Johanna Enqvist** sanoo.

Verkosto määrittelee tiedepääoman sivistyksen olottuvuudeksi, joka elää jaettuina arvoina, arvostuksina ja asenteina ihmisten välisissä suhteissa ja vuorovaikutuksessa. Sitä kartuttamalla edistämeyhteiskunnallista luottamusta, oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta.

Tiedepääoman avulla tunnistamme ihmisten moninaisten taustojen ja tilanteiden yhteyttä siihen, millainen asema tieteellä ja tutkimustiedolla heidän elämässään kulloinkin on.

”Kyky oppia, muodostaa, koota ja punnita tietoa ei ole pelkästään tulevaisuuden välttämätön työelämätaito vaan perusta ihmislajin ja koko elonkirjon selviytymiselle. Perusymmärryksen tieteen työkaluista ja tutkimisen tavoista pitäisikin kuulua tulevaisuuden kansalaistaitoihin”, Enqvist sanoo.

Se on elinikäisessä oppimisessa kertyvää arkisivistystä.

Tutkimustieto lisää ymmärrystämme maailmasta, ja ymmärrys maailmasta vahvistaa kykyämme eläytyä toisen osaan. Myötätunnosta kumpuaa toiminta keskeisen tulevaisuuden hyväksi.

TERMIT TUTUIKSI

Kansalaistiede (citizen science) on tieteellistä tutkimusta, jonka tavalliset ihmiset, kansalaistieteilijät, toteuttavat osittain tai kokonaan. Vaikka tutkimusta johtaa yleensä koulutettu tutkija, kansalaistieteilijät eivät ole tutkimuksen kohteita vaan sen tekijöitä. Kansalaistiede on tärkeä osa avointa tiedettä.

Kanssatutkimus (co-research) on lähestymistapa, jonka menetelmiä esimerkiksi kansalaistiede hyödyntää. Siinä tutkimukseen osallistuvat ovat oman elämänsä asiantuntijoita ja ammattitutkijan kanssa tasavertaisia tutkimuskumppaneita. Näin puretaan tutkijan ja kanssatutkijoiden välisiä valta-asetelmia.

Sivistysyliopisto on saksalaisen Wilhelm von Humboldtin (1767–1835) mukaan nimetty, yksilön vapautta ja tieteen riippumattomuutta korostavasta sivistysihanteesta juontuva yliopistoihanne.

Tiedekeskus on oppimiskeskus, joka tekee tieteestä ymmärrettävää kaikenikäisille ihmisille. Se edistää tieteellistä ajattelua ja yleistä kiinnostusta tiedettä kohtaan. Kävijät voivat oivaltaa tieteen ilmiöitä toiminnallisesti ja kokemuksellisesti.

Tiedepääoma on elämän mittaan yhdessä oppien ja sosiaalisissa verkostoissa karttuva ymmärrys tieteestä. Käsitteen kehitti professori Louise Archer tutkimusryhmineen sosiologi Pierre Bourdieun kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman käsitteestä.

Transdisiplinäärinen tutkimus on tutkimusta, jossa eri tieteenalat ja tieteen ulkopuoliset toimijat osallistuvat tutkimusprosessiin. Siinä tutkimuksen kohteet otetaan mukaan tutkimushankkeen aktiivisiksi toimijoiksi.

Teksti: Kansanvalistusseura / Elina Heiskanen ja Terhi Kouvo

TEEMA: Kulttuuri ja taide sivistyksen edelläkävijänä

Luovuus on tulevaisuuden radikaali käyttövoima – Kirjailija, dekaani ja tanssija kertovat, miksi kulttuuriin tulee investoida

19.6.2024

Taide on dialogia, törmäyksiä, jotka muuttavat katsettamme tulevaisuuteen. Kulttuuri ja sivistys ovat kasvualusta, johon upotamme juuremme. Finlandia-palkittu kirjailija Sirpa Kähkönen sanoo, että kokeilemisen kulttuuri kuuluu sekä taiteeseen että keksintöihin.

Kuvittele maailma ilman taidetta, sivistystä ja kulttuuria. Kirjailija **Sirpa Kähköselle** sellainen maailma on mahdoton.

”Niin kauan kuin on ihmisiä, on ihan varmasti taidetta. Mielestäni sivistys, kulttuuri ja taide kuuluvat yhteiskunnan perusasioihin”, hän sanoo.

Perusasioiden pitää olla jokaisen ulottuvilla kuten juomakelpoisen veden ja hengitettävän ilman. Näin on oltava myös tulevaisuudessa, sillä planeettamme elinkelpoisuus vaatii meitä haastamaan radikaalisti nykyisen ajattelumme ja toimintamme.

Siksi meneillään olevan, opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämän, Sivistyksen teemavuoden tavoite on nivoa taide ja kulttuuri kestävään tulevaisuuteen. Kaikille avoimena tapahtumien vuonna pyyhitään pölyt sivistyksen päältä sekä kytketään sivistys yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kaikkien arkeen.

”Jokaisessa ihmisessä piilevä luovuus on saatava maksimaalisesti käyttöön, jotta voimme pärjätä ihmiskuntana, yhteiskuntina, valtioina ja organisaatioina”, Aalto-yliopiston dekaani **Tuomas Auvinen** sanoo.

Erityisesti luovuutta tarvitaan aikamme kriittisimmässä kysymyksessä, ekologisessa kriisissä. Ilmastonmuutos, luontokato ja saastuminen ovat näkyvillä, mutta kattavasta tutkimustiedosta huolimatta ne koskettavat yhä liian harvoja.

”Taide voi herättää tunteita ja koskettaa – ja siten tukea tarvittavaa muutosta”, tanssitaiteilija ja tutkija **Satu Tuittila** sanoo.

TAIDE JA KULTTUURI SIVISTYKSEN EDELLÄKÄVIJÖINÄ

- Teema näkyy vuoden mittaan tapahtumissa, joita on Sivistyksen teemavuoden kalenterissa kaikkiaan lähes 200.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämän Sivistyksen teemavuoden tapahtumia koordinoi sitoutumaton Kvs-säätiö.
- Maamme vanhin sivistyssäätiö, Kansanvalistusseura sr. (Kvs-säätiö), juhlistaa samalla jo 150-vuotista toimintaansa.

Tulevaisuuteen kurkottaminen vaatii visionäärisyyttä

Tulevaisuuden hahmottaminen tästä ajasta käsin perustuu aina kuvitteluun, sillä emme voi tietää nykyisyyden perusteella varmasti, miten asiat kehittyvät.

”Taiteen ja fiktion avulla voimme kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia, jotka selkeästi poikkeavat nykyisyydestä. Ne voivat olla toivottavia tai dystooppisia ja avartavat ajatteluumme siihen suuntaan, mitä kohti ehkä haluaisimme mennä”, Tuittila pohtii.

Sivistys on tulevaisuuden kuvittelun perusta. Kun ymmärrämme historiaa ja aiempien sukupolvien valintoja, voimme saada oppia tulevaisuuden valintoihin. Sivistyksen teemavuodessa taide ja kulttuuri nivoutuvatkin vahvasti kestävään tulevaisuuteen.

Teknologian aloilla innovointia ja patenttien hakemista pidetään itsestäänselvyyksinä ja investoinnin arvoisina. Kähkösen mielestä niin pitäisi olla taiteesakin.

”Taide on ihan samanlaista kuin keksintöjen tekeminen, koska siihen liittyy kokeilemista. Sen tunnistamisella on yhteiskunnallinen merkitys, että ei ole sataprosenttista varmuutta siitä, mitä taide tuottaa. Pidemmällä aikavälillä se voi tuottaa lähes mitä vain”, hän sanoo.

Tulevaisuuden visiointiin tarvitaan myös moniäänisyyttä ja moninäkökulmaisuutta.

Sirpa Kähkönen huomauttaa, että kulttuurimme ei ole enää sama kuin se on ollut vaikkapa 1960-luvulla, ja elämme nykyään toisenlaisessa Suomessa.

”Ihmiset eivät ole välineitä, vaan heidän kulttuurinsa ja kokemuksensa pitää läpäistä meidän mielenmaisemamme. Heidän äänensä pitää kuulua.”

Autenttisuus on erottuvuustekijä

Digitalisaatio tuo mukanaan haastavia kysymyksiä: Miten hakukoneiden algoritmit toimivat? Pysyvätkö kaikki mukana yhteiskunnassa?

”Tanssitaustaisenapohdin miten kehollisen hiljaisen tiedon käy yhä digitalisoituvammassa maailmassa. Kadotammeko kykyämme aistia ja havainnoida ilman lisävälineitä?” Tuittila kysyy.

Niinkin tosin voi käydä, että digitalisaation ja tekoälyn vallatessa alaa autenttiset kokemukset korostuvat entisestään, koska ne mahdollistavat aidon vuorovaikutuksen. Juuri se on taiteen, kulttuurin ja sivistyksen perusta sekä vahvuus.

Tekoälyn kasvava valta tuo mukanaan myös eettisiä kysymyksiä. Ne ovat merkittäviä erityisesti kulttuurikentällä ja luovilla aloilla.

”Tekoäly jatkaa niistä asioista, joita yhteiskuntaan on historiallisesti muodostunut. Tämä on aika pelottava kehityskulku, jos pelkästään esimerkiksi valkoisen keskiikäisen miehen näkökulma korostuu, sillä se ei vastaa sitä yhteiskuntaa, jossa me tällä hetkellä elämme”, Tuomas Auvinen sanoo.

Taiteilijan valta ja vastuu

Moni taitelija osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun esimerkiksi kestävyuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Taiteilijaa ei kuitenkaan voi pakottaa mihinkään rooliin tai minkään välineeksi.

”Taitelijuus ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen eivät sulje toisiaan pois, mutta en näe osallistumista myöskään velvoittavana taiteilijuudelle. Toisaalta ihmisten ja planeetan tulevaisuuden kannalta meidän jokaisen tulee kriittisesti tarkastella omaa toimintaamme”, Satu Tuittila sanoo.

Hän harmittelee, että taiteen ja kulttuurin merkitys ei näy riittävästi ja monipuolisesti julkisessa keskustelussa, joten sen merkityksellisyyttä voi olla vaikea hahmottaa.

Sirpa Kähkönen on samoilla linjoilla.

”Taiteen logiikka on kyseenalaistaa luonnon väli-neellistäminen ja länsimaisen kulttuurin pitkään vallitseva ajattelutapa, että täytyy aina vallata enemmän ja saada aina enemmän. Kestävä tulevaisuus tarkoittaa sitä, että valloittamisen logiikka murtuu.”

KULTTUURIALA JA HUOLTOVARMUUSTOIMINTA

- Henkinen kriisinkestävyys on yksi Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa määritellyistä elintärkeistä toiminnoista. Sen ylläpitämisessä kulttuurilla on keskeinen merkitys.
- Kulttuurin merkitys kansalaisten resilienssille, kokonaisturvallisuudelle sekä kansalliselle yhteenkuuluvuuden tunteelle sisältyy myös Petteri Orpon (kok.) hallitusohjelmaan.
- Paraikaa Huoltovarmuuskeskus selvittää kulttuurialan ottamista mukaan huoltovarmuustoiminnan piiriin
- Kehittämistä vaativat poliittisten päätöksentekijöiden ymmärryksen lisääminen kulttuurialan merkityksestä häiriötilanteissa, kulttuurin sisältöjen ja taiteen merkitys kansalaisia yhdistävänä tekijänä, medialukutaito sekä kulttuurialan palveluiden saatavuus poikkeusoloissa ja häiriötilanteissa.

Taide muutosvoimaksi

Yhtenäiskulttuurista irtautuneessa tulevaisuuden Suomessa moniäänisyys on myös yhdenvertaisuutta, esteetöntä pääsyä taiteen ja kulttuurin kentälle. Se koskee taiteilijoita ja yleisöä.

Siihen tarvitaan vahvat rakenteet.

”Palveluiden on oltava riittävän lähellä, jotta ne on helppo löytää. Erilaisille tekijöille täytyy löytyä mahdollisuudet taiteen tekemiseen. Meillä täytyy olla myös riittävä sitoutuminen taiteen ja kulttuurin rahoittamiseen ja tukemiseen, jotta moniäänisyys voi kukoistaa”, Tuomas Auvinen sanoo.

Tulevaisuustalo Sitra puhuu tulevaisuusvallasta. Se on valtaa vaikuttaa siihen, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena ja toivottavana.

Sirpa Kähkönen arvioi, että tällä hetkellä tulevaisuusvaltaa on lukutaitoisilla ja niillä, jotka voivat hahmottaa tulevaisuutta, ymmärtävät sen mielen ja kokevat, että on mielekästä olla osa tulevaisuutta rakentavaa joukkoa.

”Meidän pitää löytää ne ryhmät, jotka jäävät piiloon valtaa käyttävien edushenkilöidensä taakse, kuten usein naiset ja tytöt.”

Tulevaisuusvaltaa pitäisi valuttaa niille, joilta toimijuus ja osallisuus ei luonnostaan synny.

”Toivon päättäjien aidosti ymmärtävän, että taiteella, kulttuurilla ja sivistyksellä on merkitystä. Sen tulee näkyä konkreettisesti, ei vasta kaiken muun jälkeen. Esimerkiksi koulutuksesta leikkaaminen ja ihmisen elinikäisen sivistyksen vaarantaminen ovat sellaista yhteiskunnallisen päätöksenteon toimintaa, josta seuraa kulttuuriton tulevaisuus”, Kähkönen sanoo.

Teksti: Kansanvalistusseura / Elina Heiskanen ja Terhi Kouvo

TEEMA: Lukutaito ja dialogi

Lukeva ihminen on aktiivinen toimija maailmassa ja sen tapahtumissa

11.4.2024

Miten vaalimme lukutaitoa ja vuoropuhelua digitalisaatiossa ja monikriisiajassa?

Tiina Lymin käsikirjoittamassa ja ohjaamassa elokuvassa Myrskyluodon Maija (**Amanda Jansson**) raapustaa mökissään liidulla kirjaimia rihvelitauluun. Hän on juuri palannut kaupungista myymästä omista lampaistaan kehräämäänsä villaa. Maija näki, kuinka kauppias mittaili vyhdyt ja kirjasi summan diaariinsa. Maija piirsi kaupan sinetiksi oman puumerkinsä – lukutaidon avulla hänkin vielä löytäisi oman paikkansa maailmassa ja toteuttaisi unelmansa.

Lukutaito on yhä valtaa

Maijan aikaan, 1800-luvun puolivälissä, lukutaito oli harvainvaltaa, sillä kansakoululaitoksesta oli vasta heitetty idea, eikä oppia ollut tarjolla kaikille. Lukutaito on yhä valtaa, vaikka lukemisen tavat ovat muuttuneet.

Synnä on digitalisaatio. Moni meistä lukee nykyään useimmat tekstit ruuduilta, ja yhteiskuntamme toimii pitkälti digitalisaation varassa. Siksi digitalisaatio on yksi näkökulma tarkastella sivistystä teemavuonna 2024.

”Kirjojen tai muiden pitkien tekstien sijaan luemme lyhyitä ja napakoita viestejä. Lukemista koskevat valinnat, kuten luenko tuon viestin tai klikkaanko tuota otsikkoa, ovat moninkertaistuneet niistä ajoista, kun valittavana oli päivän lehti ja kirjajhyllyn anti”, **Teemu Roos** sanoo.

Hän on Helsingin yliopiston tietojenkäsittelytieteen professori ja johtaa tekoälyn opetusta Suomen tekoälykeskuksessa FCAI:ssa. Keskus yhdistää tutkijat, teollisuuden ja julkisen sektorin toimijat ratkomaan tekoälyn kysymyksiä.

Suunnistaminen digiviidakossa voi olla kuormittavaa, joten ulkoistamme lukemista koskevia valintojamme tekoälylle. Se suosittelee meille sosiaalisen median kommentteja ja nostaa hakukoneen tai uutis-sivuston etusivulle sisältöjä, jotka todennäköisimmin kiinnostavat meitä.

”Tekoälyn tekemät valinnat ovat kuitenkin harvoin läpinäkyviä. Emme tiedä tarkalleen, millainen algoritmi niitä ohjaa ja mitä kaikkea tietoa meistä niitä pyörittäville yrityksille kertyy”, Roos huomauttaa.

Tekoäly voi vahvistaa demokratiaa

Millaista lukutaitoa tekoäly sitten vaatii käyttäjältään? Kysytäänpä tekoälyltä itseltään.

ChatGPT toteaa, että ensinnäkin on osattava käyttää tekniikkaa. On myös kyettävä arvioimaan tekoälyn tuottamia tuloksia virheineen ja puutteineen. Tarvitaan kriittistä ajattelua, jonka avulla suhteuttaa tekoälyn antamia tuloksia omaan tietoon ja kokemukseen. Sekin on ymmärrettävä, miten käyttää tekoälyä tehokkaasti tietyssä kontekstissa. On osattava selittää tekoälyn vastauksia toisille, etenkin jos tietoa käytetään päätöksentekoon.

”Tekoälyn soveltaminen voi edellyttää jatkuvaa oppimista ja mukautumista uusiin tilanteisiin ja haasteisiin”, ChatGPT tiivistää.

Roos on samoilla linjoilla.

”Tekoäly koskee meitä jokaista, halusimme tai emme. Jos haluamme ymmärtää sen tekemiä tärkeitä päätöksiä ja vaikuttaa niihin, jokaisen koululaisesta eläkeläiseen on hankittava siitä ymmärrys. Tekoälyn lukutaito on kansalaistaito”, hän sanoo.

Ei riitä, että asiat opiskellaan kerran koulunpenkillä, eikä se olisi mahdollistakaan. Tekoäly on vielä niin uusi asia, etteivät edes diginatiivit ole opiskelleet sitä koulussa.

”Sitä paitsi tekoäly kehittyy nopeasti, joten uutta opiskeltavaa tulee jatkuvasti. Lukutaidon kartuttaminen on elinikäisen oppimisen projekti”, Roos sanoo.

Suomen tekoälystrategia perustuu ajatukseen, että tekoäly kuuluu kaikille. Strategiaa tukee Helsingin yliopiston tuottaman tekoälyn peruskurssi, Elements of AI, Roosin luomus, jonka vastuuopettaja hän on. Ja tekoäly totisesti kiinnostaa: verkkokurssin on tähän mennessä suorittanut 720 000 opiskelijaa.

Nykyisellään viralisuutta tavoittelevat somejätit antavat runsaasti tilaa kovaäänisimmille influenssereille, mikä estää moniäänisen keskustelun. Teemu Roos kuitenkin näkee tekoälyssä dialogia ruokkivaa potentiaalia, kunhan opimme hyödyntämään sitä. Se voi olla myös demokratiaa ja dialogisuutta vahvistava voima.

”Tekoälyn avulla yhteiskunnallinen keskusteluvoimalla moniäänisempää, eivätkä median perinteiset portinvartijat yksin määrää, mistä keskustellaan ja kenen ääni kuuluu kovimpana”, hän toteaa.

Lukutaito osana yhteiskunnan arvopohjaa

”Kulttuuria ja sivistystä tulee tarkastella osana maamme kriisinkestävyttä ja huoltovarmuutta. Ne ovat kriittisen tärkeitä, eivätkä jotain ekstrapia. Ilman kulttuuria olemme kodittomia, meillä ei ole tulevaisuutta, ei yhteyttä itseemme eikä toisiimme, ei mitään mitä puolustaa, mihin turvata”, väitöskirjatutkija **Minna Castrén** sanoo.

Hän perustelee väitettään sillä, että mitä rikkaampi kirjallisuuskulttuuri, omakielinen kirjallisuus ja kieli meillä on, sitä kyvykkäämpiä olemme tulkitsemaan tunteitamme ja kokemuksiamme, suhteuttamaan niitä ympäröivään todellisuuteen, ymmärtämään maailmaa ja sen monimuotoisuutta.

”Tarvitsemme tällaisia valmiuksia, joiden avulla voimme omaksua uutta tietoa ja rakentaa yhteistä tulevaisuutta.”

Sivistyksen teemavuonna 2024 tärkeimpiä tavoitteita on visioita ja sanoittaa sivistysvaltion mahdollisia tulevaisuuksia.

Castrén muistuttaa, että yhteiskunnan arvopohja rakentuu sivistyksen kautta. Lukutaito on sen oleellinen osa. Paitsi identiteetin rakennusaine, maineemme sivistysvaltiona on jotain, mistä meidät tunnetaan myös maailmalla. Se auttaa avaamaan ovia kansainvälisen politiikan tärkeille areenoille.

”Presidentti Sauli Niinistö sai maaliskuussa Euroopan komissiolta kutsun ryhtyä Euroopan unionin kriisivarautumista koskevan raportin laatijaksi. Suomesta haetaan asiantuntemusta ja oppeja kokonaisuun puolustuksen rakentamiseen. Siihen kuuluu myös henkinen maanpuolustustahto.”

Juureva lukutaito

Kriisinkestävyys ei ole vain reaktionopeutta ja maanpuolustustahtoa, vaan osallisuutta ja dialogia. Lukeva ihminen on osallisena siinä, mitä maailmassa tapahtuu.

”Lukeminen vaatii keskittymistä ja paneutumista, vaivannäköä. Se tekee aivoille hyvää. Parhaimmillaan mielessä muodostuu uusia ajattelun polkuja ja kestäviä kokemuksellisia jälkiä”, Castrén sanoo.

Lukeminen tarjoaa mahdollisuuden irrottautua tikittävän kellon ikeestä. Nopeutuksen sijaan tarvitsemme syventymistä.

”Kirjallisuus voi tarttua hyvinkin ajankohtaisiin aiheisiin, mutta kirjallista arvoa mitataan sillä, kuinka hyvin teos kestää aikaa.”

Tutkija palauttaa keskustelun lukemisesta juurilleen, lapsuuteen ja kieleen, jonka avulla ihminen rakentaa maailmankuvansa ja yhteyden toisiin ihmisiin. Osallisuuden ja yhteenkuuluvaisuuden tunteet kasvavat ymmärretyksi tulemisen kokemuksista. Niiden myötä kehittyä myös vastuullisuuden tunne – taju oikeasta ja väärästä.

”Ensiarvoisen tärkeää on pitää huolta siitä, että lapsen oikeus kasvaa ja kehittyä, mahdollisuus lukutaitoon ja oman äidinkielen hallintaan toteutuu. Se on perusta, jonka puuttuessa lapsi jää osattomaksi, heitteille. Jos laiminlyömme tämän yhteiskunnallisen vastuun, seuraukset ovat tuhoisia.”

Hahmotamme maailman kieleen ja sen rakenteisiin sidotun ajattelumme keinoin.

”Kielen avulla rakennamme myös käsityksen omasta identiteetistämme, paikastamme maailmassa ja meitä ympäröivässä kulttuurissa.”

Äidinkielen kasvualueena kirjallisuus kannattelee meitä ja kulttuuriamme.

”Kirjallisuus on kiellemme koti”, Castrén sanoo.

Maijan perintö ei vanhene

Palataan vielä Myrskyluodolle, Maijan lukutaidon oppetteluun karussa ulkosaaristossa.

”Maijan perintö on rohkeus rakastaa ja rohkeus mennä kohti sitä, minkä kokee tärkeäksi. Ja kasvaa täyteen potentiaaliinsa”, suurelokuvan ohjaaja **Tiina Lymi** sanoo.

Perintö ei ole millään tavalla vanhentunut. Lukutaito on yksi tapa tavoitella itsenäisyyttä.

Lymille lukemisen merkitys on siinä, että tarinat vievät meidät toisenlaisiin maailmoihin kuin ne, joissa itse elämme. Se kehittää empatiakykyämme.

Lukiessaan ihminen eläytyy toiseen ihmiseen, kenties toisessa kulttuurissa tai elämäntilanteessa, tai vaikka toisenlaiseseen olentoon. Näin voi oivaltaa jotain ihmisyydestä ja löytää yhteyden itseensä ja toiseen.

”Empatiakyky on avain”, Lymi kuvaa.

Hän kertoo tarinoita elokuvan keinoin, usein kirjallisuudesta ammentaen. Kiinnostus ihmisiin ja ilmiöihin on työn perusta ja intohimo. Lymi ajattelee kirjailijan ojentavan lukijalle lahjoja avaamalla erilaisia näkökulmia maailmaan. Se ruokkii uteliaisuutta.

”Valitsemillaan sanoilla ja lauseilla kirjailija ohjaa lukijan katsetta ja mieltä tärkeiden kysymysten äärelle. Kirjallisuudessa on aina jotain opittavaa, jotain mikä menee sydämen läpi ja avaa silmät näkemään tutunkin asian tuoreena.”

Lukutaito suojaa populismilta

”Lukutaito ja lukeminen ovat ajassamme ainoa tapa välttää joutumasta populismin uhriksi omassa ajattelussaan. Mitä enemmän lukee, sitä enemmän tutustuu kaikenlaisiin, itselle vieraisiin maailmoihin ja sitä helpompi on välttää se, että tulee johdetuksi harhaan”, Lymi sanoo.

Siksi lukemista, kuten muutakin kulttuuria, on vaalittava kaikin keinoin ja toimin: rahoituksella, koulutuksella, arvostuksella. Sivistyksen teemavuotta koordinoi Kvs-säätiö, jonka juhlatoimikunta, puheenjohtajanaan europarlamentaarikko **Sirpa Pietikäinen**, on nähnyt lukutaidon ja dialogin sivistyksen keskeisinä rakennusaineina.

Etenkin monikriisiajassa kulttuuri vahvistaa yhteenkuuluvuuttamme ja sen myötä resilienssiämme. Kulttuuri on henkistä huoltovarmuutta.

”Aina kun on tarvittu kansakunnan yhteishenkeä, sitä on rakennettu kulttuurin perustalle. Sillä, mitä lauluja on laulettu, mitä elokuvia katsottu ja mitä kirjoja luettu, on ollut valtava vaikutus”, Tiina Lymi toteaa.

- Lukemisen ja lukutaidon omaa teemaviikkoa, Lukuviikkoa, vietetään 22.–28. huhtikuuta.
- Lukuviikko innostaa kaikenikäisiä kirjojen pariin tarjoamalla näkökulmia kirjallisuuteen ja lukemiseen.
- Lukuviikon järjestää Lukukeskus, jonka perustajiin Kansanvalistusseura kuuluu.
- Lukukeskus puolustaa kaikkien tasa-arvoista oikeutta lukemiseen.

Teksti: Kansanvalistusseura/Elina Heiskanen ja Terhi Kouvo

TEEMA: Elinikäinen oppiminen ja sivistys

Elinikäinen oppiminen – oikeus vai pakko?

22.8.2024

Tärkein tehtävämme on pelastaa yhteinen planeettamme tuleville sukupolville. Hyvään luottava kestävyystutkija Arto O. Salonen ja ikiuteltias yrittäjä Saku Tuominen kertovat, miten valjastamme elinikäisen oppimisen tukemaan siirtymää kestäväan tulevaisuuteen. Uteliaisuus virittää toimintaa, ja toiminnasta versoo toivo, jota rakenteet tukevat.

”Tulevaisuuden toivo himmenee ihmisen aiheuttamien ongelmien vuoksi. Niitä ei koivikko korjaa eivätkä mäyrät hoida, vaan se on meidän ihmisten tehtävä. Meidän pitää herätä vastuuseemme ja toimia nyt, jotta tulevat sukupolvet voivat olla meistä ylpeitä”, kestävyystutkija **Arto O. Salonen** sanoo.

Itä-Suomen yliopiston sosiaalipedagogiikan professori kutsuu ihmisiä systeemiseen ajatteluun, näkemään asioiden ja ilmiöiden väliset yhteydet ja vuorovaikutuksen kaikessa. Se on oppimisprosessi.

”Olemme oppineet, että sähkö tulee pistorasiasta, vesi kraanasta ja farkut kaupasta. Maailma on kuitenkin moniulotteisempi: pistorasian takana on ihmisiä ja teknologioita yhdistävä systeemi, ja farkkujen valmistusketju on monimutkainen. Tarvitsemme paikallista ja globaalia yhdistävää tilallista ymmärrystä ja sen muistamista, että ennen meitä eläneet rakensivat meille sen mahdollisuuksien maailman, jota me nyt hyödynämme ja rakennamme meidän jälkeemme tuleville.”

Arkisivistys on yhteinen prosessi

Maailman tulkittamiseen tarvitsemme elinikäistä ilmiöoppimista, varhaiskasvatuksesta vapaaseen sivistystyöhön. Kun opimme, miten jokainen on osa vuorovaihteista ekosysteemiä, huolenpitoimme piiri laajenee.

”Samallairtaudummevalituksesta juontuvasta ajattelusta, jossa luonto nähtiin ehtymättömänä luonnonvarasäilönä. Planeettamme rajat ovat kuitenkin periksi antamattomat: jos kaikki kuluttaisivat luonnonvaroja kuten mesuomalaiset, neolisivat tänäkin vuonna loppu-neet jo huhtikuussa.”

Olemme osa ekosysteemiä, joten meidän on opittava elämään sovussa toistemme ja muiden lajien kanssa. Se on arkisivistystä. Elinikäinen oppiminen onkin meneillään olevan, opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) nimeämän Sivistyksen teemavuoden painopisteitä.

Salonen on tuonut yhteiskunnalliseen keskusteluun ekososiaalisen sivistyksen käsitteen: ihmistä ei ole olemassa ilman elinvoimaista luontoa eikä kukoistavaa yhteiskuntaa ilman sosiaalista oikeudenmukaisuutta.

”Jos elinikäinen oppiminen on sitä, että ihminen kasvaa kohti täyttä ihmisyyttä, puhumme sivistysprosessista. Siihen kytkeytyvät olennaisesti eettisyys ja eri arvolähtökohtien varaan rakentuvien tulevaisuuksien vertaileminen”, hän sanoo.

Tämä päivä ei kaikilta osin määritä sitä, miten asiat ovat huomenna. Sitoutuminen kestäväan tulevaisuuteen vahvistaa osallisuuttamme ja tulevaisuus-uskoamme.

”Aikamme isoja, globaaleja ongelmia ratkaistaan päättäväisellä sitoutumisella hyvään tulevaisuuteen. Kukin tekee sen, mihin luontevasti pystyy. Ja kun teemme eri juttuja, jotka kaikki vievät kohti hyvää tulevaisuutta, niin siitä se elämisen arvoinen huominen rakentuu”, Salonen sanoo.

Tulevaisuustyö edellyttää radikaalia luovuutta. Se vie meidät yli tavanomaisuuksien ja oman maailmankuvan tarkistamiseen. Näin voimme tunnistaa ristiriitoja omassa ajattelussamme ja korjata niitä.

Sivistysprosessi on kaikille avoin, yhteinen asia. Se vaatii tuekseen koulutus- ja yhteiskuntapolitiikan, joka tunnistaa sivistyksen ja elinikäisen oppimisen arvon. Demokratiaa ylläpitäviä voimavarojamme ovat kansalaisten välinen luottamus sekä usko toistemme hyvyteen ja yhteiskunnan instituutioiden toimintakykyyn. Tämä on näkynyt suoraan kansainvälisissä onnellisuusmittauksissa, joiden kärjessä Suomi on ollut seitsemän peräkkäistä vuotta.

TERMIT TUTUIKSI

Elinikäinen oppiminen on läpi elämän jatkuva prosessi, joka edistää yksilön kehitystä ja osallisuutta sekä yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta. Suomi on vahvistanut Unescon CONFINTEA VII -konferenssin linjauksen, jossa elinikäisen oppimisen kulttuuri ja sen vahvistaminen ovat Unescon jäsenmaiden globaaleja tavoitteita. Elinikäinen oppiminen on ihmisoikeus, joka sisältää oikeuden kehittyä läpi elämän, taustasta riippumatta.

Jatkuvalla oppimisella tuetaan ihmisten kykyä ja mahdollisuutta oppia uutta, sopeutua muutoksiin ja pysyä aktiivisina yhteiskunnassa. Erityisesti sitä tarvitaan teknologian ja globalisaation kiihdyttämässä työelämän murroksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee jatkuvaa oppimista koulutus uudistuksilla, rahoituksella ja työelämäyhteistyöllä. Kestävä ja yhteiskunnallisesti vaikuttava jatkuva oppiminen on prosessi, jossa oppimisen kohde muuttuu yksilöllisestä kollektiiviseksi.

Ekososiaalinen sivistys on sivistyskäsitte, jossa hyvää elämää tavoitellaan maapallon rajoissa muun muassa elinikäisen oppimisen keinoin. Siihen kuuluu ymmärrys ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen todellisuuden keskinäisestä riippuvuudesta.

Tarvitsemme hallituskaudet ylittävää yhteistyötä

Kestävyytutkimuksessa näyttää lupaavalta: Salosella on meneillään useita tutkimushankkeita, jotka tuottavat luotettavaa tietoa päättäjille. Hallituskauden mittainen, neljän vuoden perspektiivi on kuitenkin lyhyt sivistysvaltion kontekstissa.

Valtionhallinnon virkahenkilöt ovat ratkaisevassa roolissa: he pitävät huolta sektoreiden välisestä yhteistyöstä, jotta eri näkökulmat rakentavat ekologisesti kestävä ja sosiaalisesti oikeudenmukaista yhteiskuntaa.

”Kun politiikka muuttuu populistiseksi, valtionhallinnon virkatyötä tekevä saattaa kokea joutuvansa sivuuttamaan ajantasaisen tutkimustiedon. Siitä voi syntyä melkoista eettistä painetta”, professori näkee.

Luonnon tarjoamat ilmaispalvelut ovat korvaamattomia

Teknologian odotetaan ratkovan kestävä tulevaisuuden haasteet. Esimerkiksi pölyttäjien kadotessa maailmasta pienet dronet hoitavat niiden tehtävän.

”Halutessaan ihminen pystyy rakentamaan kestäviä yhteiskuntia, hillitsemään ilmastonmuutosta sekä pitämään huolta luonnon monimuotoisuuden säilymisestä ja hallitsemaan luonnonvaroja, jotta ne eivät hupene radikaalisti. On kuitenkin arveluttavaa ajatella niin, että antaa ilman likaantua niin ilmanpuhdistusteollisuus kukoistaa ja tarjoaa meille työtä. Luonnon tarjoamat ilmaispalvelut ovat korvaamattomia.”

Kestävien valintojen tulisi olla saavutettavia kaikille. ”Voisimme pelata arvonlisäverolla siten, että vaikkapa paprikat, munakoisot ja tomaatit olisivat halvempia kuin ne elintarvikkeet, jotka ovat kansanterveydelle ja planeetalle haitallisia. Meillä on paljon mahdollisuuksia tehdä sellainen yhteiskunta, jossa kestävä elämä on helppoa, sujuvaa ja kohtuuhintaista.”

Myötätunto ruokkii kuvittelu- kykyämme

Elämme ihmisen aikaa, vaikka kestävä tulevaisuus vaatii monilajista yhteiselo.

”Kun opimme suhtautumaan myötätuntoisemmin toisiinsa kietoutuneeseen elämän kokonaisuuteen, löydämme harmonisemman tavan asettua siihen. Tässä auttaa kuvittelukyky: miltä maailmamme näyttää vaikkapa siitä rantakalliosta, joka on kokenut tuhansien vuosien aikana monenlaiset myrskyt ja ihmiset?” Salonen pohtii.

Hän lisää, että kulttuurista pääomaa kehkeyttävän taiteen tukemana voimme kasvaa ihmisen täyteen mittaan.

”Planetaarinen osallisuus on aito mahdollisuus löytää kunkin omaan elämään merkityssisältöjä saada otetta ympäröivästä elämästä, joka on ihme, ja juuri se on hienoa.”

Oppiminen versoo elinikäisestä uteliaisuudesta

Monella alalla vaikuttava tietokirjailija ja yrittäjä **Saku Tuominen** näkee uteliaisuuden ja luovuuden oppimisen ytimessä. Elinikäisen oppimisen sijaan hän puhuu mieluummin elinikäisestä uteliaisuudesta.

”Oppiminen seuraa kyllä, jos on utelias. Jokaisella on mahdollisuus oppimiseen kaikenlaisissa elämäntilanteissa. Kaikesta voi oppia, myös epäoikeudenmukaisuudesta ja vääryydestä”, hän sanoo.

Näkemykselle voi hakea perusteita Tuomisen omalta elämänpolulta, jota on viitoittanut idearikkaus. Utelaisuuden ohjaamana hän on konseptoinut ja tuottanut televisio-ohjelmia, kirjoittanut kirjoja luovuudesta, työelämästä ja innovaatioista, ollut perustamassa HundrED-säätiötä edistämään maailmanlaajuisia koulutusinnovaatioita, opetellut italialaisen keittiön hienouksia ja kirjoittanut niistä kirjoja, kasvattanut oliiveja ja omaksunut mietiskelyn osaksi elämäänsä.

Tuominen tunnustaa vierastavansa elinikäistä oppimista terminä, vaikka sanoo rakastavansa sen taustalla olevaa ajatusta. Innostuksen sijaan ’elinikäisen oppiminen’ tuo hänen mieleensä pakon.

”Näen elinikäisen oppimisen irrallaan koulutuksesta, sitä laajempina ilmiönä.”

Sen kyllä tietää, kun oppimista tapahtuu.

”Oppimisen jopa tuntee kehossaan. Tälle on olemassa hieno termikin: ällistymisen neurotiede. Aivojemme taajuus muuttuu, hormoneja erittyä, ihokarvat nousevat pystyyn, sydämenlyönnit tihentyvät tai rauhoittuvat. Ahaa-elämys, *wow*, *heureka*, *flow* – kaikki sukua toisilleen”, Tuominen kuvaa.

Olellaisen tunnistaminen

Jos yhteiskunnassa tavoitellaan elinikäistä uteliaisuutta, koulun ja koulupolitiikan tulee keskittyä siihen, että ihminen oppii rakastamaan muutosta ja epävarmaa, olemaan utelias.

Entä miten Tuominen valjastaisi oppinsa kestävän tulevaisuuden rakentamiseen?

”Kun puhutaan kestävästä tulevaisuudesta, puhutaan ympäristön, työelämän ja ihmisen kestävydestä. Huomisen maailma on epävarma, ja isoja paradigman muutoksia on vastassa jokaisen nurkan takana. Siksi olennaista ovat luonnon kestävyden lisäksi muutoksen hyväksyminen, resilienssi, uteliaisuus ja erilaiset mielen taidot”, hän vastaa.

On liki mantraksi asti toisteltu väite, että poisoppiminen se vasta vaikeaa onkin. Tuominen kyseenalaisistaa väitteen.

”Poisoppiminen on aivoillemme liki mahdotonta. Sen sijaan voimme lisätä uusia kerroksia, jotka tulevat ikään kuin vanhan päälle. Uusia asioita kannattaa oppia koko elämän ajan: se on haasteen sijaan rikkaus.”

Digitalisaatio on peilimme

Digitalisaation aikana viheliäiset globaalit ongelmat hakevat ratkaisuaan teknologiasta.

”Digitalisaatio on ihmisen peili, joka vahvistaa parhaita ja huonoimpia puoliaamme. Meidän tulee tunnistaa olennainen, esimerkiksi ihmisen mielenterveyttä ja hyvinvointia koskevat haasteet ja panostaa niiden ratkaisuihin”, Tuominen sanoo.

Elämme ihmiskeskeisessä maailmassa ja rakennamme tulevaisuutta ihmisen ehdoilla. Saku Tuominen toteaa, että ihmiskeskeisyys on yksi suurimpia haasteitamme, todellinen oppimisen paikka. Digitalisaatio tarvitsee kumppanikseen myötätuntoa. Siksi niitä oivallutetaan myös Sivistyksen teemavuodessa.

Meidän tulee oppia yhteiseloa luonnon kanssa, muun elävän kunnioittamista.

”Vaikka aivomme ja mieleemme toimivat eri tavalla kuin monilla muilla kanssaeläimillä, se ei tarkoita, että olemme muita ylempänä tai edes heitä kehittyneempiä. Olemme vain erilaisia. Meidän tulee ajatella itseämme jonkin suuren pienenä osana.”

Dialogi on myötätunnon perusta

Taas olemme elinikäisen uteliaisuuden ytimessä: myötätunto kanssamme planeetan jakavia lajeja kohtaan versoo avoimuudesta.

”Emme aseta itseämme kenenkään sen paremmin ihmisten, muiden eläinten tai kasvien yläpuolelle. Olemme uteliaita ja kiitollisia. Jotta tämä onnistuu, meidän tulee kehittää läsnäolon taitoamme ja pohtia arvomaailmaamme. Laaja-alainen lukeminen ja avoin keskustelu on yksi tapa, meditaatio on toinen”, Tuominen sanoo.

Ei ilistä emme voi muuttaa, tulevaisuuteen meillä on valtaa. Arvot ohjaavat sitä, miten tuota valtaa käytämme.

”Voimme tehdä joka päivä kymmeniä päätöksiä, jotka lisäävät hyvää maailmassa, ja se vaikuttaa kokonaisuuteen monella tavalla, myös esimerkin kautta. Vaikutus ei välttämättä ole isossa kuvassa merkittävä, mutta kaikki muutokset lähtevät aina yhdestä ihmisestä.”

Isabell Kempf on Unescon elinikäisen oppimisen instituutin johtaja. ”Yhteisöllinen oppiminen on kään-
tymässä toimijuudeksi. Siihen on kuitenkin matkaa,

että koulutuspolitiikka ja koulutuksen arki kohtaavat”,
Kempf arvioi.

Isabell Kempf:

- Elinikäinen oppiminen vahvistaa nopeasti ja ennakoimattomasti muuttuvassa globaalissa ympäristössä tarvittavia taitoja, kuten kriittistä ajattelua, ongelmanratkaisua ja sopeutumiskykyä.
- Koulutuspolitiikka, joka tukee inklusiivisuutta ja jatkuvaa oppimista, vahvistaa resilienssiä ja kriittistä ajattelua sekä kestävyyttä ympäristön, talouden ja yhteiskunnan tasapainottamiseksi.
- Digitalisaatio voi edistää kestävyyttä, jos se nojaa eettisiin ja yhdenvertaisiin käytäntöihin sekä saavutettavuuteen.
- Elinikäisen oppimisen korostaminen aikuiskoulutuksessa kannustaa yksilöitä päivittämään taitojaan ja tietojaan jatkuvasti.

Teksti: Kansanvalistusseura / Elina Heiskanen ja Terhi Kouvo

Raportin sisällöntuotanto

Alkusanat – Sirpa Pietikäinen; teemavuoden suojelijat:
presidentti Tarja Halonen ja Nuorisola ry

Johdanto – Lauri Tuomi

Luku 2 ja luku 3 – Aula Research Oy

Kansalaiskuulemisen tulokset – Lauri Tuomi ja Fountain Park Oy

Soppi-kiertonäyttely – Kristiina Andreasson

Loppusanat – Lauri Tuomi

Teemavuoden tapahtumakuvat: Kvs-säätiö ja tapahtumajärjestäjät

SIVISTYS

2024

Sivistyksen teemavuosi
Temaåret för Bildning
The Year of Sivistys

Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämää Sivistyksen teemavuotta vietettiin 2024. Teemavuosi osui ajankohtaan, jolloin maailman demokratiakehitys on pysähtynyt, ilmastomuutos ravistelee planeettaamme, maamme on talouskriisissä, ääriajattelu on nostanut päätään ja Euroopassa soditaan Venäjän hyökättyä itsenäistä valtiota kohtaan Ukrainassa.

Teemavuoden tavoitteena oli nostaa keskusteluun sivistysvaltiomme juuret, pyyhkiä sivistyksen päältä pölyt ja sanoittaa sivistys tähän päivään. Teemavuosi oli tapahtumien vuosi – Suomessa ja eri puolilla maailmaa tapahtumaosallistujia oli yli 200 000. Teemavuoteen liittyi myös Sivistyksen ja oppimisen tiedekeskus Sopen kiertue. Ulkoministeriön edustustot saivat sivistysaineiston käyttöönsä ja Sivistys-sana lanseerattiin lahjaksi maailmalle.

Tässä raportissa esitellään Sivistyksen teemavuoden tulokset. Tarkastelu jakautuu kuuteen teemaan: kestävä tulevaisuus, yhdenvertaisuus, tiede, taide ja kulttuuri, lukutaito ja dialogi sekä elinikäinen oppiminen. Läpäisevinä näkökulmina ovat digitalisaatio ja myötätunto.

Sivistys on erityisesti toimintaa paremman huomisen puolesta. Tämä raportti antaa eväät toimintaan kaikille sivistyksen pelottomille puolustajille.

Julkaisija

Kvs

Säätiö • Foundation

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ